זוהר, פרשת וירא

ספר הזוהר

ספר הזהר, ויקיטקסט, ברישיון CC BY-SA.
geulaquiz.com

דף צז עמוד א

רבי חייא פתח, (שיר ב יב) הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו, הנצנים נראו בארץ, כד ברא קב״ה עלמא, יהב בארעא כל חילא דאתחזי לה, וכלא הוה בארעא, ולא אפיקת איבין בעלמא עד דאתברי אדם, כיון דאתברי אדם כלא אתחזי (ד״א ל״ג למיפק) בעלמא, וארעא גליאת איבהא וחילהא דאתפקדו בה.

כגוונא דא שמים לא יהבו חילין לארעא עד דאתא אדם, הה״ד (בראשית ב ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר יהו״ה אלהי״ם על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה, אטמרו כל אינון תולדין ולא אתגלון, ושמיא אתעכבו דלא אמטירו על ארעא, בגין דאדם אין, דלא אשתכח ולא אתברי, וכלא אתעכב בגיניה, כיון דאתחזי אדם, מיד הנצנים נראו בארץ, וכל חילין דאתטמרו אתגליאו ואתיהיבו בה, עת הזמיר הגיע, דאתתקן תקונא דתושבחן לזמרא קמי קב״ה, מה דלא אשתכח עד לא אתברי אדם.

וקול התור נשמע בארצנו, דהא (ד״א ל״ג כל) מלה דקב״ה (ד״א ל״ג דעבד) דלא

סתרי תורה

סתרי תורה: הורמנותא דמלכא אתחזי בתלת גוונין, גוון חד, חיזו דאתחזי לעינא מרחיק, ועינא לא יכיל לקיימא בבריורו דחזי, בגין דאיהו מרחוק, עד דנטיל עינא חיזו זעיר בקמיטו דיליה, ועל דא כתיב (ירמיה לא ב) מרחוק יהו״ה נראה לי.

גוון תניין, חיזו דהאי (נ״א דחד) עינא בסתימו דיליה, דהאי גוון לא אתחזי לעינא בר בסתימו זעיר דנקיט, ולא קיימא בבריורו, סתים עינא ופתח זעיר ונקיט ההוא חיזו, וגוון דא (נ״א, גוון ודא) אצטריך לפתרונא לקיימא על מה דנקיט עינא, ועל דא כתיב (שם א יא) מה אתה רואה.

גוון תליתאה, הוא זהר אספקלריאה דלא אתחזי ביה כלל, בר בגלגולא דעינא, כד איהו סתים בסתימו ומגלגלין ליה בגלגולא, ואתחזאי בהאי גלגולא אספקלריאה

מדרש הנעלם

מדרש הנעלם: רבנן פתחי בהאי קרא, (שיר א ג) **לריח שמניך טובים שמן תורק שמך וגומר** - תנו רבנן, האי נשמתא דבר איניש בשעתא דסלקא מארעא לרקיעא וקיימא בההוא זיהרא עלאה דאמרן, קודשא בריך הוא מבקר לה, תא שמע אמר רבי שמעון בן יוחאי, כל נשמתא דצדיקא כיון דקיימא באתר שכינתא יקרא דחזיא למיתב, קודשא בריך הוא קרי לאבהתא ואמר לון זילו ובקרו לפלניא צדיקא דאתא, ואקדימו ליה שלמא מן שמי, ואינון אמרין מארי עלמא לא אתחזי לאבא למיזל למיחמי לברא, ברא אתחזי למיחמי ולמחזי ולמתבע לאבוי. והוא קרי ליעקב, ואמר ליה אנת דהוה לך צערא דבנין, זיל וקביל (אולפניה) פני דפלניא צדיקא דאתא הכא, ואנא איזיל עמך, הה״ד (תהלים כד ו) **מבקשי פניך יעקב סלה**, מבקש לא נאמר אלא מבקשי. אמר רבי חייא, מרישיה דקרא משמע, דכתיב זה דור דורשיו וגו׳.

אמר רבי יעקב אמר רבי חייא (נ״א, עקיבא), יעקב אבינו הוא כסא הכבוד, וכן תאנא דבי אליהו יעקב אבינו הוא כסא בפני עצמו, דכתיב (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקב, ברית כרת קודשא בריך הוא ליעקב לבדו יותר מכל אבותיו

דף צז עמוד ב

אשתכח בעלמא עד דאתברי אדם, כיון דאשתכח אדם כלא אשתכח.

בתר דחטא, כלא אסתלק מעלמא, ואתלטיא ארעא, הה״ד (בראשית ג יז) ארורה האדמה בעבורך וגו׳, וכתיב כי תעבוד את האדמה לא תוסף תת כחה לך וגו׳, וכתיב (שם יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך.

אתא נח ותקין קרדומין ופצירי בעלמא, ולבתר וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה, אתו בני עלמא וחבו קמיה דקב״ה, ואסתלקו חילין דארעא (דעלמא) כמלקדמין, והוו קיימי עד דאתא אברהם, כיון דאתא אברהם (לעלמא), מיד הנצנים נראו בארץ, אתתקנו ואתגלו כל חילין בארעא, עת הזמיר הגיע בשעתא דאמר ליה קב״ה דיתגזר, כיון דמטא ההוא זמנא, דברית אשתכח ביה באברהם ואתגזר, כדין אתקיים ביה כל האי קרא, ואתקיים עלמא, ומלה דקב״ה הוה באתגלייא ביה, הה״ד וירא אליו יהו״ה.

רבי אלעזר פתח, האי קרא (בשעתא) בתר דאתגזר אברהם, דעד לא אתגזר לא הוה מליל עמיה אלא מגו דרגא תתאה ודרגין עלאין לא הוו קיימי על ההיא דרגא, כיון דאתגזר, מיד הנצנים נראו בארץ, אלין דרגין תתאין דאפיקת ואתקינת האי דרגא תתאה, עת הזמיר הגיע, אלין ענפוי דערלה וקול התור נשמע בארצנו, דא קול דנפיק מגו

סתרי תורה

דנהרא, ולא יכיל לקיימא בהוא גוון, בר דחזי זוהר מנהרא בסתימו דעינא, ועל דא כתיב (יחזקאל לז א) היתה עלי יד יהו״ה, (ויד הוי״ה היתה אלי), (שם ג יד) ויד יהו״ה עלי חזקה, וכלהו מתפרשין לנביאי קשוט, בר משה מהימנא עלאה, דזכה לאסתכלא לעילא במה דלא אתחזי כלל, עליה כתיב (במדבר יב ז) לא כן עבדי משה וגו׳:

וירא אליו -- אתחזי ואתגלי ליה שכינתא גו אינון דרגין דאתחברו בסטרוי, מיכאל לסטר ימינא, גבריאל לסטר שמאלא, רפאל לקמא, אוריאל לאחורא, ועל דא אתגליא עליה שכינתא בהני אלוני בוסמין (נ״א, צולמין) דעלמא, בגין לאחזאה קמייהו ברית (ד״א ל״ג, קדמאה רשימו) קדישא, דהוה בכל עלמא ברזא דמהימנותא.

והוא יושב פתח האהל -- מאן פתח האהל? דא אתר דאקרי ברית רזא דמהימנותא.

כחום היום-- דא רזא דאתדבק ביה אברהם, תוקפא דסטרא דימינא דרגא דיליה, פתח

מדרש הנעלם

דעביד ליה כסא הכבוד, בר מן קדמאה.

רבי אליעזר הוה יתיב והוה לעי באורייתא, אתא לגביה רבי עקיבא, אמר ליה במאי קא עסיק מר, אמר ליה בהאי קרא, דכתיב (שמואל א ב ח) וכסא כבוד ינחילם, מהו כסא כבוד ינחילם, זה יעקב אבינו, דעביד ליה כרסי יקר בלחודוי, לקבלא אולפן נשמתא דצדיקיא וקודשא בריך הוא אזיל עמיה בכל ריש ירחא וירחא, וכד חמי נשמתא יקר אספקלריאה שכינתא דמאריה, מברכת וסגדת קמי קודשא בריך הוא, הה״ד (תהלים קד א) ברכי נפשי וגו׳. אמר רבי עקיבא, קודשא בריך הוא קאים עלוהי ונשמתא פתח ואמר, יהו״ה אלהי גדלת מאד וגו׳ כל הפרשה, עד סיומא דקאמר (תהלים קד לה) יתמו חטאים וגו׳. ועוד אמר רבי עקיבא, ולא דא בלחודוי, אלא משבחת ליה על גופא דאשתאר בעלמא דין, ואמר (תהלים קג א) ברכי נפשי את יהו״ה וכל קרבי וגו׳. וקודשא בריך הוא אזיל.

מנא לן האי? מהאי קרא, דכתיב **וירא אליו יהו״ה באלוני ממרא** -- זה יעקב. מהו **ממרא**? משום דאחסין מאתן עלמין מעדן, והוא כסא. אמר רבי יצחק, ממרא בגימטריא מאתן ותמנין וחד הוה. מאתן -- דעדן, דכתיב (שיר ח יב) **ומאתים לנוטרים את פריו**, ותמנין וחד דהוא כסא. ובגין כך אתקרי **וירא אליו יהו״ה באלוני ממרא**, ועל שום דא נקרא **ממרא**.

אמר רבי יהודה מהו **באלוני**? ר״ל תוקפוי, הה״ד (בראשית מט כד) **אביר יעקב**.

והוא יושב פתח האהל, הה״ד (תהלים טו א) **יהו״ה מי יגור באהלך וגומר**.

דף צח עמוד א

ההוא פנימאה דכלא וההוא קול נשמע, ודא קול דגזר מלה למללא ועביד לה שלימו.

תא חזי דעד לא אתגזר אברהם לא הוה עליה אלא האי דרגא כדאמרן, כיון (לבתר) דאתגזר מה כתיב, וירא אליו יהו״ה - למאן? דהא לא כתיב וירא יהו״ה אל אברהם, דאי לאברהם מאי שבחא הכא יתיר מבקדמיתא עד לא אתגזר, דכתיב וירא יהו״ה אל אברם (בראשית יב ז) ? אלא רזא סתימא איהו, וירא אליו יהו״ה להההוא דרגא דמליל עמיה מה דלא הוה מקדמת דנא עד לא אתגזר, דהשתא אתגלי קול ואתחבר בדבור כד מליל עמיה. **והוא יושב פתח האהל - והוא**, ולא גלי מאן? אלא הכא גלי חכמתא, דכלהו דרגין שרו על האי דרגא תתאה בתר דאתגזר אברהם.

תא חזי **וירא אליו יהו״ה** -- דא הוא רזא דקול דאשתמע, דאתחבר בדבור ואתגלי ביה. **והוא יושב פתח האהל** -- דא עלמא עלאה דקאים לאנהרא עליה. **כחום היום** -- דהא אתנהיר ימינא, דרגא דאברהם אתדבק ביה. דבר אחר, **כחום היום** -- בשעתא דאתקריב דרגא לדרגא, בתיאובתא דדא לקבל דא.

מדרש הנעלם

כחום היום, דכתיב (מלאכי ג כ) **וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה**.

אמר רבן יוחנן בן זכאי, בההיא שעתא אזיל קודשא בריך הוא, ובגין דשמעין אבהתא אברהם ויצחק דקודשא בריך הוא אזיל לגביה, תבעין מן יעקב למיזל עמהון, ולאקדמא ליה שלם, ואינון קיימין עלויה. ממאי דכתיב **וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו**, **שלשה אנשים** -- (דקיימין) אלין אבהתא אברהם יצחק ויעקב, דקיימין עלוהי, וחמו עובדין טבין דעביד. **וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה** -- משום דחמי שכינת יקרא עמהון, הה״ד (שיר א ג) **על כן עלמות אהבוך** (אלו הן האבות).

דבר אחר: **וירא אליו יהו״ה באלוני ממרא** - רבנן פתחי בהאי קרא בשעת פטירתו של אדם. דתניא אמר רבי יהודה, בשעת פטירתו של אדם הוא יום הדין הגדול, שהנשמה מתפרדת מן הגוף, ולא נפטר אדם מן העולם עד שרואה את השכינה, הה״ד (שמות לג כ) **כי לא יראני האדם וחי**. ובאין עם השכינה שלשה מלאכי השרת לקבל נשמתו של צדיק, הה״ד **וירא אליו יהו״ה וגו׳**. **כחום היום** -- זה יום הדין הבוער כתנור להפריד הנשמה מן הגוף. **וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים**, המבקרים מעשיו מה שעשה, והוא מודה עליהם בפיו, וכיון שהנשמה רואה כך, יוצאת מן הגוף עד פתח בית הבליעה, ועומדת שם עד שמתודה כל מה שעשה הגוף עמה בעולם הזה, ואז נשמת הצדיק היא שמחה במעשיה ושמחה על פקדונה, דתאנא אמר רבי יצחק, נשמתו של צדיק מתאוה אימתי תצא מן העולם הזה שהוא הבל, כדי להתענג בעולם הבא.

תנו רבנן, כשחלה רבי אליעזר הגדול, ההוא יומא ערב שבת הוה, ואותיב לימיניה הורקנוס בריה, והוה מגלי ליה עמיקתא ומסתרתא, והוא לא הוה מקבל בדעתיה מלה, דחשיב דמטורף בדעתיה הוה, כיון דחמא דדעתא דאבוי מתישבא עלוי, קביל מניה מאה ותמנין ותשעה רזין עלאין. כד מטא לאבני שיש דמתערבי במיא עלאה, בכה רבי אליעזר ופסק למימר, אמר קום התם ברי, א״ל אבא למה, אמר ליה חזינא דאוחית חלף מן עלמא.

אמר ליה זיל ואימא לאמך דתסתלק תפלאי באתר עלאה, ובתר דאסתלק מן עלמא ואיתי הכא למחמי להון, לא תבכי, דאינון קריבין עלאין ולא תתאין, ודעתא דבר נש לא ידע

דף צח עמוד ב

וירא אליו -- אמר רבי אבא עד לא אתגזר אברהם הוה אטים, כיון דאתגזר אתגלי כלא ושרא עליה שכינתא בשלימו כדקא יאות. תא חזי, **והוא יושב פתח האהל. והוא** -- דא עלמא עלאה דשרי על האי עלמא תתאה. אימתי? **כחום היום** -- בזמנא דתיאובתא דחד צדיק למישרי ביה.

מיד **וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו** -- מאן אינון שלשה אנשים? אלין אברהם יצחק ויעקב, דקיימי עליה דהאי דרגא ומנייהו

תוספתא

תוספתא: וירא אליו יהו״ה באלוני ממרא -- אמאי באלוני ממרא ולא באתר אחרא, אלא בגין דיהיב ליה עיטא על גזירו דקיימא דיליה, בשעתא דאמר קב״ה לאברהם למגזר, אזל אברהם לימלך עם חברוי, אמר ליה ענר, אנת בן תשעין שנין ואת מעיק גרמך, א״ל ממרא, דכרת יומא דרמו לך כשדאי באתון דנורא, וההוא כפנא דעבר על עלמא, דכתיב (בראשית יב י) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה, ואינון מלכין דרדפת בתריהון ומחית יתהון, וקב״ה שזבינך מכלא, ולא יכיל בר נש למעבד לך ביש, קום עביד פקודא דמרך, א״ל קב״ה, ממרא, אנת יהבת ליה עיטא למגזר, חייך לית אנא מתגלי עליה, אלא בפלטרין דילך, הה״ד באלוני ממרא (ע״כ התוספתא):

סתרי תורה

האהל רזא דתרעא דצדק פתחא דמהימנותא דכדין עאל ביה אברהם בההוא רשימא קדישא, כחום היום, דא צדיק, דרגא דחבורא חדא דעאל ביה מאן דאתגזר, ואתרשים ביה רשימא קדישא, דהא אתעבר מערלה, ועאל בקיומא דתרין דרגין אלין, דאינון רזא דמהימנותא:

והנה שלשה אנשים וגו׳ -- אלין תלת מלאכין שליחן, דמתלבשן באוירא, ונחתי להאי עלמא, (ואתחזון) בחיזו דבר נש, ותלת הוו כגוונא דלעילא, בגין דקשת לא אתחזי אלא בגוונין תלתא, חוור וסומק וירוק, והכי הוא ודאי, ואלין אינון שלשה אנשים, תלתא גווניו, גוון חוור גוון סומק גוון ירוק, גוון חוור דא מיכאל, בגין דאיהו סטרא דימינא. גוון סומק דא גבריאל, סטרא דשמאלא, גוון ירוק דא

מדרש הנעלם

בהו.

עד דהוו יתבי, עאלו חכימי דרא למבקר ליה. אוליט להו על דלא אתו לשמשא ליה, דתנינן גדולה שמושה יותר מלימודה. עד דאתא רבי עקיבא, אמר ליה עקיבא עקיבא למה לא אתית לשמשא לי (דהא אתא עתא לאצרפא). אמר ליה, רבי לא הוה לי פנאי. ארתח. אמר אתמהה עלך אי תמות מיתת עצמך. לטייה דיהא קשה מכלהון מיתתיה.

בכי רבי עקיבא ואמר ליה רבי אוליף לי אורייתא. אפתח פומיה רבי אליעזר במעשה מרכבה, אתא אשא ואסחר לתרויהון. אמרו חכימיא, שמע מינה דלית אנן חזיין וכדאין לכך, נפקו לפתחא דברא ויתיבו תמן. הוה מה דהוה, ואזל אשא, ואוליף בבהרת עזה תלת מאה הלכות פסוקות, ואוליף ליה ריי"ו טעמים דפסוקי דשיר השירים. והוו עינוי דרבי עקיבא נחתין מיא, ואתחזר אשא כקדמיתא. כד מטא להאי פסוקא (שיר ב ה) **סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני**, לא יכיל למסבל רבי עקיבא, וארים קליה בבכייתא וגעי, ולא הוה ממלל מדחילו דשכינתא דהות תמן. אורי ליה כל עמיקתא ורזין עלאין דהוה ביה בשיר השירים, ואומי ליה אומאה, דלא לישתמש בשום חד פסוק מניה, כי היכי דלא ליחריב עלמא קודשא בריך הוא בגיניה, ולא בעי קמיה דישתמשון ביה

דף צט עמוד א

יניק (יסודא דעלמא) ואתזן. כדין -- **וירא וירץ לקראתם**, דתיאובתא דהאי דרגא תתאה לאתחברא בהו וחדוותא דילה לאתמשכא אבתרייהו. **וישתחו ארצה** -- לאתתקנא כרסייא לגבייהו. תא חזי, עבד קב"ה לדוד מלכא חד סמכא מכרסייא עלאה כאבהן. ואף על גב דאיהו כרסייא לגבייהו, אבל בזמנא דאתחבר בהו, איהו חד סמכא לאתתקנא בכרסייא עלאה, ובגין כך נטל מלכותא בחברון דוד מלכא שבע שנין, לאתחברא בהו והא אתמר.

רבי אבא פתח ואמר, (תהלים כד ג) **מי יעלה בהר יהו"ה ומי יקום במקום קדשו**, תא חזי כל בני עלמא לא חמאן על מה קיימי בעלמא, ויומין אזלין, וסלקין וקיימי קמי קב"ה, כל אינון יומין דבני נשא קיימי בהו בהאי עלמא, דהא כלהו אתבריאו, וכלהו קיימי לעילא ומנלן דאתבריאו, דכתיב (תהלים קלט טז) **ימים יוצרו**. וכד מטאן יומין לאסתלקא מהאי עלמא, כלהו קריבין קמי מלכא עלאה, הה"ד (מלכים א ב) **ויקרבו ימי דוד למות**, (בראשית מז כט) **ויקרבו ימי ישראל למות**. בגין דכד בר נש איהו בהאי עלמא, לא אשגח ולא אסתכל על מה קאים, אלא כל יומא ויומא חשיב כאילו הוא אזיל ברקנייא.

דהא כד נשמתא נפקת מהאי עלמא, לא ידעת לאן אורחא סלקין לה, דהא אורחא לסלקא לעילא לאתר דנהירו דנשמתין עלאין נהרין, לא

סתרי תורה

רפאל, והני אינון תלת גוונין דקשת, דקשת לא אתחזייא אלא עמהון, ובגין כך וירא אליו, גלוי שכינה בתלת גוונין אלין.

וכלהו אצטריכו. חד לאסיא מן המילה, ודא רפאל מאריה דאסוון, וחד לבשרא לשרה על ברא, ודא איהו מיכאל, בגין דאיהו אתמנא לימינא, וכל טבין וברכאן בידיה אתמסרן מסטרא דימינא, וחד להפכא לסדום, ודא איהו גבריאל דאיהו לשמאלא, ואיהו ממנא על כל דינין דעלמא, מסטרא (דדינא) דשמאלא, למידן ולמעבד על ידא דמלאך המות, דאיהו מארי דקטולא דבי מלכא, וכלהו עבדו שליחותהון, וכל חד וחד כדקא חזי ליה, מלאך גבריי"אל בשליחותא לנשמתא קדישא, ומלאך המות בשליחותיה לנפשא דיצר הרע, ועם כל דא נשמתא קדישא לא נפיק, עד דחזי שכינתא, כד חמא לון מתחברן כחדא, כדין חמא שכינתא

מדרש הנעלם

ברייתי, מסגיאות קדושתא דאית ביה. לבתר נפיק רבי עקיבא וגעי, ונבעין עינוי מיא. והוה אמר ווי רבי ווי רבי, דאשתאר עלמא יתום מנך.

עאלו כל שאר חכימיא גביה, ושאלו ליה, ואתיב להון. הוה דחיק ליה (שעתא) לרבי אליעזר. אפיק תרי דרועוי ושוינון על לביה. פתח ואמר, אי עלמא, עלמא עלאה חזרת לאעלא ולאגנזא מן תתאי כל נהירו ובוצינא. ווי לכון תרי דרעי, ווי לכון תרי תורות, דישתכחון יומא דין מן עלמא. דאמר רבי יצחק כל יומוי דרבי אליעזר, הוה נהירא שמעתא מפומיה כיומא דאתיהיבת בטורא דסיני. אמר, אורייתא (סברית גמרא) גמרית, וחכמתא סברית, ושמושא עבדית, דאילו יהון כל בני אינשא דעלמא סופרים - לא יכלין למכתב. ולא חסרי תלמידי מחכמתי אלא ככוחלא בעינא, ואנא מרבותי אלא כמאן דשתי בימא. ולא הוה אלא למיתן טיבותא לרבוהי יתיר מניה.

והוו שאלין מניה בההוא סנדלא דיבום, עד דנפק נשמתיה ואמר טהור. ולא הוה תמן רבי עקיבא. כד נפק שבתא אשכחיה רבי עקיבא דמית, בזע מאניה וגריר כל בשריה, ודמא נחית ונגיד על דיקניה. והוה צוח ובכי. נפק לברא ואמר שמיא שמיא, אמרו לשמשא ולסיהרא, דנהירותא דהות נהיר יתיר מנהון הא אתחשך.

דף צט עמוד ב

אתיהיב לכלהון נשמתין, דהא כגוונא דאיהו אמשיך עליה בהאי עלמא, הכי אתמשכת לבתר דנפיק מניה. תא חזי אי בר נש אתמשיך בתר קב״ה, ותיאובתא דיליה אבתריה בהאי עלמא, לבתר כד נפיק מניה, איהו אתמשיך אבתריה, ויהבין ליה אורח לאסתלקא לעילא, בתר ההוא משיכו דאתמשיך ברעותא כל יומא בהאי עלמא.

א״ר אבא, יומא חד אערענא בחד מתא מאינון דהוו מן בני קדם, ואמרו לי מההיא חכמתא דהוו ידעין מיומי קדמאי, והוו אשכחן ספרין דחכמתא דלהון, וקריבו לי חד ספרא, והוה כתיב ביה דהא כגוונא דרעותא דבר נש איכוון ביה בהאי עלמא, הכי אמשיך עליה רוח מלעילא כגוונא דההוא רעותא דאתדבק ביה, אי רעותיה איכוין במלה עלאה קדישא -- איהו אמשיך עליה להההיא מלה מלעילא לתתא לגביה, ואי רעותיה לאתדבקא בסטרא אחרא ואיכוין ביה -- איהו אמשיך להההיא מלה מלעילא לתתא לגביה.

והוו אמרי, דעקרא דמלתא תלייא במלין ובעובדא וברעותא לאתדבקא, ובדא אתמשך מלעילא לתתא ההוא סטרא דאתדבק בה, ואשכחנא ביה כל אינון עובדין ופולחנין דככביא ומזלי ומלין דאצטריכו לון, והיאך רעותא לאתכוונא בהו, בגין

סתרי תורה

(כגוונא דא) בגוונהא, וסגיד, דכתיב (בראשית לג ב) וישתחו ארצה, כגוונא דיעקב שנאמר (שם מז לא) וישתחו ישראל על ראש המטה, לשכינה.

ולגבי שכינתא אמר בשמא אדנ״י, ולגבי צדיק אדו״ן, דהא כדין אקרי אדון כל הארץ, כד אתנהרא מצדיק, ואתנהרא בגוונהא, דהא בגין (דא איהו כגוונא דא כדין) דא אשתלים לעילא, מהכא דחיזו דלתתא משיך משיכו מלעילא דהא גוונין אלין משכין משיכא מלעילא, מאינון מקורין עלאין אדנ״י משכא מלעילא באלין תלת גוונין דאתלבש בהו, ובהו נטלא כל מה דנטלא מלעילא, ובגין דאינון חבורא דילה וסמכין דילה בכלא, אתמר שמא אדנ״י, דהא שמא דא אתגלי ליה כליל ברזין עלאין, אתגלי ליה באתגליא, מה דלא הות מקדמת דנא, דלא הוה גזיר, ועד דאתגזר לא בעא קודשא בריך הוא לאפקא מניה זרעא קדישא, כיון דאתגזר מיד נפק מניה זרעא קדישא, ובגין כך אתגלי עליה שכינתא באינון דרגין

מדרש הנעלם

אמר רבי יהודה, בשעה שנשמת הצדיק רוצה לצאת שמחה, והצדיק בטוח במיתתו כדי לקבל שכרו, הה״ד וירא וירץ לקראתם בשמחה לקבל פניהם, מאיזה מקום, מפתח האהל כדקא אמרן, וישתחו ארצה לגבי שכינה.

רבי יוחנן פתח ואמר, (שיר ב יז) **עד שיפוח היום ונסו הצללים סוב דמה לך דודי לצבי או לעופר האילים. עד שיפוח היום וגו׳** - זו אזהרה לאדם בעודו בעולם הזה שהוא כהרף עין. תא חזי מה כתיב (קהלת ו ו) **ואלו חיה אלף שנים פעמים וגו׳** - ביום המיתה כל מה שחיה נחשב כיום אחד אצלו. אמר רבי שמעון, נשמתו של אדם מתרה בו ואומרת עד שיפוח היום (ונסו הצללים) וידמה בעיניך כהרף עין, בעודך בעולם הזה, **ונסו הצללים**, הה״ד (איוב ח ט) **כי צל ימינו עלי ארץ**, בבקשה ממך **סוב דמה לך דודי לצבי וגו׳**.

דבר אחר, **עד שיפוח היום וגו׳**, אמר רבי שמעון בן פזי, זו אזהרה לאדם בעודו בעולם הזה שהוא כהרף עין, מה הצבי קל ברגליו, אף אתה היה קל כצבי או כעפר האילים, לעשות רצון בוראך כדי שתנחל העולם הבא, שהוא הרי בשמים, הנקרא הר יהו״ה הר התענוג ההר הטוב.

מדרש הנעלם: אמר רבי חייא אמר רב, אי הוינא מסתכלין בפרשתא דא, נסתכל בחכמתא, אי ענייינא דנשמתא היא, לאו רישא סופא ולאו סופא רישא

דף ק עמוד א

לאמשכא לון לגבייהו.

כגוונא דא מאן דבעי לאתדבקא לעילא ברוח קודשא, דהא בעובדא ובמלין וברעותא דלבא לכוונא, בההיא מלה תלייא מלתא לאמשכא ליה לגביה מעילא לתתא ולאתדבקא בההיא מלה. והוו אמרי כמה דבר נש אתמשך בהאי עלמא, הכי נמי משכין ליה כד נפיק מהאי עלמא, ובמה דאתדבק בהאי עלמא ואתמשך אבתריה -- הכי אתדבק בההוא עלמא. אי בקודשא - בקודשא, ואי במסאבא - במסאבא. אי בקודשא -- משכין ליה לגבי ההוא סטר ואתדבק ביה לעילא, ואתעביד ממנא שמשא לשמשא קמי קב״ה בין אינון שאר מלאכין, כמה דהכי אתדבק לעילא וקאים בין אינון קדישין דכתיב (זכריה ג ז) **ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה**.

הכי נמי כגוונא דא, אי במסאבא -- משכין ליה לגבי ההוא סטר ואתעביד כחד מנייהו לאתדבקא בהו, ואינון אקרון ׳נזקי בני נשא׳, ובההיא שעתא דנפיק מהאי עלמא נטלין ליה ושאבין ליה בגיהנם בההוא אתר דדייני לון לבני מסאבא דסאיבו גרמייהו ורוחייהו, ולבתר אתדבק בהו, ואיהו נזקא כחד מאינון נזקי דעלמא.

אמינא לון בני קריבא דא למלין דאורייתא, אבל אית לכו לאתרחקא (מגו) מאינון ספרין (אלין), בגין דלא

סתרי תורה

קדישין.

והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע (דניאל יב ג) -- זה״ר זהרא דזהרין בדליקו זהרא זה״ר דאנהיר דאדליק ונציץ לכמה סטרין, זה״ר סליק ונחית, זה״ר נציץ לכל עיבר, זה״ר נגיד ונפיק, זה״ר דלא פסיק לעלמין, זה״ר דעביד תולדין, זה״ר טמיר וגניז נציצו דכל נציצין ושרגין, כלא ביה נפיק וטמיר, סתים וגלי, חזי ולא חזי (זה״ר) ספרא דא מבועא דבירא, נפיק ביממא טמיר בליליא, אשתעשע בפלגות ליליא בתולדין דאפיק, זה״ר דזהיר ואנהיר לכלא, כללא דאורייתא, ודא איהו דאתחזי, וכל גוונין סתימין ביה, ואתקרי בשמא דאדנ״י, תלת גוונין אתחזי לתתא מהאי.

תלת גוונין לעילא, מאלין עלאין אתמשך כלא (ס״א, לגבי זהר) (אינון עלאין, זהר) דלא אתחזי, ונציץ בתריסר נציצין וזהירין דנציצין מניה, תליסר אינון ברזא דשמא

מדרש הנעלם

ואי עניינא לפטירת איניש מעלמא היא, נסתור כל פרשתא, או נוקים פרשתא בהאי או בהאי, מהו יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם וגומר, ואקחה פת לחם וגומר, וימהר אברהם האהלה אל שרה וגומר, ואל הבקר רץ אברהם וגומר, ויקח חמאה וחלב וגומר, כד אתא רב דימי אמר, לא מצאה הנשמה תועלת לגוף, אלמלא מה שרמז בכאן רמז הקרבנות, בטלו הקרבנות לא בטלה התורה, האי דלא אעסק בקרבנות, ליעסק בתורה ויתהני ליה יתיר, דאמר רבי יוחנן, כשפירש הקדוש ברוך הוא הקרבנות, אמר משה, רבונו של עולם תינח בזמן שיהיו ישראל על אדמתם, כיון שיגלו מעל אדמתם מה יעשו, אמר לו, משה, יעסקו בתורה ואני מוחל להם בשבילה יותר מכל הקרבנות שבעולם, שנאמר (ויקרא ז לז) זאת התורה לעולה ולמנחה וגו׳, כלומר זאת התורה בשביל עולה בשביל מנחה בשביל חטאת בשביל אשם.

אמר רבי כרוספדאי, האי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, עניינא דקרבניא ותקרובתא ויכוון בהו, ברית כרותה הוא, דאינון מלאכיא דמדכרין חוביה לאבאשא ליה, דלא יכלין למעבד ליה אלמלא טיבו, ומאן יוכח, האי פרשתא יוכח, דכיון דאמר והנה שלשה אנשים נצבים עליו, מהו עליו, לעיין בדיניה, כיון

דף ק עמוד ב

יסטי לבייכו לאלין פולחנין, ולכל אינון סטרין דקאמר הכא, דילמא ח״ו (לא) תסטון מבתר פולחנא דקב״ה, דהא כל ספרים אלין אטעיין לון לבני נשא, בגין דבני קדם חכימין הוו, וירותא דחכמתא דא ירתו מאברהם דיהב לבני פלגשים, דכתיב (בראשית כה ו) **ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם**, ולבתר אתמשכו בההיא חכמה לכמה סטרין. אבל זרעא דיצחק חולקא דיעקב לאו הכי, דכתיב (שם ה) **ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק** -- דא חולקא קדישא דמהימנותא דאתדבק ביה אברהם, ונפק מההוא עדבא ומההוא סטרא. יעקב מה כתיב ביה (שם כח יב) **והנה יהו״ה נצב עליו**, וכתיב (ישעיה מד א) **ואתה יעקב עבדי וגו׳**, בגיני כך בעי ליה לבר נש לאתמשכא בתר קב״ה ולאתדבקא ביה תדיר, דכתיב (דברים י כ) **ובו תדבק**.

תא חזי (תהלים כד ג) מי יעלה בהר יהו״ה וגו׳, ולבתר אהדר ופירש נקי כפים, דלא עביד בידוי טופסא ולא אתתקף בהו במה דלא אצטריך, ותו דלא אסתאב בהו, ולא סאיב בהו לגופא, כאינון דמסאבין גרמייהו בידין לאסתאבא ודא הוא נקי כפים, ובר לבב, כגוונא דא דלא אמשיך רעותיה ולביה לסטרא אחרא, אלא לאתמשכא בתר פולחנא דקב״ה, אשר לא נשא לשוא נפשי, נפשו כתיב נפשי קרי, והא אוקמוה

סתרי תורה

קדישא וגו׳, רזא דאין סוף יהו״ה אקרי.

כד אתחבר זהר תתאה אדנ״י בזהר עלאה יהו״ה אתעביד שמא סתים, דביה ידעי נביאי קשוט, ומסתכלאן לגו זהרא עלאה ודא יאהדונה״י, חיזו טמירין (נ״א, חיוון טמירין), דכתיב (יחזקאל א ד) כעין החשמל מתוך האש:

מתניתין עלאין רמאין טבין דימינא, תשע נקודין דאורייתא נפקין ומתפלגין באתוון, ואתוון בהו נטלין (מטלטלן), מטלנוי דקיקין ברזי (פלטין) פליגין, אלין תשע שליטין על אתוון.

אתוון מנייהו אתפשטו, אשתארו נקודין לאעלאה לון, לא נטלין בר כד אינון נפקין, אלין אינון ברזא דאין סוף, כלהו אתוון (מטללן) מטלנין ברזא דאין סוף, כמה דאינון נטלי לון, הכי נמי נטלי אלין סתימין, אתוון גליין ולא גליין, הני טמירין על מה דשריין.

אתוון תשע שמהן, גליפן בעשר, ואינון קדמאה אהיה יו״ד ה״א, אהי״ה

מדרש הנעלם

דחמא נשמתא דצדיקיא כך, מה כתיב וימהר אברהם האהלה וגומר, מהו האהלה, בית המדרש, ומהו אומר מהרי שלש סאים, ענין הקרבנות ונשמתא מתכוונת בהו, הה״ד ואל הבקר רץ אברהם, וכדין נייחא להו ולא יכלין לאבאשא ליה.

רבי פנחס פתח קרא, דכתיב (במדבר יז יא) והנה החל הנגף בעם, וכתיב ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וגו׳, וכתיב ותעצר המגפה, כתיב הכא מהרה, וכתיב התם מהרי שלש סאים, מה להלן קרבן לאשתזבא, אף כאן קרבן לאשתזבא.

אמר רבי פנחס, זמנא חדא הוינא אזלי בארחא, וערעית ביה באליהו, אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלי לברייתא, אמר לי קיים גזר קודשא בריך הוא, ועאלו קמיה כל אלין מלאכיא דממנן לאדכרא חובי דבר נש, די בעדנא דידכרון בני אנשא קרבניא דמני משה, ושוי לביה ורעותיה בהו, דכלהו ידכרון ליה לטב, ועוד, בעדנא דיערע מותנא בבני אנשא, קיימא אתגזר, וכרוזא אעבר על כל חילא דשמיא, דאי ייעלון בנוהי בארעא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ויימרון ברעות נפשא ולבא עניינא דקטרת בוסמין דהוו להו לישראל, דיתבטל מותנא מנייהו.

אמר רבי יצחק, בא וראה מה כתיב, ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת, אמר לו אהרן למה, אמר כי יצא הקצף מלפני יהו״ה וגו׳, מה כתיב וירץ אל

דף קא עמוד א

נפשי דא נפש דוד סטרא דמהימנותא, נפשו דא נפש דבר נש ממש בגין דכד יפוק מהאי עלמא, ונפשיה יסתלק בעובדין דכשרין, על מה דיתקיים בהו למיהך בין כל אינון קדישין, כמה דאת אמר (תהלים קטז ט) אתהלך לפני יהו״ה בארצות החיים, ובגין דלא נשא לשוא נפשי, ישא ברכה מאת יהו״ה וגו׳.

תא חזי בתר דאתגזר אברהם הוה יתיב וכאיב, וקב״ה שדר לגביה תלת מלאכין באתגליא, לאקדמא ליה שלם, ואי תימא דהא באתגליא, וכי מאן יכיל למחמי מלאכין, והא כתיב (שם קד ד) עושה מלאכיו רוחות וגו׳, אלא ודאי חמא לון דנחתי לארעא כגוונא דבני נשא, ולא יקשה לך האי, דהא ודאי אינון רוחין קדישין, בשעתא דנחתי לעלמא, מתלבשין באוירי וביסודי דגולמין, ואתחזו לבני נשא ממש כחיזו דיוקנא דלהון.

ותא חזי, אברהם חמא לון כחיזו בני נשא, ואע״ג דהוה כאיב ממילה, נפק ורהט אבתרייהו, בגין דלא למגרע מה דהוה עביד מקדמת דנא.

א״ר שמעון, ודאי כחיזו דמלאכין חמא לון, ממה דכתיב ויאמר אדנ״י באל״ף דל״ת, שכינתא הוה אתיא, ואלין הוו סמיכין דילה וכרסייא לגבה, בגין דאינון גוונין תלת דתחותה, וחמא השתא בגין דאתגזר, מה דלא הוה חמי מקדמת דנא עד לא

סתרי תורה

אשר אהי״ה יהו״ה, א״ל אלהי״ם יהו״ה צבאו״ת אדו״ן שד״י, (ומן דא שמא יו״ד ה״א וא״ו ה״א, מתפשט כ״ב אותיות, ורזא דשמא) מנצפ״ך הרי כ״ז אותיות, ודא הוא רזא יהו״ה אלהינ״ו יהו״ה אחד, יהו״ה אלהינ״ו יהו״ה, הרי י״ד אותיות, אח״ד רזא י״ג אתוון, ומנהון יתפשטו רמ״ח איברים, שם בן מ״ב, ושם בן ע״ב, מנצפ״ך חמשה גבורות, ומניה יתפשט רזא דחמשין שערי בינה, ומנהון אתפשטון ע״ב, הרי רמ״ח אברים, עם יהו״ה אלהיכם אמת), אלין אינון עשר שמהן גליפן בסטריהון, וכל הני שמהן אתגליפו רמ״ח איברים, ועאלין בחד ארון הברית, ומאן איהו שמא דאתקרי אדנ״י, ודא (ד״א, רזא) אתגלי השתא לאברהם, (נ״א, יהו״ה צבאות ונ״א אל אדנ״י).

מיכאל שמא דימינא דקא אחיד ומשמשא לשמא, דא יתיר מאינון אחרנין, בכל אתר דרזא דהאי שמא תמן, מיכאל תמן,

מדרש הנעלם

תוך הקהל והנה החל הנגף בעם, וכתיב ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה, ולא יכיל מלאכא דמחבלא לשלטאה ונתבטלה מותנא.

רבי אחא אזל לכפר טרשא, אתא לגבי אושפיזיה, לחישו עליה כל בני מתא, אמרו גברא רבא אתא הכא ניזיל לגביה. אתו לגביה. אמרו ליה לא חס על אובדנא ! אמר להו מהו? אמרו ליה דאית שבעה יומין דשארי מותנא במאתא, וכל יומא אתתקף ולא אתבטל. אמר להו ניזיל לבי כנישתא ונתבע רחמי מן קדם קודשא בריך הוא. עד דהוו אזלי, אתו ואמרו **פלוני ופלוני מיתו, ופלוני ופלוני נטו למות**. אמר להו רבי אחא: לית עתא לקיימא הכי דשעתא דחיקא, אבל אפרישו מנכון ארבעין בני נשא מאינון דזכאין יתיר, עשרה עשרה לארבעה חולקין, ואנא עמכון, עשרה לזווייתא דמאתא, ועשרה לזווייתא דמאתא, וכן לארבע זווייתא דמאתא, ואמרו ברעות נפשכון עניינא דקטרת בוסמין דקודשא בריך הוא יהב למשה, ועניינא דקרבנא עמיה.

עבדו כן תלת זמנין, ואעברו בכל מאתא לארבע זווייתא, והוו אמרין כן. לבתר אמר להו ניזיל לאינון דאושיטו למימת, ואפרישו מנייכו לבתיהון ואמרו כדין. וכד תסיימו - תמרון אלין פסוקייא: **ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש וגו׳ ויקח אהרן וגו׳ ויעמד בין המתים וגו׳**.

דף קא עמוד ב

אתגזר, בקדמיתא לא הוה ידע אלא דאינון בני נשא, ולבתר ידע דאינון מלאכין קדישין, ואתו בשליחותא לגביה, בשעתא דאמרו ליה איה שרה אשתך, ובשרו ליה בשורת יצחק.

אליו אתוון נקודות אי״ו, וסימן איו רמז למה דלעילא, רמז לקב״ה, ויאמר הנה באהל, כתיב הכא הנה באהל וכתיב התם (ישעיה לג כ) אהל בל יצען וגו׳, תא חזי כיון דנקוד אי״ו, אמאי כתיב לבתר איה, אלא בגין דחבורא דדכר ונוקבא כחדא רזא דמהימנותא, כדין אמר ויאמר הנה באהל, תמן הוא קשורא דכלא, ותמן אשתכח (ויאמר הנה באהל).

איה וגו׳, וכי לא הוו ידעי מלאכי עלאי דשרה הנה באהל, אמאי כתיב איה, אלא לא ידעי בהאי עלמא אלא מה דאתמסר להו למנדע, תא חזי (שמות יב יב) ועברתי בארץ מצרים אני יהו״ה, וכי כמה שליחין ומלאכין אית ליה לקב״ה, אלא בגין דאינון לא ידעי בין טפה דבוכרא להוא דלאו בוכרא, בר קב״ה בלחודוי כגוונא דא (יחזקאל ט ד) והתוית תו על מצחות האנשים, ואמאי צריכין, אלא בגין דאינון לא ידעי אלא מה דאתמסר לון למנדע, (ידעי) כגון כל אלין מלין דזמין קב״ה לאייתאה על עלמא, ומאי טעמא, בגין דקב״ה אעבר כרוזא בכלהו רקיעין בההיא מלה דזמין לאייתאה על עלמא.

כגוונא דא בשעתא דמחבלא אשתכח

סתרי תורה

אסתליק האי מיכאל אסתליק אלהי״ם בהדי שד״י.

בקדמיתא שלשה אנשים, ואגלימו בציורא דאוירא, והוו אכלי אכלי ודאי, דאשא דלהו אכל ושצי כלא, ואעביד נחת רוח לאברהם, אינון אשא ודאי, וההוא אשא אתכסי בציורא דאוירא ולא אתחזי, וההוא מיכלא אשא מלהטא, ואכלא ליה, ואברהם מקבל נחת רוח מהאי.

כיון דאסתלק שכינתא, מה כתיב ויעל אלהי״ם מעל אברהם, מיד מסתלק בהדיה מיכאל, דכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו׳, שלשה כתיב בקדמיתא, והשתא תרין, אלא מיכאל דאיהו ימינא אסתליק בהדי שכינתא.

מלאך דאתחזי למנוח נחת ואיגלים (ליה) באוירא ואתחזי ליה, ודא איהו אוריאל, מה דלא נחת באלין דאברהם, נחת הכא בלחודוי, לבשרא למנוח דאתי מדן,

מדרש הנעלם

וכן עבדו ואתבטל מנייהו.

שמעו ההוא קלא דאמר **סתרא סתרא קמייתא אוחילו לעילא, דהא דינא דשמיא לא אשרי הכא, דהא ידעי לבטלא ליה**. חלש לביה דרבי אחא. אדמוך. שמע דאמרי ליה: **כד עבדת דא - עביד דא ! זיל ואימא לון דיחזרון בתשובה דחייבין אינון קמאי**. קם ואחזר להו בתשובה שלימתא, וקבילו עלייהו דלא יתבטלון מאורייתא לעלם, ואחליפו שמא דקרתא וקארון לה מאתא מחסיא.

אמר רבי יהודה, לא די להם לצדיקים שמבטלין את הגזרה, אלא לאחר כן שמברכין להם. תדע לך שכן הוא, דכיון שהנשמה אומרת לגוף מהרי שלש סאים וגו׳ וכל אותו הענין, ומבטל את הדין, מה כתיב - **ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה** - הרי ברכה. כיון שרואים אותה המלאכים שזה לקח עצה לנפשו מה עושים? הולכים אצל הרשעים לעיין בדינם ולעשות בהם משפט, הה״ד **ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום** - למקום הרשעים לעשות בהם משפט. הדא הוא דאמר רבי יהודה, כך דרכו של צדיק, כיון שרואה שמעיינין בדינו, אינו מתאחר לשוב ולהתפלל ולהקריב (על) חלבו ודמו לפני צורו, עד שמסתלקין בעלי הדין ממנו, דכיון שאמר **וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו**

דף קב עמוד א

בעלמא, בעי בר נש לאתכסיא בביתיה, ולא יתחזי בשוקא, בגין דלא יתחבל, כמה דאת אמר (שמות יב כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, מנייהו דיכיל לאסתרא אין, אבל מקמי קב״ה לא (ס״א יכיל) בעי לאסתרא, מה כתיב (ירמיה כג כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יהו״ה.

איה שרה אשתך -- דלא בעו לומר קמה, כיון דאמר הנה באהל, מיד ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך וגו׳, תא חזי אורח ארעא, דעד דלא אזמין אברהם קמייהו למיכל לא אמרו ליה מדי, בגין דלא יתחזי דבגין ההיא בשורה קא אזמין להו למיכל, בתר דכתיב ויאכלו, כדין אמרו ליה ההיא בשורה.

ויאכלו -- סלקא דעתך וכי מלאכי עלאי אכלי, אלא בגין יקרא דאברהם אתחזי הכי, אמר רבי אלעזר, ויאכלו ודאי בגין דאינון אשא דאכיל אשא ולא אתחזי, וכל מה דיהב לון אברהם אכלי, בגין דמסטרא דאברהם אכלי לעילא (דאכלי מההוא סטרא דלעילא).

תא חזי, כל מה דאכיל אברהם בטהרה איהו קא אכיל, ובגין כך אקריב קמייהו ואכלי, ונטיר אברהם בביתיה דכיא ומסאבותא, דאפילו בר נש דאיהו מסאב (לא יכיל לקרבא לביתיה, כדין ידע אברהם דהא מסאב איהו ועביד), (נ״א לא הוה משמש בביתיה, עד דעביד) ליה טבילה, או עביד ליה לנטרא שבעה יומין כדקא חזי ליה בביתיה, והכי הוא ודאי.

תא חזי כתיב (דברים כג יא) **איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וגו׳**. מאי תקנתיה? - **והיה לפנות ערב ירחץ במים**. אערע ביה טומאה

סתרי תורה

ובגין דלא חשיב כאברהם, לא כתיב דאכל, דהא כתיב (שופטים יג טז) אם תעצרני לא אוכל בלחמך, וכתיב ויהי בעלות הלהב מעל המזבח ויעל מלאך יהו״ה בלהב המזבח וגו׳, והכא ויעל אלהי״ם מעל אברהם, בגין דביה אסתליק מיכאל, ואשתארו רפאל וגבריאל, ועלייהו כתיב שני המלאכים סדומה בערב, בשעתא דדינא תליא על עלמא, לבתר אסתלק חד, ואשתכח גבריאל בלחודיה, בזכותיה דאברהם אשתזיב לוט, ואיהו אוף הכי זכה בהו, ועל דא אתו לגביה: (עד כאן סתרי תורה)

מדרש הנעלם

מה כתיב בנשמה? **וימהר אברהם האהלה אל שרה** - בחפזון ובמהירות בלא שום העכבה. מיד ממהרת הנשמה אצל הגוף להחזירו למוטב ולבקש במה שיתכפר לו, עד שמסתלקין ממנו בעלי הדין.

רבי אליעזר אומר, מאי דכתיב **ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כנשים**? אלא כיון שהנשמה עומדת במעלתה, והגוף נשאר בארץ מכמה שנים, באים בימים, שנים וימים הרבה, וחדל לצאת ולבא ולעבור ארח כשאר כל אדם, אתבשר להחיות הגוף, מהו אומר **אחרי בלותי היתה לי עדנה** - אחרי בלותי בעפר מהיום כמה שנים, היתה לי עדנה וחדוש, **ואדוני זקן** - שהיום כמה שנים שיצא ממני ולא הפקידני, וקודשא בריך הוא אמר **היפלא מיהו"ה דבר למועד** - מהו **למועד**? אותו הידוע אצלי להחיות המתים, **ולשרה בן** - מלמד שיתחדש כבן שלש שנים.

אמר רבי יהודה ברבי סימון, כיון שהנשמה ניזונת מזיוה של מעלה, קודשא בריך הוא אומר לאותו המלאך הנקרא דומה, **לך ובשר לגוף פלוני שאני עתיד להחיותו, למועד שאני אחיה את הצדיקים לעתיד לבא**, והוא משיב **אחרי בלותי היתה לי עדנה** - אחרי בלותי בעפר ושכנתי באדמה ואכל בשרי רמה וגוש עפר, תהיה לי חדוש? קודשא בריך הוא אומר לנשמה, הה"ד **ויאמר יהו"ה אל אברהם וגו' היפלא מיהו"ה דבר למועד** הידוע אצלי להחיות את המתים, **אשוב אליך** אותו הגוף שהוא

דף קב עמוד ב

אחרא כגון זיבה או (נ"א סגירו או נדה), סגירת נדה, דהוו תרי מסאבו, לא סגיא ליה בההיא טבילה, (בגין) בין דאערע ביה קרי קודם דקביל טומאה אחרא, (בגין) בין דאערע ביה לבתר.

ואברהם ושרה הוו מתקני טבילה לכולהו, איהו לגברי ואיהי לנשי. מאי טעמא אעסק אברהם לדכאה לבני נשא? בגין דאיהו טהור ואקרי טהור, דכתיב (איוב יד ד) **מי יתן טהור מטמא לא אחד**, **טהור** - דא אברהם דנפק מתרח.

רבי שמעון אמר, בגין לתקנא ההוא דרגא דאברהם, ומאן איהו? מים, בגין כך אתקין לדכאה בני עלמא במיא. ובשעתא דאזמין למלאכין, שירותא דמלוי מה כתיב: **יוקח נא מעט מים** - בגין לאתתקפא בההוא דרגא דמיין שראן בה, ובגיני כך הוה מדכי לכל בני נשא מכלא, מדכי לון מסטרא דעבודה זרה, ומדכי לון מסטרא דמסאבא. וכמה דאיהו מדכי לגוברין, הכי נמי שרה מדכאת לנשין, ואשתכחו כלהו דאתיין לגבייהו דכיין מכלא.

תא חזי, אילנא נטע אברהם בכל אתר דדיוריה תמן. ולא הוה סליק בכל אתר כדקא יאות, בר בשעתא דדיוריה בארעא דכנען. ובההוא אילנא הוה ידע מאן דאתאחיד ביה בקב"ה ומאן דאתאחיד בע"ז; מאן דאתאחיד בקב"ה - אילנא הוה פריש ענפוי וחפי על רישיה ועביד עליה צלא יאה, ומאן דאתאחיד בסטרא דע"ז - ההוא אילנא הוה אסתלק וענפוי הוו סליקין לעילא - כדין הוה ידע אברהם ואזהיר ליה, ולא אעדי מתמן עד דאתאחיד במהימנותא דקודשא בריך הוא. והכי מאן דאיהו דכיא (ד"א ל"ג הכי) מקבל ליה אילנא, מאן דאיהו מסאב לא מקבל ליה, כדין ידע אברהם ומדכי לון במייא. ומעיינא דמייא הוה תחות ההוא אילנא, ומאן דצריך טבילה מיד מיין סלקין לגביה, ואילנא אסתלקין ענפוי, כדין ידע אברהם דאיהו מסאבא ובעי טבילה מיד. ואם לאו מייא נגיבן, כדין ידע דבעי לאסתאבא ולאסתמרא שבעה יומין.

תא חזי דאפילו בשעתא דאזמין לון למלאכין, אמר לון **והשענו תחת העץ** בגין למחמי ולמבדק בהו, ובההוא אילנא הוה בדיק לכל בני עלמא, ורזא דא (לקבל) בגין קב"ה קא (עבד) אמר, דאיהו אילנא דחיי לכלא, ובגין כך **והשענו תחת העץ** ולא תחת עבודה זרה.

ותא חזי, כד חב אדם - בעץ הדעת טוב ורע חב, דכתיב ומעץ הדעת וגו', ואיהו ביה חב וגרם מותא לעלמא. מה כתיב **ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים וגו'** (וגרם מותא לכל בני עלמא), וכד אתא אברהם באילנא אחרא אתקין עלמא דהוא אילנא דחיי, ואודע מהימנותא לכל בני עלמא.

[לשים כאן מדרש הנעלם??]

ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה -- א"ר יצחק, שוב אשוב - "שוב ישוב" מבעי ליה, דהא מפתחא דא למפקד עקרות בידא דקב"ה איהו ולא בידא דשליחא אחרא, כמה דתנינן תלת מפתחות אינון דלא אתמסרו בידא דשליחא, דחיה ותחיית המתים וגשמים, והואיל דלא אתמסרו בידא דשליחא, אמאי כתיב **שוב אשוב**, אלא ודאי קב"ה דהוה קאים עלייהו אמר להההיא מלה, בגין כך כתיב **ויאמר שוב אשוב אליך**.

ותא חזי, בכל אתר דכתיב 'ויאמר' סתם, או 'ויקרא' סתם - הוא מלאכא דברית ולא אחרא. 'ויאמר' - דכתיב (שמות טו כא) **ויאמר אם שמוע תשמע וגו'**, **ויאמר** - ולא קאמר מאן הוא. 'ויקרא' דכתיב (ויקרא א א) **ויקרא אל משה** ולא קאמר מאן הוה. 'אמר' - דכתיב (שמות כד א) **ואל משה אמר וגו'** ולא אמר מאן הוה, (אוף הכא דכתיב ויאמר שוב אשוב, ויאמר סתם, ולא קאמר מאן

מדרש הנעלם

קדוש, מחודש כבראשונה, להיותכם מלאכים קדושים, ואותו היום עתיד לפָּנַי לשמוח בהם, הה״ד (תהלים קד לא) **יהי כבוד יהו״ה לעולם ישמח יהו״ה במעשיו** (עד כאן מדרש הנעלם).

דף קג עמוד א

הוה), אלא בכל הני מלאכא דברית הוה, וכלא בקב״ה אתמר, ובגין כך כתיב **ויאמר שוב אשוב אליך וגו׳ והנה בן וגו׳**:

והנה בן לשרה אשתך -- מאי טעמא לא כתיב ״והנה בן לך״, אלא בגין דלא יחשוב דהא מן הגר איהו כדבקדמיתא.

רבי שמעון פתח ואמר, **בן יכבד אב ועבד אדוניו** (מלאכי א ו) .

בן יכבד אב - דא יצחק לאברהם, אימתי כביד ליה, בשעתא דעקד ליה על גבי מדבחא, ובעא למקרב ליה קרבנא, ויצחק בר תלתין ושבע שנין הוה, ואברהם הוה סבא, דאילו הוה בעיט (ס״א ביה) ברגלא חד לא יכיל למיקם קמיה, ואיהו אוקיר ליה לאבוי, ועקד ליה כחד אימרא, בגין למעבד רעותיה דאבוי. **ועבד אדוניו** - דא אליעזר לאברהם, כד שדר ליה לחרן ועבד כל רעותיה דאברהם ואוקיר ליה, כמה דכתיב (בראשית כד א) **ויהו״ה ברך את אדוני וגו׳**, וכתיב (שם לד) **ויאמר עבד אברהם אנכי**, בגין לאוקיר ליה לאברהם, דהא בר נש דהוה מייתי כסף וזהב ואבני יקר וגמלין, ואיהו כדקא יאות שפיר בחיזו לא אמר דאיהו רחימא דאברהם או קריבא דיליה, אלא אמר עבד אברהם אנכי, בגין לסלקא בשבחא דאברהם ולאוקיר ליה בענייהו.

ועל דא בן יכבד אב ועבד אדוניו. ואתון ישראל בני, קלנא בענייכו לומר דאנא אבוכון, או דאתון עבדין לי, **ואם אב אני איה כבודי וגו׳**. בגין כך **והנה בן** - דא הוא בן ודאי, ולא ישמעאל, דא הוא בן דאוקיר לאבוי כדקא חזי.

והנה בן לשרה אשתך -- בן לשרה, דבגיניה מיתת, דבגיניה כאיבת נפשה עד דנפקת מינה.

והנה בן לשרה - לאסתלקא בגיניה, בשעתא דקב״ה יתיב בדינא על עלמא, דכדין ויהו״ה פקד את שרה וגו׳, דהא מדכרי לשרה בגיניה דיצחק, ועל דא איהו בן לשרה (אינהו מלאכי אמרו). והנה בן לשרה, (דין) דהא נוקבא נטלא (ליה) לברא מן דכורא:

ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו -- מאי והוא אחריו, והיא אחריו מבעי ליה? אלא רזא איהו, ושרה שומעת מה דהוה אמר (פתח האהל דא קב״ה, והוא אחריו, מאן דהוה אמר), פתח האהל דא דרגא תתאה - פתחא דמהימנותא, **והוא אחריו** - (דא) דאודי ליה דרגא עלאה, (נ״א פתח האהל והוא אחריו דא קב״ה, פתח האהל דא דרגא תתאה, והוא אחריו דא דרגא עלאה), מן יומא דהות שרה בעלמא לא שמעת מלה דקב״ה בר ההיא שעתא. דבר אחר, דהות יתבא שרה פתח האהל בגין למשמע מלין, והיא שמעת האי מלה דאתבשר בה אברהם, (ד״א) והוא אחריו, אברהם דהוה יתיב אחורוי דשכינתא:

ואברהם ושרה זקנים באים בימים -- מאי ״באים בימים״? שעורין דיומין דאתחזי כדין להו, חד מאה וחד תשעים, עאלו ביומין, שעורא דיומין כדקא יאות.

באים בימים - כמה דאת אמר כי בא היום - דאערב יומא למיעל.

וחדל להיות לשרה ארח כנשים - וההיא שעתא חמאת גרמה בעדונא אחרא, ובגין כך אמרה **ואדוני זקן**, דהא איהו לאו כדאי לאולדא, בגין דאיהו סבא.

רבי יהודה פתח, (משלי לא כג) **נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ**. תא חזי קב״ה אסתלק ביקריה, דאיהו גניז וסתים בעלויא סגיא, לאו איתי בעלמא, ולא הוה מן יומא דאתברי עלמא, דיכיל לקיימא על חכמתא דיליה, ולא יכיל לקיימא ביה, בגין דאיהו גניז וסתים, ואסתלק לעילא לעילא.

וכולהו עלאי ותתאי לא יכלין לאתדבקא, עד דכולהו אמרין (יחזקאל ג יב) **ברוך כבוד יהו״ה ממקומו**. תתאי אמרי דאיהו לעילא, דכתיב (תהלים קיג ד) **על השמים כבודו**. עלאי אמרי דאיהו לתתא, דכתיב (שם נז יב) **על כל הארץ כבודך**. עד דכלהו עלאי ותתאי אמרי ברוך כבוד יהו״ה ממקומו, בגין דלא אתיידע ולא הוה מאן דיכיל לקיימא ביה. ואת אמרת נודע בשערים בעלה? !

דף קג עמוד ב

אלא ודאי ׳נודע בשערים בעלה׳ דא קב״ה, דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער בלביה, כל חד כמה דיכיל לאדבקא ברוחא דחכמתא, ולפום מה דמשער בלביה הכי אתידע בלביה, ובגין כך **נודע בשערים** - באינון שערים. אבל דאתידע כדקא יאות - לא הוה מאן דיכיל לאדבקא ולמנדע ליה.

רבי שמעון אמר, **נודע בשערים בעלה** - מאן שערים? כמה דאת אמר (תהלים כד ז) **שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם**, ובגין אלין שערים דאינון דרגין עלאין - בגינייהו אתידע קב״ה. ואי לא - לא יכלין לאתדבקא ביה.

תא חזי דהא נשמתא דבר נש לאו איהו (נ״א לא אית) מאן דיכיל למנדע לה, אלא בגין אלין שייפין דגופא, ואינון דרגין דעבדין אומנותא דנשמתא, בגין כך אתידע ולא אתידע. כך קב״ה אתידע ולא אתידע, בגין דאיהו נשמתא לנשמתא רוחא לרוחא, גניז וטמיר מכלא, אבל באינון שערים דאינון פתחין לנשמתא אתידע קב״ה.

תא חזי אית פתחא לפתחא ודרגא לדרגא, ומנייהו ידיע יקרא דקב״ה. **פתח האהל** - דא הוא פתחא דצדק, כמה דאת אמר (שם קיח יט) ״פתחו לי שערי צדק״ וגו׳. דא פתחא קדמאה לאעלא ביה, ובהאי פתחא אתחזון כל שאר פתחין עלאין. מאן דזכי להאי, זכי למנדע ביה ובכלהו שאר פתחין, בגין דכלהו שראן עליה.

והשתא דפתחא דא לא אתידע בגין דישראל בגלותא, וכלהו פתחין אסתלקו מניה -- לא יכלין למנדע ולאתדבקא. אבל בזמנא דיפקון ישראל מן גלותא -- זמינין כלהו דרגין עלאין למשרי עליה כדקא יאות, וכדין ינדעון בני עלמא חכמתא עלאה יקירא, מה דלא הוו ידעין מקדמת דנא, דכתיב (ישעיה יא ב) **ונחה עליו רוח יהו״ה, רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת יהו״ה**. כלהו זמינין לאשראה על האי פתחא תתאה דאיהו פתח האהל, וכלהו זמינין לאשראה על מלכא משיחא בגין למידן עלמא, דכתיב (ישעיה יא ד) ״ושפט בצדק דלים״ וגו׳.

בגיני כך, כד אתבשר אברהם, האי דרגא הוה אמר כמה דאתמר, דכתיב (בראשית יח י) **ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה - ויאמר** ולא כתיב מאן הוה, ודא הוא פתח האהל, ועל דא **ושרה שומעת** האי דרגא דהוה מליל עמיה, מאן דלא הוה שמעת מקדמת דנא, דכתיב (שם) **ושרה שומעת פתח האהל**, דהוה מבשר ואמר **שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך**.

תא חזי כמה הוא חביבותא דקב״ה לגביה דאברהם, דהא לא נפק מניה יצחק עד דאתגזר, לבתר דאתגזר אתבשר ביה ביצחק, בגין דאיהו כדין זרעא קדישא, ועד לא אתגזר לאו איהו זרעא קדישא, וכדין איהו כמה דכתיב (בראשית א יב) אשר זרעו בו למינהו. ותא חזי עד לא אתגזר אברהם, ההוא זרעא דיליה לא הוה קדישא, בגין דנפק מגו ערלה, ואתדבק בערלה לתתא, לבתר דאתגזר נפק ההוא זרעא מגו קדישא, ואתדבק בקדושה דלעילא, ואוליד לעילא, ואתדבק אברהם בדרגיה כדקא יאות, תא חזי כד אוליד אברהם ליצחק נפק קדישא כדקא יאות, והאי (נ״א ודאי) מיא אעדו ואולידו חשוכא.

רבי אלעזר שאיל יומא חד לרבי שמעון אבוי, א״ל האי דקרא ליה קב״ה יצחק, דכתיב (בראשית יז יט) וקראת את שמו יצחק, אמאי, דהא אתחזי דעד לא נפק לעלמא קרא ליה יצחק, א״ל הא אתמר, דאשא נטל מיא, דהא מיא מסטרא דגבורה קא אתיין, ותו (נ״א ותא שאיל להו לליואי) (שאיל ליה) לואי, דאינון בדיחין להוא סטרא במאני זמר ותשבחן, לקביל האי סטרא, בגין כך יצחק איהו חדוה, בגין דאתי מההוא סטרא ואתדבק ביה.

תא חזי יצחק בדיחותא, חדוה דאחלף מיא באשא ואשא במיא, ועל דא אקרי הכי, ובגין כך קודשא בריך הוא קרי ליה

דף קד עמוד א

הכי עד לא יפוק לעלמא שמא דא, ואודע ליה לאברהם.

ותא חזי בכלהו אחרנין שבק לון קב״ה למקרי לון שמהן, ואפילו נשי הוו קראן לבנייהו שמהן, אבל הכא לא שבק קב״ה לאמיה למקרי ליה שמא, אלא לאברהם, דכתיב וקראת את שמו יצחק, אנת ולא אחרא, בגין לאחלפא מיא באשא ואשא במיא לאכללא ליה בסטריה.

כיון דאתבשר אברהם ביצחק, מה כתיב? (בראשית יח טז) ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום.

רבי אלעזר אמר, תא חזי כמה אנהג קב״ה טיבו עם כל בריין, וכל שכן לאינון דאזלי באורחוי, דאפילו בזמנא דבעי למידן עלמא, איהו גרים למאן דרחים ליה למזכי במלה עד לא ייתי ההוא דינא לעלמא, דתנינן בשעתא דקב״ה רחים ליה לבר נש, משדר ליה דורונא, ומאן איהו, מסכנא, בגין דיזכי ביה, וכיון דזכי ביה איהו אמשיך עליה חד חוטא דחסד דאתמשך מסטר ימינא, ופריש ארישיה ורשים ליה, בגין דכד ייתי דינא לעלמא ההוא מחבלא יזדהר ביה, וזקיף עינוי וחמא להוא רשימו, כדין אסתלק מניה ואזדהר ביה, בגיני כך אקדים ליה קב״ה במה דיזכי.

ותא חזי, כד בעא קב״ה לאייתאה דינא על סדום, אזכי קודם לאברהם, ושדר ליה דורונא למזכי עמהון, בגין לשזבא ללוט בר אחוה מתמן, הה״ד ויזכור אלהי״ם את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה, ולא כתיב ויזכור אלהי״ם את לוט, דהא בזכותיה דאברהם אשתזיב, ומאי ויזכור, דדכיר ליה מאי דאזכי קודם עם אינון תלת מלאכין. כגוונא דא בר נש דיזכי בצדקה עם בני נשא, בשעתא דדינא שריא בעלמא, קב״ה אדכר ליה להיא צדקה דעבד, בגין דבכל שעתא דזכי בר נש, הכי אכתיב עליה לעילא, ואפילו בשעתא דדינא שריא עלוי, קב״ה אדכר ליה להוא טיבו דעבד וזכה עם בני נשא, כמה דאת אמר (משלי יא ד) וצדקה תציל ממות, בגיני כך אקדים ליה קב״ה לאברהם, בגין דיזכי וישזיב ללוט.

וישקיפו על פני סדום -- תא חזי ויקומו משם האנשים, מההיא סעודה דאתקין לון אברהם וזכה בהו, דאף דמלאכין הוו זכה בהו, וכל ההוא מיכלא לא אשתאר מניה כלום בגיני דאברהם ולמזכי ביה, דהא כתיב **ויאכלו** - באשא דלהון אתאכיל. ואי תימא הא תלת מלאכין הוו - האי אשא, והאי מיא, והאי רוחא. אלא כל חד וחד כליל בחבריה, ובגיני כך **ויאכלו**. כגוונא דא (שמות כד יא) **ויחזו את האלהי״ם ויאכלו וישתו** - אכילה ודאית אכלו, דאתזנו מן שכינתא. אוף הכא ויאכלו - גרמו (נ״א נרמז רמז) לאתזנא (מניה) מההוא סטרא דאברהם אתדבק ביה, ובגין כך לא אשארו ממה דיהיב לון אברהם כלום. כגוונא דא בעי ליה לבר נש למשתי מההוא כסא דברכה, בגין דיזכי להיא ברכה דלעילא. אוף אינון אכלו ממה דאתקין לון אברהם, בגין דיזכון לאתזנא מסטרא דאברהם, דהא מההוא סטרא נפיק מזונא לכלהו מלאכי עלאי.

וישקיפו -- אתערותא דרחמי לשיזבא ללוט, כתיב הכא וישקיפו, וכתיב התם (דברים כו טו) השקיפה ממעון קדשך, מה להלן לרחמי, אוף הכא לרחמי.

ואברהם הולך עמם לשלחם -- למעבד לון לויה, אמר רבי ייסא, אי תימא דאברהם ידע דמלאכין אינון אמאי אעביד לון לויה, אלא אמר רבי אלעזר אף על גב דהוה ידע, רגיל הוה למעבד לכלהו בני נשא דזמינן עמיה, למעבד לון לויה, (נ״א מה דהוה רגיל למעבד עם בני נשא, עבד בהו ואלוי לון), בגין דכך אצטריך ליה לבר נש למעבד לויה לאושפיזין, דהא כלא בהאי תליא. ובעוד דאיהו הוה אזיל עמהון, אתגלי קב״ה עליה דאברהם, דכתיב **ויהו״ה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, ויהו״ה** - הוא ובית דיניה, בגין דקב״ה הוה אזיל

דף קד עמוד ב

עמהון.

תא חזי, כד בר נש עביד לויה (לבר נש) לחבריה, איהו אמשיך לשכינתא לאתחברא בהדיה, ולמהך עמיה באורחא לשזבא ליה, ובגין כך בעי ליה לבר נש ללוויי לאושפיזא, בגין לחברא ליה לשכינתא, ואמשיך עליה לאתחברא בהדיה, בגין כך-- **ויהו״ה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה**.

רבי חייא פתח, (עמוס ג ז) **כי לא יעשה יהו״ה אלהי״ם דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים** -- זכאין אינון זכאי עלמא דקב״ה אתרעי בהו, וכל מה דאיהו עביד ברקיעא וזמין למעבד בעלמא, על ידי דזכאין עביד ליה ולא כסי מנייהו לעלמין כלום, בגין דקב״ה בעא לשתפא בהדיה (לצדיקייא, דלא תהא פתחון פה לרשיעייא בכל מה דאיהו עביד, תא חזי כלא גלי קב״ה) לצדיקייא, בגין דאינון אתיין ומזהירין לבני נשא לאתבא מחובייהו, ולא יתענשון מגו דינא עלאה, ולא יהא לון פתחא דפומא לגביה, בגיני כך קב״ה אודע לון רזא דאיהו עביד בהו דינא, תו, בגין דלא יימרון דהא בלא דינא עביד בהו דינא.

אמר רבי אלעזר, ווי לון לחייביא, דלא ידעין ולא משגיחין, ולא ידעין לאסתמרא מחובייהו, ומה קב״ה די כל עובדוהי קשוט ואורחתיה דין, לא עביד כל מה דעביד בעלמא עד דגלי להו לצדיקייא, בגין דלא יהא לון פתחא דפומא לבני נשא, גבי בני נשא לא כל שכן דאית לון למיעבד מלייהו, דלא ימללון בני נשא סטיא עליהון, וכן כתיב (במדבר לב כב) והייתם נקיים מיהו״ה ומישראל.

ואית לון למיעבד דלא יהא לון פתחון פה לבני נשא, ויתרון בהון אי אינון חטאן ולא משגחי לאסתמרא, דלא יהא ליה למדת דינא דקב״ה פתחא דפומא לגבייהו, ובמה בתשובה ועובדין דכשרן.

תא חזי, **ויהו״ה אמר המכסה אני מאברהם** -- א״ר יהודה, קב״ה יהב כל ארעא לאברהם

מדרש הנעלם

מדרש הנעלם:ויהו״ה אמר המכסה אני מאברהם וגו׳ -- מה כתיב למעלה, ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום, לעשות דין ברשעים, מה כתיב אחריו, המכסה אני מאברהם, אמר רבי חסדא, אין הקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים עד שנמלך בנשמתן של צדיקים, הה״ד (איוב ד ט) מנשמת

אלו״ה יאבדו, וכתיב המכסה אני מאברהם, אמר הקדוש ברוך הוא, כלום יש לי לעשות דין ברשעים עד שאמלך בנשמת הצדיקים, ואומר לה הרשעים חטאו לפני אעשה בהם דין, דכתיב ויאמר יהו״ה זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם וגו׳.

אמר רבי אבהו, הנשמה עומדת במקומה, והיא יראה להתקרב אליו ולומר לפניו כלום, עד שאומר למטטרו״ן שיגישנה לפניו ותאמר מה שתרצה, הה״ד ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע חלילה לך וגו׳, אולי יש חמשים צדיקים וגו׳, הנשמה פותחת ואומרת, רבונו של עולם שמא נתעסקו בנ׳ פרשיות של תורה, ואף על פי שלא נתעסקו לשמה, שכר יש להם לעולם הבא, ולא יכנסו לגיהנם, מה כתיב בתריה, ויאמר יהו״ה אם אמצא בסדום חמשים צדיקים וגו׳, והא (תנינן) יתיר אינון נ״ג פרשיות הוו, אלא אמר רבי אבהו, חמשה ספרים הם בתורה, ובכל אחד ואחד נכללים עשרת הדברות, עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, חשוב עשרה בכל חד מנהון הם חמשים.

עוד פותחת הנשמה ואומרת, רבונו של עולם אף על פי שלא נתעסקו בתורה, שמא קבלו עונשם על מה שחטאו בבית דין ונתכפר להם, שנאמר (דברים כה ג) ארבעים יכנו לא יוסיף, וממה שנתביישו לפניהם דיים להתכפר (לפניהם) להם שלא יכנסו לגיהנם, מה כתיב אחריו לא אעשה בעבור הארבעים.

עוד פותחת ואומרת, אולי יש שם שלשים, אולי יש ביניהם צדיקים שהשיגו שלשים מעלות הרמוזים בפסוק (יחזקאל א א) ויהי בשלשים שנה, והם כלולים בל״ב נתיבות שהם כ״ב אותיות, ועשר ספירות ולפעמים הם כלולים לשמונה.

עוד פותחת ואומרת, אולי ימצאון שם עשרים, שמא יגדלו בנים לתלמוד תורה, ויש להם שכר כאילו קבלו לעשרת הדברות שתי פעמים בכל יום, דאמר רבי יצחק, כל

דף קה עמוד א

למהוי ליה אחסנת ירותא לעלמין, דכתיב כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה וגו׳, וכתיב שא נא עיניך וראה, ולבתר קב״ה אצטריך לאעקרא אתרין אלין, אמר קב״ה כבר יהבית ית ארעא לאברהם והוא אבא לכלא, דכתיב כי אב המון גוים נתתיך, ולא יאות לי לממחי בנין ולא אודע לאבוהון דקרית ליה אברהם אוהבי, ובגין כך אצטריך לאודע ליה, בגין כך (אמר) ויהו״ה אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה.

אמר רבי אבא, תא חזי ענותנותא דאברהם, דאע״ג דאמר ליה קב״ה זעקת סדום ועמורה כי רבה, ועם כל דא דאוריך עמיה ואודע ליה דבעי למעבד דינא בסדום, לא בעא קמיה לשזבא ליה ללוט, ולא יעביד ביה דינא, מאי טעמא, בגין דלא למתבע אגרא מן עובדוי, ועל דא שלח קב״ה ללוט ושזיב ליה בגיניה דאברהם, דכתיב ויזכור אלהי״ם את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו׳.

מאי **אשר ישב בהן לוט**? הא אתמר, אבל בגין דכולהו חייבין ולא אשתכח (בינייהו) מכלהו דאית ליה מידי דזכו בר לוט, מכאן אוליפנא, בכל אתר דדיירין ביה חייבין, חריב איהו, אשר ישב בהן לוט, וכי בכלהו הוה יתיב לוט, אלא בגיניה הוו יתבי דלא אתחרבו, ואי תימא בזכותיה, לא אלא בזכותיה דאברהם.

א״ר שמעון, תא חזי דשמושא דעביד בר נש לזכאה, ההוא שמושא אגין עליה בעלמא, ולא עוד אלא דאע״ג דאיהו חייבא, אוליף מאורחוי ועביד לון, תא חזי דהא בגין דאתחבר לוט בהדיה דאברהם, אף על גב דלא אוליף כל עובדוי, אוליף למעבד טיבו עם בריין כמה דהוה עביד אברהם, ודא הוא דאותיב לכל אינון קרתי כל ההוא זמנא דיתבו בתר דעאל לוט בינייהו.

א״ר שמעון, תא חזי דשכינתא לא אעדי מניה דאברהם בההיא שעתא דקב״ה אמר ליה, (בההוא זמנא דקב״ה עמיה), א״ל רבי אלעזר, והא שכינתא הוה מליל עמיה דהא (בשמא) דא אתגלי עליה קב״ה, דכתיב (שמות ו ג) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי, א״ל הכי הוא ודאי ותא חזי מה כתיב ויאמר יהו״ה זעקת סדום ועמורה כי רבה, בקדמיתא ויהו״ה אמר, ולבסוף ויאמר יהו״ה זעקת סדום ועמורה וגו׳, דא איהו דרגא עלאה דאתגלי ליה על דרגא תתאה.

מדרש הנעלם

המגדל בנו לתלמוד תורה, ומוליכו לבית רבו בבקר ובערב, מעלה עליו הכתוב כאלו קיים (עליו) התורה ב׳ פעמים בכל יום, מה כתיב ויאמר לא אשחית בעבור העשרים.

עוד פותחת ואומרת, אולי ימצאון שם עשרה, אומרת, רבונו של עולם שמא היו מאותם העשרה הראשונים של בית הכנסת שנוטל שכר כנגד כלם שבאים אחריהם, מה כתיב (ביה) ויאמר לא אשחית בעבור העשרה, כל זה יש לנשמת הצדיק לומר על הרשעים, כיון שלא נמצא בידם כלום, מה כתיב וילך יהו״ה כאשר כלה לדבר אל אברהם ואברהם שב למקומו, מהו למקומו, למקום מעלתו הידועה.

אמר רבי, מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב, ולא יכנסו לגיהנם, דכתיב (תהלים לה יג) ואני בחלותם לבושי שק וגו׳, ואמר רבי, אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו קודשא בריך הוא לתרח מן העולם כשהיה עובד עבודה זרה, לא בא אברהם אבינו לעולם, ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח, והתורה לא נתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם. אמר רבי יהודה כיון שרואה הקדוש ברוך הוא שלא נמצא ברשעים כלום מכל אותם העניינים, מה כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו׳ (עד כאן מדרש הנעלם).

דף קה עמוד ב

ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה -- למאן קאמר, אי תימא לאינון מלאכין, מאן חמא מליל עם דא ופקיד לדא אלא לאברהם קאמר דברשותיה קיימין אינון אתרי, דבר אחר, לאינון מלאכין, מה דאתמר לאברהם, מאי טעמא עשו, עשה מבעי ליה, מאי עשו, (אלא) דא אברהם ושכינתא דלא אעדי מניה, (דבר אחר) עשו מה דאתמר למלאכין, בגין דהוו זמינין תמן והוו משתכחין למעבד דינא, ועל דא עשו.

דבר אחר: **עשו**-- (למעבד) כתרגומו עבדו, וכי לא הוה ידע קב״ה דאיהו אמר ארדה נא ואראה, והא כלא אתגלי קמיה, אלא ארדה נא מדרגא דרחמי לדרגא דדינא, והיינו (האי) ירידה, וארא ראייה דא היא לאשגחא עליהון במאן דינא ידין לון, אשכחן ראייה לטב ואשכחן ראייה לביש, ראייה לטב דכתיב (שמות ב כה) וירא אלהי״ם את בני ישראל וידע, ראייה לביש דכתיב ארדה נא ואראה, (נ״א אשכחן ירידה לטב ואשכחן ירידה לביש, לטב דכתיב (שם יט כ) וירד ה׳ על הר סיני, (במדבר יא יז) וירדתי ודברתי עמך שם, ירידה לביש ארדה נא, בגין) לאשגחא עלייהו בדינא, ועל דא אמר קב״ה המכסה אני מאברהם.

ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום -- מאי טעמא ברכה דא הכא, אלא בגין לאודעא דאפילו בשעתא דקב״ה יתיב בדינא על עלמא לא אשתני, דהא יתיב בדינא על דא (ד״א ל״ג ויתיב) וברחמי על דא, וכלא ברגעא חדא ובשעתא חדא.

א״ר יהודה, והא כתיב (תהלים סט יד) ואני תפלתי לך יהו״ה עת רצון, זמנין דאיהו עת רצון וזמנין דלאו איהו עת רצון, זמנין דשמע וזמנין דלא שמע, זמנין דאשתכח וזמנין דלא אשתכח, דכתיב (ישעיה נה ו) דרשו יהו״ה בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. א״ר אלעזר, כאן ליחיד כאן לצבור כאן לאתר חד וכאן לכולי עלמא בגיני כך בריך ליה לאברהם דאיהו שקיל ככל עלמא, דכתיב (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, (וכתיב) ותנינן באברהם, יהיה בגימטריא שלשים, הכי תנינן תלתין צדיקים אזמין קב״ה בכל דרא ודרא לעלמא כמה דאזמין לאברהם.

[חסר כאן. עיין בסוף הספר סימן יז]

פתח ואמר, (ש״ב כג יט) **מן השלשים נכבד, ואל השלשה לא בא וגו׳** -- מן השלשים נכבד, אלין אינון תלתין צדיקים דאזמין קב״ה לעלמא ולא יבטל לון מניה, ובניהו בן יהוידע כתיב ביה מן השלשים נכבד, איהו חד מנייהו, ואל השלשה לא בא, דלא שקיל לתלתא אחרנין דעלמא קאים עלייהו ואל השלשה לא בא, למהוי במניינא כחד מנייהו, באינון תלתין זכאין זכה למיעל בחושבנא, אבל ואל השלשה לא בא, דלא זכה לאתחברא בהו ולמהוי עמהון בחולקא חדא, יהיה, כמה דתנינן תלתין הוו, ובגין כך קב״ה ברכיה באינון תלתין צדיקים.

תא חזי א״ל קב״ה לאברהם, זעקת סדום ועמורה כי רבה, דהא סליקת קדמי מה דאינון עבדין לכל עלמא, דכל עלמא מנעי רגלייהו דלא למיעל בסדום ועמורה, דכתיב (איוב כח ד) פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו, פרץ נחל מעם גר, פרצה הוה פריץ נחל לאינון בני עלמא דעאלו לתמן, דכלהו דחמאן למאן דהוו יהבי למיכל ולמשתי לבר נש אחרא, שדיין ליה (בנוקבי דנקרי) בעומקא דנהרא, ואיהו דנטיל ליה הכי נמי, ועל דא כלהו בני עלמא הוו נשכחים מני רגל, דמנעי רגלייהו דלא למיעל תמן, ומאן דעאל דלו מאנוש נעו, דהוו דלי גופא בכפנא, דלא הוו יהבי ליה למיכל ולמשתי, ואשתני דיוקניה משאר בני עלמא, דכתיב דלו מאנוש נעו, כתיב הכא נעו, וכתיב התם (משלי ה ו) נעו מעגלותיה, הכי נמי הוו סטאן מעגלין ואורחין דלא למיעל תמן, ואפילו עופי שמיא הוו מנעי

דף קו עמוד א

למיעל תמן, דכתיב (איוב כח ז) נתיב לא ידעו עיט וגו׳, ובגיני כך כולי עלמא הוו צווחין על סדום ועל עמורה, ועל כלהו קרתי, דכלהו כגוונא חדא הוו.

זעקת סדום ועמורה כי רבה -- אמר ליה אברהם אמאי, אמר ליה וחטאתם כי כבדה מאד, בגיני כך ארדה נא ואראה הכצעקתה, הכצעקתם מבעי ליה, דהא כתיב זעקת סדום ועמורה, ותרי קרתי הוו, אמאי הכצעקתה, אלא הא אוקמוה.

תא חזי בסטרא דתותי קלא דברדא סלקין קוטרי כלהו בכתפא, מתכנשי בחד טיף ועאלין בגו נוקבי דתהומא רבא ואתעבידו חמש בחד חד איהו כד (צלילן קלין) איכא צלילין קלין, דכלהו אתעבידו חד, קלא דסליק מתתא, עאל בינייהו ואתמשכא כחד, וההוא קלא סלקא ונחתא תבעא דינא לאתמשכא לתתא, כד האי קלא סלקא למתבע דינא, כדין אתגלי לאשגחא קב״ה בדינא.

אמר רבי שמעון **הכצעקתה** - מאן הכצעקתה? דא גזרת דינא דתבעא דינא כל יומא, דהכי תנינן, כמה שנין קיימא גזרת דינא, ותבעא מקמי קב״ה על דזבינו אחוי דיוסף ליוסף, בגין דגזרת דינא צווחת על דינא, ועל דא הכצעקתה הבאה אלי, מאי הבאה אלי, דא הוא רזא, כמה דאת אמר (אסתר ב יד) בערב היא באה ובבקר היא שבה, ודא הוא הבאה אלי תדיר, כגוונא דא קץ כל בשר בא לפני, והא אתמר, עשו כלה הא אתמר:

ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע -- אמר רבי יהודה, מאן חמא אבא דרחמנותא כאברהם, תא חזי בנח כתיב (בראשית ו יג) ויאמר אלהי״ם לנח קץ כל בשר בא לפני וגו׳, עשה לך תיבת עצי גפר, ואשתיק ולא אמר ליה מידי, ולא בעא רחמי, אבל אברהם בשעתא דאמר ליה קב״ה זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו׳, ארדה נא ואראה וגו׳, מיד כתיב ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע.

אמר רבי אלעזר, אוף אברהם לא עבד שלימו כדקא יאות, נח לא עביד מידי לא האי ולא האי, אברהם תבע דינא כדקא יאות, דלא ימות זכאה עם חייבא, ושארי מחמשים עד עשרה, עבד ולא אשלים, דלא בעא רחמי בין כך ובין כך, דאמר אברהם לא בעינא למתבע אגר עובדי, אבל מאן עבד שלימו כדקא יאות, דא משה, דכיון דאמר קב״ה (שמות לב ח) סרו מהר מן הדרך וגו׳, עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו, מיד מה כתיב ויחל משה את פני יהו״ה אלקיו וגו׳, עד דאמר ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, ואע״ג דכלהו חטו, לא זז מתמן עד דאמר ליה סלחתי כדברך, אבל אברהם לא אשגח אלא אי אשתכח בהו זכאי, ואם לאו לא, ועל דא לא הוה בעלמא בר נש דיגין על דריה כמשה, דאיהו רעיא מהימנא.

ויגש אברהם ויאמר -- אתקין גרמיה למתבע דא, אולי ימצאון שם חמשים, שרא מחמשים דאיהו שירותא למנדע, עד עשרה דאיהו עשיראה סופא דכל דרגין, אמר רבי יצחק, עד עשרה אלין עשרה יומין דבין ראש השנה ליום הכפורים, בגין כך שרא מחמשים עד עשרה, וכיון דמטא לעשרה, אמר מכאן ולתתא לאו הוא אתר דקיימא בתשובה, בגיני כך לא נחת לתתא מעשרה.

ויבואו שני המלאכים סדומה בערב וגו׳ -- אמר רבי יוסי, תא חזי מה כתיב לעילא, וילך יהו״ה כאשר

מדרש הנעלם

מדרש הנעלם: רבי פתח בהאי קרא, (שופטים ג א) **ואלה הגוים אשר הניח יהו״ה לנסות בם את ישראל** - אמר רבי חזי הוית בההוא עלמא, (ולית עלמא) קאים (ד״א, ולית מעלה) אלא כאינון

דף קו עמוד ב

כלה לדבר אל אברהם, דהא כיון דאתפרש שכינתא מאברהם, ואברהם תב לאתריה, כדין ויבאו שני המלאכים סדומה בערב, דהא חד אסתלק בשכינתא, ואשתארו אינון תרין, כיון דחמא לוט לון רהט בתרייהו, מאי טעמא, וכי כל אינון דהוו אתיין, איהו אעיל לון לביתיה ויהיב לון למיכל ולמשתי, ובני מתא היך לא קטלין ליה, דהא לברתיה עבדו דינא. ומאי הוא, דברתיה דלוט יהבת פתא דנהמא לחד עניא, ידעו בה, שפוה דובשא ואותבוה בריש איגרא עד דאכלוה צרעי, אלא בגין דהוה בליליא, חשיב דלא יסתכלון ביה בני מתא, ועם כל דא כיון דעאלו לביתא, אתכנשו כלהו ואסחרו לביתא.

אמר רבי יצחק, אמאי רהט לוט אבתרייהו, (אלא בגין) דכתיב וירא לוט וירץ לקראתם, רבי חזקיה ורבי ייסא, חד אמר דיוקנא דאברהם חמא עמהון, וחד אמר שכינתא אתיא עלייהו, כתיב הכא וירא לוט וירץ לקראתם, וכתיב התם וירץ לקראתם מפתח האהל, מה להלן חמא שכינתא אוף הכא חמא שכינתא, וירא לוט וירץ לקראתם ויאמר הנה נא אדנ״י באל״ף דל״ת נו״ן יו״ד.

סורו נא -- ״גשו נא״ מבעי ליה ! מאי סורו נא, אלא לאהדרא לון סחרניה דביתא, בגין דלא יחמון לון בני מתא, ולא יעלון באורח מישר לביתא, ובגין כך סורו נא.

רבי חזקיה פתח, (איוב כח כד) כי הוא לקצות הארץ יביט, תחת כל השמים יראה, כמה אית לון לבני נשא לאסתכלא בעובדוי דקב״ה, ולאשתדלא באורייתא יממא ולילי, דכל מאן דאשתדל באורייתא קב״ה אשתבח ביה לעילא ואשתבח ביה לתתא, בגין דאורייתא אילנא דחיי איהי לכל אינון דעסקין בה, למיהב לון חיין בעלמא דין

מדרש הנעלם

דשליטין על רעותא דלבהון, שנאמר (תהלים פא ו) עדות ביהוסף שמו וגו׳, אמר רב יהודה, למה זכה יוסף לאותה המעלה והמלכות, בשביל שכבש יצרו, דתנינן כל הכובש את יצרו מלכותא דשמיא אחיל עליה.

דאמר רבי אחא, לא ברא הקדוש ברוך הוא ליצר הרע אלא לנסות בו בני אדם, ומי בעי קודשא בריך הוא לנסותא בבני נשא, אין, דאמר רבי אחא, מנא לן, מדכתיב (דברים יג ב) כי יקום בקרבך נביא וגו׳, ובא האות והמופת וגו׳, כי מנסה יהו״ה אלהיכם וגו׳, ולמה בעי נסותא, דהא כל עובדוי דבר נש אתגלי קמיה, אלא שלא לתת פתחון פה לבני אדם, ראה מה כתיבולוט יושב בשער סדום, דהוה יתיב לנסותא לברייתא.

אמר רבי יצחק, מאי דכתיב (ישעיה נז כ) והרשעים כים נגרש וגו׳, אפילו בשעת דינו של רשע הוא מעיז פניו, ואזי הוא ברשעתו קיים, ראה מה כתיב טרם ישכבו וגו׳.

אמר רבי יצחק, כשם שברא קודשא בריך הוא גן עדן בארץ, כך ברא גיהנם בארץ, וכשם שברא גן עדן למעלה, כך ברא גיהנם למעלה, גן עדן בארץ, דכתיב (בראשית ב ח) ויטע יהו״ה אלהי״ם גן בעדן וגו׳, גיהנם בארץ, דכתיב (איוב י כב) ארץ עיפתה כמו אופל וגו׳, גן עדן למעלה, דכתיב (ש״א כה כט) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה׳ אלהיך, וכתיב (קהלת יב ז) והרוח תשוב אל האלהי״ם אשר נתנה, גיהנם למעלה, דכתיב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע.

גן עדן למטה כדאמרן, גן עדן למעלה לנשמתן של צדיקים גמורים, להיות נזונין מאור הגדול של מעלה, גיהנם למטה לאותם הרשעים (דישראל) שלא קבלו ברית מילה, ולא האמינו בהקדוש ברוך הוא ודתו, ולא שמרו שבת, ואלו הם עכו״ם שנדונים באש, שנאמר (יחזקאל טו ז) מהאש יצאו והאש תאכלם וגו׳, וכתיב (ישעיה סו כד) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו׳, גיהנם למעלה, לאותם פושעי ישראל שעברו על מצות התורה, ולא חזרו בתשובה, שדוחים אותם לחוץ, עד שיקבלו עונשם, והולכים וסובבים כל העולם, שנאמר (תהלים יב ט) סביב רשעים יתהלכון, ושם נדונים שנים עשר חדש, לאחר כן מדורם עם אותם שקבלו ענשם במותם

דף קז עמוד א

ולמיהב לון חיין בעלמא דאתי.

תא חזי **כי הוא לקצות הארץ יביט**-- למיהב לון מזונא, ולספקא לון מכל מה דאצטריכו, בגין דאיהו אשגח בה תדיר, דכתיב (דברים יא יב) תמיד עיני יהו״ה אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה, בגין דארץ דא מה כתיב בה, (משלי לא טו) ממרחק תביא לחמה, ולבתר איהי יהבת מזונא וטרפא לכל אינון חיוון ברא דכתיב (שם) ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, ועל דא כי הוא לקצות הארץ יביט, תחת כל השמים יראה, לכלהו בני עלמא למיהב לון מזונא וספוקא לכל מה דאצטריך כל חד וחד, דכתיב (תהלים קמה טז) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. דבר אחר, כי הוא לקצות הארץ יביט, לאסתכלא בעובדוי דבר נש, ולאשגחא בכל מה דעבדי בני נשא בעלמא, תחת כל השמים יראה, מסתכל וחמי לכל חד וחד.

תא חזי, כיון דחמא קב״ה עובדין דסדום ועמורה, שדר לון לאינון מלאכין לחבלא לסדום, מה כתיב וירא לוט, חמא לשכינתא, וכי מאן יכיל למחמי שכינתא, אלא חמא זהרא חד דנהיר דקא סלקא על רישייהו, וכדין ויאמר הנה נא אדנ״י, באל״ף דל״ת כמה דאתמר, ובגין שכינתא ההוא נהירו דנהיר קאמר, סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם, לא עבד הכי אברהם, אלא בקדמיתא אמר ורחצו רגליכם, ולבתר ואקחה פת לחם וגו׳, אבל לוט אמר סורו נא אל בית עבדכם ולינו, ולבתר ורחצו רגליכם והשכמתם והלכתם לדרככם, בגין דלא ישתמודעון בהו בני נשא, ויאמרו לא כי ברחוב נלין, בגין דכך הוו עבדי אורחין דעאלין תמן, דלא הוה בר נש דיכנוש לון לביתא, ועל דא אמרו לא כי ברחוב נלין, מה כתיב ויפצר בם מאד וגו׳.

תא חזי, כד קב״ה עביד דינא בעלמא שליחא חדא עביד ליה, והשתא חמינן תרי שלוחי, אמאי, וכי לא סגי בחד, אלא חד הוה, ומה דאמר תרי (הכי הוא ודאי, בגין דחד) חד הוה לאפקא ליה ללוט ולשזבא ליה, וחד למיהפך לקרתא ולחבלא ארעא, ובגין כך אשתאר חד:

ויהו״ה המטיר על סדום ועל עמורה וגו׳ -- רבי חייא פתח (ישעיה יג ט) **הנה יום יהו״ה בא אכזרי וגו׳** -- **הנה יום יהו״ה בא**-- דא בי דינא לתתא בא כמה דאתמר ״הבאה אלי (עשו)״ בגין דלא עביד דינא עד דעאל ונטיל רשו. כגוונא דא **קץ כל בשר בא לפני**.

דבר אחר: **הנה יום יהו״ה בא**-- דא הוא מחבלא לתתא כד נטיל נשמתא, בגיני כך אכזרי ועברה, לשום הארץ לשמה, דא סדום ועמורה, וחטאיה

מדרש הנעלם

כל אחד ואחד כפי המקום הראוי לו.

והרשעים של אומות העולם נדונים תמיד באש ובמים, ושוב אינם עולים, שנאמר ואשם לא תכבה, משפט הרשעים בגיהנם, כמה דכתיב ויהו״ה המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש וגו׳, ושוב אינם עולים, ולא יקומו ליום הדין, שנאמר (שם כט כב) אשר הפך יהו״ה באפו ובחמתו, באפו בעולם הזה, ובחמתו בעולם הבא, אמר רבי יצחק, כהאי גוונא אית גן עדן למעלה ואית גן עדן למטה, אית גיהנם למטה ואית גיהנם למעלה.

אמר רבי יעקב, הרשעים שקלקלו ברית מילה שבהם, וחללו שבת בפרהסיא, וחללו את המועדות, ושכפרו בתורה, ושכפרו בתחיית המתים וכדומה להם, יורדים לגיהנם שלמטה, ונדונים שם, ושוב אינם עולים, אבל יקומו ליום הדין, ויקומו לתחיית המתים, ועליהם נאמר (דניאל יב ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם וגו׳, ועליהם נאמר (ישעיה סו כד) והיו דראון לכל בשר, מאי דראון, די ראון, שהכל יאמרו די בראייתם, ועל הצדיקים שבישראל נאמר, (שם ס כא) ועמך כלם צדיקים וגו׳: (עד כאן מדרש הנעלם)

דף קז עמוד ב

ישמיד ממנה, אלין יתבי ארעא, מה כתיב בתריה, כי כוכבי השמים וכסיליהם וגו׳, דהא מן שמיא אמטר עליהון אשא ואעבר לון מן עלמא, לבתר מה כתיב, אוקיר אנוש מפז וגו׳, דא אברהם דקב״ה סליק ליה על כל בני עלמא.

רבי יהודה אוקים לון להני קראי ביומא דאתחרב בי מקדשא, דבההוא יומא אתחשכו עלאי ותתאי, ואתחשכן שמיא וככביא. רבי אלעזר מוקים להני קראי ביומא דיוקים קב״ה לכנסת ישראל מעפרא, וההוא יומא יתידע לעילא ותתא, דכתיב (זכריה יד ז) והיה יום אחד הוא יודע ליהו״ה, וההוא יומא, יומא דנוקמא איהו, דזמין קב״ה לנקמא משאר עמין עעכו״ם, וכד קב״ה יעביד נוקמין בשאר עמין עעכו״ם, כדין אוקיר אנוש מפז, דא מלכא משיחא, דיסתלק ויתייקר על כל בני עלמא, וכל בני עלמא יפלחון ויסגדון קמיה, דכתיב (תהלים עב ח) לפניו יכרעו ציים וגו׳ מלכי תרשיש וגו׳.

תא חזי אע״ג דנבואה דא אתמר על בבל, בכלא אתמר, דהא חמינן בהאי פרשתא, דכתיב (ישעיה יד א) כי ירחם יהו״ה את יעקב, וכתיב (שם ב) ולקחום עמים והביאום אל מקומם.

ויהו״ה המטיר על סדום-- דא דרגא דבי דינא דלתתא, דנטיל רשו מלעילא, רבי יצחק אמר, דעבד דינא ברחמי, דכתיב מאת יהו״ה מן השמים, בגין לאשתכחא דינא ברחמי, ואי תימא מאי רחמי הכא, דכתיב ויהי בשחת אלהי״ם את ערי הככר, ויזכור אלהי״ם את אברהם וגו׳, ולבתר נפקו מניה תרין אומין שלמין, וזכה דנפיק מניה דוד ושלמה מלכא.

חמי מה כתיב, ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר וגו׳, תא חזי בשעתא דדינא שרי בעלמא, הא אתמר דלא ליבעי ליה לבר נש לאשתכחא בשוקא, בגין דכיון דשריא דינא לא אשגח בין זכאה וחייבא, ולא בעי (לאסתכלא) לאשתכחא תמן, והא אתמר, דבגין כך אסתים נח בתיבה, ולא ישגח בעלמא בשעתא דדינא יתעביד, וכתיב (שמות יב כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, עד דיתעביד דינא, ובגין כך ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריך וגו׳.

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אזלי בארחא, אמר רבי יהודה לרבי יצחק, דינא דעבד קב״ה במבול ודינא דסדום, תרווייהו דינין דגיהנם הוו, בגין דחייבי גיהנם אתדנו במיא ובאשא, אמר רבי יצחק, סדום בדינא דגיהנם אתדן, דכתיב ויהו״ה המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת יהו״ה מן השמים, דא מסטרא דמייא ודא מסטרא דאשא, דא ודא הוא דינא דגיהנם, וחייבין דגיהנם בתרין דינין אלין אתדנו. א״ל דינא דחייבי דגיהנם תריסר ירחי וקב״ה

סליק לון מגיהנם, ותמן מתלבנין, ויתבין לתרעא דגיהנם, וחמאן אינון חייבין דעאלין ודנין לון תמן, ואינון תבעי רחמי עלייהו, ולבתר קב״ה חייס עלייהו, ואעיל לון לדוכתא דאצטריך לון, מההוא יומא ולהלאה גופא אשתכך בעפרא, ונשמתא ירתא

סתרי תורה

סתרי תורה: תוספתא, קטורי רמאי הורמני דבדורי (נ״א, דבורירי, ונ״א, דבורייני), חכימין בסכלתנו, יסתכלון למנדע, בשעתא דרישא חוורא אתקין כרסייא על גבי סמכין דאבנין דמרגליתא טבן בין אינון אבנין, אית חד מרגליתא שפירא בחיזו יאה בריוא.

קומטרא דקנטרא, (נ״א, דקינטרא), דמלהטא בע׳ גוונין, אינון ע׳ גונין מלהטן לכל סטר, אלין ע׳ מתפרשאן מגו ג׳ גוונין.

אלין זיקין בזיקין דנציצין לד׳ סטרי עלמא, הכא איתא זיקא תקיפא דסטר שמאלא, דאתאחיד בשמים, אינון גוונין שבעין, דינא יתיב וספרין פתיחו, מהכא נפקי גירין וסייפין ורומחין ואשא דקוסטרא, ואתאחיד אשא תקיפא דנפקא משמים ביה, כד אתאחד אשא עלאה באלין דלתתא, לית מאן דיכיל לאתבא רוגזא

דף קח עמוד א

אתרה כדחזי לה.

תא חזי דהא אתמר, דאפילו אינון בני טופנא לא אתדנו אלא באשא ומיא, מיא קרירן נחתי מלעילא, ומיא רתיחן סלקי מתתא כאשא, ואתדנו בתרי דינין, בגין דדינא דלעילא הכי הוי, בגין כך בסדום גפרית ואש, א״ל אי יקומון ליום דינא, אמר ליה הא אתמר, אבל אלין דסדום ועמורה לא יקומון, וקרא אוכח דכתיב (דברים כט כב) גפרית ומלח שריפה כל ארצה, לא תזרע ולא תצמיח וגו׳, אשר הפך יהו״ה באפו ובחמתו, אשר הפך יהו״ה בעלמא דין, באפו בעלמא דאתי, ובחמתו בזמנא דזמין קב״ה לאחייא מתייא, א״ל תא חזי כמה דארעא דלהון אתאביד לעלם ולעלמי עלמיא, הכי נמי אתאבידו אינון לעלם ולעלמי עלמיא.

ותא חזי דינא דקב״ה דינא לקבל דינא, אינון לא הוו תייבין נפשא דמסכנא במיכלא ובמשתיא, אוף הכי קב״ה לא אתיב לון נפשייהו לעלמא דאתי, ותא חזי אינון אתמנעו מצדקה דאקרי חיים, אוף קב״ה מנע מנייהו חיים בעלמא דין ובעלמא דאתי, וכמה דאינון מנעו אורחין ושבילין מבני עלמא, הכי נמי קב״ה מנע מנייהו אורחין ושבילין דרחמי לרחמא עלייהו בעלמא דין ובעלמא דאתי, רבי אבא אמר, כלהו בני עלמא יקומון, ויקומון לדינא, ועלייהו כתיב (דניאל יב ב) ואלה לחרפות ולדראון עולם, וקב״ה מארי דרחמין איהו, וכיון דדן להו בהאי עלמא וקבילו דינא, לא אתדנו בכלהו דינין.

א״ר חייא, כתיב וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו׳, מהו בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט, אלא בכולהו עבד דיוריה לוט, דכתיב ולוט ישב בערי הככר ויאהל עד סדום, (וכתיב אשר ישב בהן לוט, אלא ודאי בכלהו עבד דיוריה), ולא קבילו ליה, בר דמלך סדום קביל ליה

סתרי תורה

ודינא.

עיינין להטין כטיסין דנורא, נחית בהו לעלמא, ווי מאן דאערע ביה חגיר חרצין (ס״א, חרבין) איהו, חרבא שננא בידיה, לא חייס על טב ועל ביש, דהא פתקא (ס״א, פסקא) דאינון שבעין ברשו דאתאחיד ההוא סטרא דשמים, נחית בידא שמאלא בכמה דינין, אתהפך בכמה גוונין הפוך בכל יומא, איהו אקרי כרום זלות דמתקנא לגבי בני אדם כל גוונין דכלי זעמו דקודשא בריך הוא ביה אתחזיין, ואינון יתבין ברומו דעלמא ובני נשא בסכלותא דלהון לא משגחי בהון. גפרית ואש התוכא דמיא ואשא, דמתהתכי מן שמיא, אתאחדו דא בדא ונחת על סדום, ווי לחייביא דלא משגיחין על יקרא דמאריהון.

עשרה שמהן גליפן בהורמנותא דמלכא, עשר אינון וסלקין לחושבן סגי, שבעין גוונן מלהטי לכל סטר, נפקי מגו שמהן דאגליף, רזא דע׳ שמהן דמלאכייא דאינון ברזא דשמיה, ואינון מיכאל גבריאל רפאל נוריאל.

קמ״ץ, ק׳דומיאל מ׳לכיאל צ׳דקיאל, פתח, פ׳דאל ת׳ומיאל ח׳סדיאל, צר״י, צ׳וריאל ר׳זיאל י׳ופיאל, סגו״ל, ס׳טוטריה ג׳זריאל ו׳תריאל (נ״א ו׳רדיאל), ל׳מואל, חר״ק, ח׳זקיאל ר׳הטיאל ק׳דשיאל, שב״א, ש׳מעאל ב׳רכיאל (נ״א ש׳כניאל, ונ״א ב׳רקיאל) א׳היאל, חל״ם, ח׳ניאל ל׳הדיאל מ׳חניאל (נ״א ח׳ניאל ל׳עדיאל מ׳לכיאל), ע׳ניאל ע׳נאל א׳הניאל ר׳חמיאל ע׳זריאל (נ״א ש׳בנאל ר׳ומיאל ק׳דושיאל, שר״ק. ח׳כמיאל ר׳מאל, ק׳רשיאל חרק), ס׳נניה ו׳דרגזיה ר׳סיסיאל ד׳ומיאל ס׳ניה ט׳הריאל ע׳זריאל נ׳ריה ס׳מכיאל ר׳מיאל ב׳רקיאל. (ר״ת סוד תשר״ק), ת׳סוריה ש׳בניאל ר׳ביאל ק׳נוניה צ׳וריה פ׳סיסתה

דף קח עמוד ב

בסדום בגיניה דאברהם:

ותבט אשתו מאחריו -- מאחריה מבעי ליה, אלא מבתר שכינתא, רבי יוסי אמר, מבתריה דלוט, דמחבלא אזיל אבתריה, וכי אבתריה אזיל, והא הוא שדר ליה, אלא בכל אתר דהוה אזיל לוט אתעכב מחבלא לחבלא, וכל אתר דאזיל כבר ושביק לאחוריה הוה מהפך ליה מחבלא, ובגין כך אמר ליה אל תביט אחריך, דהא אנא אחבל בתרך, ועל דא כתיב ותבט אשתו מאחריו, וחמת מחבלא, כדין ותהי נציב מלח, דהא בכל זמנא דמחבלא לא חמי אנפוי דבר נש (נ״א אחמי אנפי לבר נש) לא מחביל ליה, כיון דאתתיה אהדרת אנפהא לאסתכלא אבתריה, מיד ותהי נציב מלח.

רבי אלעזר ורבי יוסי הוו קיימי יומא חד ועסקי בהאי קרא, אמר רבי אלעזר כתיב (דברים ח ט) ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה, האי בה תרי זמני אמאי, אלא הא אתמר דקודשא בריך הוא פליג כל עמין וארעאן לממנן שליחן וארעא דישראל לא שליט בה מלאכא ולא ממנא אחרא, אלא איהו בלחודוי, בגין כך אעיל לעמא דלא שליט בהו אחרא, לארעא דלא שליט בה אחרא, תא חזי קודשא בריך הוא יהיב מזונא תמן בקדמיתא, ולבתר לכל עלמא, כל שאר עמין עכו״ם במסכנות, וארעא דישראל לאו הכי, אלא ארץ ישראל אתזן בקדמיתא, ולבתר כל עלמא, ובגין כך ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, אלא בעתירו בספוקא דכלא, תאכל בה ולא באתר אחרא, בה בקדישו דארעא, בה שריא מהימנותא עלאה, בה שריא ברכתא דלעילא, ולא באתר אחרא.

תא חזי כתיב (בראשית יג י) **כגן יהו״ה כארץ מצרים** - עד הכא לא אתידע גן יהו״ה אי הוא ארץ מצרים, ואי איהו ארץ סדום,

סתרי תורה

צ׳ורטק ע׳דיאל ס׳מכיאל נ׳ריאל מ׳רוניה ל׳סני כ׳מוסיה י׳דיאל ט׳טרוסיה (ס״א ח׳נניאל) ח׳וניאל ז׳כריאל ו׳אריאל ה׳ינאל ד׳גדאל ג׳ריאל ב׳דאל א׳נפיאל ו׳עדיאל.

אדנ״י על כלהו, כד מתחברן כלהו כחדא ברזא חדא בחילא עלאה כדין אקרי ויהו״ה כלא בכללא חדא, מאת יהו״ה מן השמים שמא קדישא דאתגלף בע׳ שמהן אחרנין, רזא דשמים, ואלין אינון שבעין, דשלטין על אילין ע׳ דינין רזא דיהו״ה, ואילין שבעין שמהן בקדושה, יהו״ה שמים, אלין נטלין מאלין, ויהו״ה נטיל מאת יהו״ה דא מן דא, ואלין תליין מאלין תתאין בעילאין, וכלא קשורא חדא, ובהאי קודשא בריך הוא אשתמודע ביקריה, שמים דאינון ע׳ רזא יהו״ה, דא איהו ברזא דשבעין ותרין שמהן, ואלין אינון דנפקי מן ויסע ויבא ויט.

וה״ו יל״י סי״ט על״ם מה״ש לל״ה אכ״א כה״ת הז״י אל״ד לא״ו הה״ע, חלק ראשון. יז״ל מב״ה הר״י הק״ם לא״ו כל״י לו״ו פה״ל נל״ך יי״י מל״ה חה״ו, חלק שני. נת״ה הא״א יר״ת שא״ה רי״י או״ם לכ״ב וש״ר יח״ו לה״ח כו״ק מנ״ד, חלק שלישי. אנ״י חע״ם רה״ע יי״ז הה״ה מי״ך וו״ל יל״ה סא״ל ער״י עש״ל מי״ה, חלק רביעי. וה״ו דנ״י הח״ש עמ״ם נג״א ני״ת מב״ה פו״י נמ״מ יי״ל הר״ח מצ״ר, חלק חמישי. ומ״ב יה״ה ענ״ו מח״י דמ״ב מנ״ק אי״ע חב״ו רא״ה יב״ם הי״י מו״ם, חלק ששי. בשכמל״ו.

אלין אינון שבעין שמהן, דשלטין על שבעין דרגין תתאין רזא ויהו״ה, אלין שבעין שמהן יהו״ה רזא דאקרי שמים, שבעה רקיעין אינון, דסלקין לשבעין שמהן שמא קדישא, ודא איהו ויהו״ה המטיר, מאת יהו״ה מן השמים.

סתרא דסתרין, לחכימין אתמסר, שמא

דף קט עמוד א

ואי איהו גן יהו״ה דאקרי גן עדן. אלא כגן יהו״ה דאית ביה ספוקא ועדונא דכלא, הכי נמי הוה סדום, והכי נמי מצרים, מה גן יהו״ה לא אצטריך בר נש לאשקאה ליה, אוף מצרים לא אצטריך אחרא לאשקאה ליה, בגין דנילוס איהו אפיק ואשקי לכל ארעא דמצרים, תא חזי מה כתיב (זכריה יד יז) והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלם וגו׳, דא הוא עונשא דלהון דאתמנע מנהון מטרא, מה כתיב ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה וגו׳, חמי דלא כתיב ולא עליהם יהיה הגשם, בגין דלא נחית מטרא למצרים ולא אצטרכן ליה, אלא עונשא דלהון מה הוא, דכתיב (שם יב) וזאת תהיה המגפה אשר יגוף ה׳ את כל העמים וגו׳, בגין דמצרים לא צריכין למטרא, אוף סדום מה כתיב ביה, כי כלה משקה, כל עדונין דעלמא הוו בה, ועל דא לא בעאן דבני נשא אחרנין יתעדנון בה.

רבי חייא אמר, אינון הוו חייבין מגרמייהו וממונהון, דכל בר נש דאיהו צר עינא לגבי מסכנא, יאות הוא דלא יתקיים בעלמא, ולא עוד אלא דלית ליה חיים לעלמא דאתי, וכל מאן דאיהו וותרן לגבי מסכנא, יאות הוא דיתקיים בעלמא ויתקיים עלמא בגיניה, ואית ליה חיים ואורכא דחיי לעלמא דאתי:

ויעל לוט מצוער וישב בהר ושתי בנותיו עמו וגו' -- מאי טעמא, בגין דחמא דהוה קריב לסדום ואסתלק מתמן.

רבי יצחק פתח, (איוב לז יב) והוא מסיבות מתהפך בתחבולותיו לפעלם וגו', קב"ה מסבב סבובין דעלמא ואייתי קומרין טהירין למעבד עובדוי, ולבתר מהפך לון ועביד לון בגוונא אחרא, ובמה בתחבולותיו, עביד תחבולין ומסבב סבובין לאפכא לון, ולאו כאינון קדמאי,

סתרי תורה

דא דאקרי שמים, מניה אתברי סתרא דאקרי אדם חשבן שייפי גופא דאינון חושבן מאתן וארבעין ותמניא שייפין חשבן אתווהי מאתן ושית סרי שמא דא, דאיהו רזא וסתרא כללא דכל אורייתא, בכ"ב אתוון ועשר אמירן בגין דהא שמא דא מאתן ושית סרי אתוון, ותלתין ותרין שבילין דאתכלילן ביה, הא מאתן וארבעין ותמניא שייפין דגופא רזא דאקרי אדם דשליט על כרסיא, רזא דשבעין דלתתא, וסתרא דא דכתיב (יחזקאל א כו) ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה, ודא הוא סתרא דכתיב ויהו"ה המטיר על סדום וגומר מאת יהו"ה מן השמים, וכלא חד, ומלה חדא, וסתרא חדא, לחכימי לבא אתמסר, זכאה (ד"א ל"ג איהו) חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי.

סדום גזר דינא דלהון על דמנעו צדקה מנייהו, כמה דאת אמר (שם טז מט) ויד עני ואביון לא החזיקה, ובגין כך דינא לא הוה אלא מן שמים, צדקה ושמים כלא חד, וכתיב (תהלים קח ה) כי גדול מעל שמים חסדך, ובגין דתליא צדקה בשמיה (נ"א בשמים), דינא הוא משמים, דכתיב מאת יהו"ה מן השמים. דינא דישראל מהאי אתר, דכתיב ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום, ואקרי ירושלם אחות לסדום, כמה דאת אמר (יחזקאל טז מט) הנה זה היה עון סדום אחותך, ודינהון הוה מן שמים, דינא חדא כסדום, על דמנעו צדקה מנייהו, בר דדא אתהפך, ודא אתחרב, דא אית לה תקומה, ודא לית לה תקומה. (עד כאן סתרי תורה).

מדרש הנעלם

מדרש הנעלם:ויעל לוט מצוער וגו' -- אמר רבי אבהו, בא וראה מה כתיב ביצר הרע, תדע לך שאינו מתבטל לעולם מבני אדם, עד אותו זמן דכתיב (יחזקאל לו כד) והסירותי את לב האבן וגו', שאף על פי שרואה בני אדם נדונין בגיהנם, הוא בא וחוזר לו אצל בני אדם, הה"ד ויעל לוט מצער, מצערה של גיהנם, משם עולה לפתות בני אדם. אמר רבי יהודה, שלש הנהגות יש באדם, הנהגת השכל והחכמה, וזו היא

דף קט עמוד ב

לפעלם, בגין פעלם דבני נשא, כמה דאינון עבדין עובדין הכי מהפך לון, כל אשר יצום על פני תבל ארצה, בגין דעובדין דבני נשא מהפך לאינון מסבות, בכל מה דאיהו פקיד לון על פני תבל וגו'.

רבי אלעזר אמר **והוא מסבות מתהפך**-- הקב"ה מסבב סבובין ואייתי עובדין בעלמא לאתקיימא, ולבתר דחשיבו בני נשא דיתקיימון אינון עובדין, קב"ה מהפך לון לאינון עובדין מכמה דהוו בקדמיתא, בתחבולותיו, בתחבולתו כתיב.

כהאי אומנא דעביד מאנין דחרסא, בעוד דההיא טיקלא אסתחרת קמיה, חשיב למעבד כגוונא דא עביד, חשיב למעבד כגוונא אחרא עביד, מהפך מאנא דא למאנא דא, בגין דההוא טיקלא אסתחרת קמיה. כך קב"ה מהפך עובדוי דאיהו עביד, בתחבולתו חסר יו"ד, ומאן איהו דא בי דינא דלתתא דאיהו טקלא דאסתחרת קמיה, ועל דא מהפך מאנין ממאנא דא למאנא אחרא, וכל דא כפי פעלם דבני נשא, אי מטיבין בני נשא עובדיהון, ההוא טקלא דסחרא, אסחרת לון לימינא, וכדין אתעבידו עובדין בעלמא לאוטבא לון כדקא יאות, וטיקלא אסחרת תדיר ולא שכיך בההוא סטרא דימינא, ועלמא מתגלגלא ביה אתו בני נשא לאבאשא

סתרי תורה

סתרי תורה: ויעל לוט מצוער וגומר, מגו הורמנותא דמלכא, אתפרשא מסטרא דימינא חד התוכא דקטורא דגולפא מתדבקא בגו התוכא דדהבא מסטרא דשמאלא, בגו מסאבו (דיצריה) (נ"א, דיוריה), ואתעביד קטורא חדא דאילנא.

כד בעא יצחק לאתערא בעלמא בתוקפיה דדינא קשיא, אתתקף ופריש דרגין מקיומיהו, ואתתקף אברהם ופריש ההוא קטורא חדא דאילנא מגו ההוא מסאבו, ההוא נחש קדמאה עאל באנביה דההוא אילנא, ואיהו חמרא דשתא, ואוליד תרין דרגין קטירין דא בדא, ואינון דרגין דסחרן בסטר מסאבו, חד אקרי מלכו״ם וחד אקרי פעו״ר, דא עיטא דאתכסיא ודא עיטא דאתגליא, פעור דאתגליא איהו, וכל עובדוי באתגליא, מלכו״ם דאתכסיא איהו, וכל עובדוי באתכסיא, מאלין תרין אתפרשן זינין סגיאין לזנייהו,

מדרש הנעלם

כח הנשמה הקדושה, והנהגת התאוה, שהיא מתאוה בכל תאות רעות, וזהו כח התאוה, וההנהגה המנהגת לבני אדם ומחזקת הגוף, והיא נקראת נפש הגוף, אמר רב דימי זהו כח המחזיק.

אמר רבי יהודה בא וראה, לעולם אין יצר הרע שולט אלא באלו ב׳ כחות אלין דאמרן, נפש המתאוה היא הרודפת אחר יצר הרע לעולם, משמע דכתיב ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן, נפש המתאוה היא מעוררת את האחרת, ומפתה אותה עם הגוף להדבק ביצר הרע, והיא אומרת לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו, מה יש לנו בעולם הבא, נלך ונרדוף אחר יצר הרע, ואחר תשוקת חמדת העולם הזה, ומה עושות, שתיהן מסכימות להדבק בו, מה כתיב ותשקין את אביהן יין, מתפטמות להתעורר ליצר הרע באכילה ובשתיה:

ותקם הבכירה ותשכב את אביה -- כשאדם שוכב על מטתו בלילה, נפש המתאוה היא המעוררת ליצר הרע ומהרהרת בו, והוא דבק בכל הרהור רע, עד שמתעברת מעט, (ד״א ל״ג על) (נ״א, עד) שמביא בלב האדם אותה המחשבה הרעה ודבקה בו, ועדיין יש בלבו ולא נגמר לעשותה, עד שזאת התאוה מעוררת לכח הגוף כמתחלה להדבק ביצר הרע, ואז הוא תשלום הרעה, הה״ד ותהרין שתי בנות לוט מאביהן.

דף קי עמוד א

תחבולתו, דאסחר תדיר והוה קיימא באסחרותא דימינא, קב״ה אסחר ליה בסטרא דשמאלא, ומהפך מסבות ומאנין דהוו בקדמיתא להההוא סטר שמאלא, וכדין טקלא אסחרת ואתעבידו עובדין בעלמא לאבאשא לון לבני נשא, וטקלא אסחר להההוא סטרא, עד דבני נשא תייבין לאוטבא עובדיהון, וטקלא קיימא בעובדין דבני נשא, ועל דא בתחבולתו לפעלם, ולא קיימא תדיר.

תא חזי, קב״ה גרם סבובין ועובדין בעלמא, בגין למעבד כלא כדקא יאות, וכלא נפקא מעקרא ושרשא דלעילא אקריב אברהם לגביה נפק מניה ישמעאל, דלא הוה אברהם גזיר כד נפק מניה, בגין דאיהו לתתא, ולא אשתלים באת קיימא קדישא.

לבתר קב״ה סבב סבובין בתחבולותיו, ואתגזר אברהם ועאל בברית, ואשתלים בשמיה, ואקרי אברהם, וה׳ עלאה אעטרת ליה ברזא דמים מרוח כיון דרזא אשתלים, ואתגזר, נפק מניה יצחק, והוה זרעא קדישא, ואתקשר לעילא ברזא דאש ממים ועל דא כתיב (ירמיה ב כא) ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת, ולא אתקשר בההוא סטרא אחרא. תא חזי לוט נפקו מניה ומבנתיה תרין אומין מתפרשן, ואתקשרו בההוא סטרא דאתחזי לון, ועל דא קב״ה מסבב

סתרי תורה

וסחרן ימא רבא, ולכל אלין סטרי מסאבו, וכל חד וחד שף (נ״א, נזף) לדוכתיה.

כגוונא דא איהו לתתא, לוט אתפרש מאברהם, ושוי דיוריה באנשי סדום, כד אתער דינא בהו, אדכר לאברהם ושלח ליה מתמן ואתפרש מנייהו. יין אשקיאו ליה בנתיה, ואולידו בהו תרין אומין, חד אקרי עמון וחד אקרי מואב, חד באתגליא וחד באתכסיא, עמון דרגא דיליה מלכו״ם עיטא דאתכסיא, מואב דרגא דיליה פעו״ר כלא באתגליא, כגוונא דא בנתיה, דא אמרת בן עמי ברא אית לי מעמי, ולא אמרת ממאן הוא, בגין כך איהו הוה באתכסיא, דא אמרת מואב, מאב הוא דנא, מאבא אולידת ליה, דרגא דיליה פעו״ר מלה באתגליא.

ובתרין אלין אחיד דוד מלכא, דלבתר מן מואב אתת רות ונפק מנה דוד מלכא, ומן עמון

מדרש הנעלם

אמר רבי יצחק, מעולם אין יצר הרע מתפתה אלא באכילה ושתיה ומתוך שמחת היין, אז שולט באדם, בצדיק מה כתיב ביה, (משלי יג כה) צדיק אוכל לשובע נפשו, ואינו משתכר לעולם, דאמר רבי יהודה, האי צורבא מרבנן דמרוי, קרינא עליה (שם יא כב) נזם זהב באף חזיר, ולא עוד אלא שמחלל שם

שמים. מנהג הרשעים מהו, (ישעיה כב יג) והנה ששון ושמחה, היין אז שולט באדם, הרוג בקר ושחוט צאן וגו׳, עליהם אמר הכתוב (שם ה יא) הוי משכימי בבקר שכר ירדופו וגו׳, כדי לעורר ליצר הרע, שאין יצר הרע מתעורר אלא מתוך היין, הה״ד ותשקין את אביהן יין.

אמר רבי אבהו, מה כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה, כלומר יצר הרע אינו משגיח בה בשכבה בעולם הזה, ובקומה לעולם הבא, אלא מתעורר עם כח הגוף לעבוד תאותו בעולם הזה, דאמר רבי אבהו, בשעה שנכנסין הרשעים בגיהנם, מכניסים ליצר הרע לראות בהן, הה״ד ולוט בא צערה, לצערה של גיהנם, ונפק ליה מתמן לנסותא לברייתא כדקאמרן, הה״ד ויעל לוט מצער, מצערה של גיהנם.

וישב בהר -- אמר רבי יצחק, משמע דכתיב בהר, מלמד שהוא שם מושבו במקום הר, גוף שהוא חרב כהר, דלית ביה טיבותא, ושתי בנותיו עמו, אלו הב׳ כחות דאמרן, כי

דף קי עמוד ב

סבובין ומגלגל גלגולין בעלמא, דיתעביד כלא כדקא יאות, ויתקשר כלא באתריה.

תא חזי יאות הוה ליה ללוט דקב״ה יפיק מניה (ומבנתיה) ומאתתיה תרין אומין אלין, אלא בגין לאתקשרא באתרייהו דאתחזי להו ואתעבידו מגו יינא וההוא יינא אזדמן להון במערתא ההיא ליליא, ודא הוא רזא דאתעבידו, (בראשית ט כא) כמה דאת אמר וישת מן היין וישכר והא אתמר ואוקמוה. תא חזי, מואב ועמון אינון קראן לון שמהן, מואב מאב, רבי יוסי אמר, בכירה בחציפו אמרה מואב מאבא הוא, והצעירה גם היא ילדה בן ותקרא שמו בן עמי, בצניעו אמרה בן עמי, בר עמי, ולא אמרה ממאן הוה.

תא חזי בקדמיתא כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה בוא״ו, ונקוד על וא״ו, בגין דסיועא דעילא הוה אשתכח בההוא עובדא, דזמין מלכא משיחא לנפקא מניה, ובגין כך אשתלים הכא בוא״ו, ובאחרא כתיב ובקמה חסר וי״ו, בגין דלא נפק מינה חולקא לקב״ה כהאי אחרא, ועל דא כתיב בהאי אחרא קשישא ובקומה בוא״ו מלא ונקוד עלה.

רבי שמעון אמר, לא ידע דזמין קב״ה לאוקמא מינה דוד מלכא ושלמה וכל שאר מלכין ומלכא משיחא, תו ובקומה, דכתיב ברות (רות ג יד) ותקם בטרם יכיר איש את רעהו וגו׳, ובההוא יומא הוה לה קימה, ודאי

סתרי תורה

אתעטר דוד מלכא בהאי עטרא, דאיהי סהדותא לזרעא דדוד, דכתיב (מ״ב יא יב) ויתן עליו את הנזר ואת העדות, והאי הות מן מלכום דרגא דבני עמון, דכתיב (ש״ב יב ל) ויקח את עטרת מלכם, מלכום דרגא דבני עמון הוא, דכתיב ותהי על ראש דוד, ומתמן הוה סהדותא לבנוי לעלמין, ובה אשתמודע מאן דאיהו מן בנוי דדוד דאתחזי למלכא, ודאי דאמרין מן דוד הוא (הגוף), דאפילו אתיליד בההוא יומא, יכיל הוה למסבל ההיא עטרא על רישיה, (דהא איהו) דהות משקל ככר זהב ואבן יקרה הות, ובר נש אחרא לא יכיל למסבלא, ודא הוא דכתיב ביואש, ויתן עליו את הנזר ואת העדות, ובתרין דרגין אתאחיד דוד מלכא, ואינון תוקפא דמלכותיה, לאתתקפא על שאר עמין, דאי לא אתכליל בסטרא דלהון, לא יכיל לאתתקפא עלייהו, כל (גוונין) דרגין דשאר עמין כלילן ביה בדוד, לאתגברא ולאתתקפא עלייהו.

מדרש הנעלם

ירא לשבת בצער, יראה וחרדה נופלת עליו בשעה שרואה צער גיהנם שמצערין לרשעים, וחושב ששם ידון, כיון שרואה שאינו נדון שם, יוצא והולך לפתות בני אדם אחריו.

רב הונא כד הוה דריש לאזהרא לבני אדם, הוה אמר להו, בני אסתמרו משליחא של גיהנם, ומאן הוא זהו יצר הרע, שהוא שליח של גיהנם. רבי אבא אמר, מאי דכתיב (משלי ל טו) לעלוקה שתי בנות הב הב, אלו שתי בנות לוט דאמרן, שהיא נפש המתאוה, ונפש המשתתפת בגוף הרודפת אחר יצר הרע לעולם. אמר רבי יהושע, כתיב הכא בלוט כי ירא לשבת בצער, וכתיב התם לעלוקה שתי בנות הב הב, יר״א בגימטריא הוא עלוק״ה, אמר רבי יצחק, אי ירא הוא למאי אתי למטעי ברייתא, אלא כך דרך כל עושה עולה, כשרואה הרע מתיירא לפי שעה, ומיד חוזר לרשעתו ואינו חושש לכלום, כך יצר הרע בשעה שרואה דין ברשעים ירא, כיון שיוצא לחוץ (לעשות) אינו חושש כלום.

רבי אבא אמר, מאי דכתיב, ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן, מאי אבינו זקן, זהו יצר הרע שנקרא זקן, שנאמר (קהלת ד יג) ממלך זקן וכסיל, שהוא זקן שנולד עם האדם, דתנינן אמר רבי יהודה אמר רבי יוסי, אותה נפש המתאוה אומרת לאחרא, אבינו זקן נרדוף אחריו ונדבק

דף קיא עמוד א

אתחבר עמה בעז, להקים שם המת על נחלתו, ואתקם מנה כל הני מלכין, וכל עלויא דישראל, ולא ידע בשכבה, דכתיב ותשכב מרגלותיו עד הבקר, ובקומה, דכתיב ותקם בטרם יכיר איש את רעהו וגו׳, ובגין כך ובקומה נקוד וא״ו.

תא חזי ענותנותא דאברהם, דהא אפילו בקדמיתא כד בעא קב״ה למעבד דינא בסדום, לא בעא מניה רחמי על לוט, (דהא) לבתר דכתיב וירא והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן, לא תבע עליה דלוט, ולא אמר עליה לקב״ה כלום, אוף הכי קב״ה לא אמר ליה מידי, בגין דלא יחשב אברהם דקב״ה גרע מזכותיה כלום, ואי תימא דאברהם לא הוה חשיב ליה ללוט בלביה כלום, הא מסר נפשיה למיהך לאגחא קרבא בחמשה מלכין תקיפין, כמה דאת אמר (בראשית יד יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו׳, וכתיב (שם טו) ויחלק עליהם לילה, וכתיב (שם טז) וישב את כל הרכוש וגם את לוט אחיו ורכושו השיב וגו׳, אבל ברחימותא דרחים לקב״ה, וחמא עובדוי דלוט דלא כשרן כדקא יאות, לא בעא אברהם דבגיניה ישבוק קב״ה כלום מדיליה, ובגיני כך לא תבע עליה רחמי, לא בקדמיתא ולא בסופא:

ויסע משם אברהם ארצה הנגב -- כל מטלנוי הוו לסטרא דדרומא

סתרי תורה

ויעל לוט מצוער וישב בהר -- כתיב (משלי ל טו) לעלוקה שתי בנות הב הב, אלין שתי בנות דיצר הרע, דאינון מתערין ליה (ד״א ל״ג בגין) לשלטא בגופא, חדא איהי נפש דאתרביאת תדיר בגופא, וחדא איהי נפש דכסיפת בתיאובתין בישין (ד״א ל״ג דהאי עלמא), ובכל כסופין בישין דהאי עלמא, דא איהי בכיר״ה ודא (ד״א ואחרא) איהי צעיר״ה, ויצה״ר לא אתחבר תדיר אלא בתרין אלין, בגין לפתאה לבני נשא, ובגין דיהמנון ליה, לאובדא (ס״א לאובלא) להו לאתר גירין דמותא ויפלחון ליה, כמה דאת אמר (שם ז כג) עד יפלח חץ כבדו.

ללסטים דמקפחי בטוריא, (וכמינו) וטמירו גרמייהו באתר דחיל דטוריא, וידעין דהא בני נשא אתטמרן גרמייהו למיהך באינון דוכתי, מה עבדי, ברירו מנייהו ההוא דחדידא בלשניה מכלא, ההוא דידע למפתי בני נשא, ויפוק מבינייהו ויתיב באורח מישר, דכל בני עלמא עברין תמן, כיון דמטא לגבייהו שרי לאתחברא תמן. (עד כאן סתרי תורה).

מדרש הנעלם

בו כשאר כל הרשעים שבעולם, ואיש אין בארץ לבא עלינו, אין איש צדיק בארץ, ואין איש שליט על יצרו, הרבה רשעים בארץ, לית אנן בלחודנא חייבין, נעשה כדרך כל הארץ שהם חייבים, שעד היום דרך כל הארץ הוא, לכה נשקה את אבינו יין, נשמח בעולם הזה נאכל ונשתה ונרוה חמרא, ונדבק באבינו ביצר הרע ונשכבה עמו, ורוח הקדש צווחת ואומרת, (ישעיה כח ז) גם אלה ביין שגו ובשכר תעו.

אמר רבי יהודה תא חזי מה כתיב, ותשקין את אביהן יין, דרך הרשעים לטעות אחרי היין, לפנק ליצר הרע ולעוררו, ועד שהוא שמח בשכרותו שוכב על מטתו, מיד ותקם הבכירה ותשכב את אביה, היא מזומנת עמו, ומתאוה ומהרהרת בכל הרהורים רעים, ויצר הרע מתחבר עמה ונדבק בה, ואינו משגיח בה (ס״א מההוא זמנא) מה הוא ממנה, בשכבה ובקומה, בשכבה בעולם הזה, ובקומה לעתיד לבא, בשכבה בעולם הבא כשתתן דין וחשבון, ובקומה ליום הדין, דכתיב (דניאל יב ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו׳, בשום ענין מאלו אין משגיח בה יצר הרע, אלא דבק בה והיא נדבקת בו, ולאחר כן מעוררת לאחרת, לאחר שההרהור גדול נדבק ביצר הרע, באה האחרת ונדבקת בו.

דף קיא עמוד ב

יתיר מסטרא אחרא, בגין דהא בחכמתא עבד לאתדבקא בדרומא:

ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא -- תנינן (כיון) לא ליבעי ליה לבר נש לסמכא על ניסא, ואי קב״ה ארחיש ניסא לבר נש, לא אית ליה לסמכא (תדיר) על ניסא זמנא אחרא, בגין דלאו בכל שעתא ושעתא אתרחיש ניסא, ואי ייעול בר נש גרמיה באתר דנזקא אשתכח לעינא, הא פקע כל זכותיה

דעבד בקדמיתא ואוקמוה, כמה דאת אמר (בראשית לב יא) קטונתי מכל החסדים ומכל האמת וגו׳. ואברהם כיון דסליק ממצרים ואשתזיב זמנא חדא, השתא אמאי אעיל גרמיה בצערא כקדמיתא ואמר אחותי היא, אלא אברהם לא סמיך על גרמיה כלום, וחמא שכינתא תדיר בדיורה דשרה ולא אעדי מתמן, ובגין דהות תמן, אסמיך אברהם ואמר אחותי היא, כמה דכתיב (משלי ז ד) אמור לחכמה אחותי את, ובגין כך אמר אחותי היא (ס״א את):

ויבא אלהי״ם אל אבימלך וגו׳ -- וכי קב״ה אתא לגבייהו דרשיעיא, כמה דכתיב (במדבר כב כ) ויבא אלהי״ם אל בלעם, (בראשית לא כד) ויבא אלהי״ם אל לבן, אלא ההוא ממנא שליחא דאתפקדא עלייהו הוה, בגין דכלהו כד עבדי שליחותא נטלי שמא דא, ומסטרא דדינא קא אתיין, ועל דא ויבא אלהי״ם אל אבימלך בחלום הלילה, ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת וגו׳.

רבי שמעון פתח ואמר, (משלי יב יט) שפת אמת תכון לעד דא אברהם, דכל מלוי בקדמיתא ובסופא הוו באמת, ועד ארגיעה לשון שקר דא אבימלך, באברהם נאמר ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא, דא בקדמיתא, דאמר בגין שכינתא דהות עמה דשרה אחותי היא, ואברהם בחכמתא עבד. מאי טעמא?

מדרש הנעלם

ותשקין את אביהן יין -- כמו כן לעורר ליצר הרע ונדבקת בו, ואזי תשלום הרעות לעשות, ומתעברות שתיהן מיצר הרע, הדא הוא דכתיב ותהרין שתי בנות לוט מאביהן, עד שיצא לפועל מעשיהן, זו יולדת רשעתה וזו יולדת רשעתה, וכן דרכם של רשעים בענין זה עם יצר הרע, עד שהורג לאדם ומוליכו לגיהנם ומכניסו שם, ואחר כך עולה משם לפתות לבני אדם כמו כן, ומי שמכיר בו נצול ממנו ואינו מתחבר עמו.

אמר רבי יצחק, משל למה הדבר דומה, לכת לסטים שהיו אורבים בדרכים לגזול ולהרוג לבני אדם, ומפרישים מהם אחד שיודע להסית לבני אדם ולשונו רך, מה עביד, מקדים והולך לקבלם ונעשה כעבד לפניהם, עד שמאמינים הטפשים בו, ובוטחים באהבתו ובשיחתו ושמחים עמו, ומוליכם בחלק דבריו באותו הדרך שהלסטים שם, כיון שמגיע עמהם לשם הוא הראשון שהורג בם, לאחר שנותנם ביד הלסטים להרגם ולקחת ממונם, ואינון צווחין ואמרין ווי דאציתנא לדין ולרכיכא דלישניה, לאחר שהרגו אלה, עולה משם ויוצא לפתות לבני אדם כמתחלה, הפקחים מה הם עושים, כשרואים לזה יוצא לקראתם ומפתה להם, מכירין בו שהוא צודה את נפשם, והורגים אותו, והולכים בדרך אחרת.

כך הוא יצר הרע, יוצא מכת הלסטים, עולה מגיהנם לקבלא דבני נשא, ולפתות להם בחלק מתק דבריו, הדא הוא דכתיב ויעל לוט מצוער וישב בהר וגו׳, כמו לסטים לארוב לבני אדם, מה עושה, עובר לפניהם והטפשים מאמינים בו ובאהבתו, שהוא הולך לפתותם ועובד להם כעבד, שנותן להם נשים יפות אסורות, נותן להם בני אדם להרע, מפרק מהם עול תורה ועול מלכות שמים, הטפשים

דף קיב עמוד א

בגין דאברהם מסטרא דימינא איהו, אמר אחותי היא, ורזא כמה דאת אמר (שיר ה ב) אחותי רעיתי יונתי תמתי, ועל דא אברהם קרא לה תדיר אחותי, בגין דאתדבק בהדה, ולא יתעדון דא מן דא לעלמין.

לסוף מה כתיב, **וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי** - וכי הכי הוה? אלא כלא בגין שכינתא קאמר, אחותי היא בקדמיתא, דכתיב אמור לחכמה אחותי את, ולבתר וגם אמנה, מאי וגם, לאתוספא על מה דקאמר בקדמיתא אחותי, בת אבי היא, ברתיה דחכמה עלאה ובגין כך אתקרי אחותי, ואתקרי חכמה, אך לא בת אמי מאתר דשירותא דכלא סתימא עלאה, ועל דא ותהי לי לאשה, באחוה בחביבותא, דכתיב (שם ב ו) וימינו תחבקני, וכלא רזא דחכמתא איהו.

תא חזי, בקדמיתא כד נחתו למצרים, הכי קאמר, בגין לאתדבקא בגו מהימנותא, וקרא לה אחותי, בגין דלא יטעון גו אינון דרגין דלבר, אוף הכא אחותי, בגין דלא אתעדי מגו מהימנותא כדקא יאות, דהא אבימלך וכל אינון יתבי ארעא הוו אזלי בתר פולחנא נוכראה, ואיהו אתדבק גו מהימנותא, ובגין כך עאל לתמן ואמר אחותי, מה אחות לא אתפרש מאחא לעלמין, אוף הכא, דהא אתתא יכילת לאתפרשא, אבל אחות לא אתפרש, דהא תרין אחין לא יכלין לאתפרשא לעלמין ולעלמי עלמין, ובגין כך אמר אברהם אחותי היא, דהא כלהון הוו להוטין גו טהרי ככביא ומזלי ופלחי לון, ואברהם הוה מתדבק גו מהימנותא ואמר אחותי, דלא נתפרש לעלמין, וסימניך (ויקרא כא ג) ולאחותו הבתולה, דאתמר לכהן אתרא דאברהם שריא ביה.

כתיב (דברים י כ) **את יהו״ה אלקיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע** -- האי קרא אוקמוה, אבל תא חזי, ליהו״ה אלקיך תירא לא כתיב, אלא את

מדרש הנעלם

רואים כך בוטחים באהבתו, עד שהולך עמהם ומוליכם באותו הדרך שהלסטים שם, בדרך גיהנם, אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל, כיון שמגיע עמהם לשם, הוא הראשון שהורג להם, ונעשה להם מלאך המות, ומכניסן לגיהנם, ומורידין להון מלאכי חבלה, ואינון צווחין ואמרין ווי דאציתנא לדין, ולא מהניא לון, לאחר כן עולה משם, ויוצא לפתות לבני אדם, הפקחין כשרואין אותו, מכירים אותו ומתגברים עליו עד ששולטין עליו, וסאטין מזה הדרך, ולוקחין דרך אחרת להנצל ממנו.

רב יוסף כד הוה נחית לבבל, חמא אינון רווקיא דהוו עיילי ונפקי ביני נשי שפירין ולא חטאן, אמר לון לא מסתפו אלין מיצר הרע, אמרו ליה לא מקונדיטון בישא קאתינא, מקדושתא דקדישא אתגזרנא, דאמר רב יהודה אמר רב, צריך אדם לקדש עצמו בשעת תשמיש, ונפקי מניה בני קדישי בני מעלי, דלא מסתפו מיצר הרע, שנאמר (ויקרא כ ד) והתקדשתם והייתם קדושים, רבי אבא אמר, מאי דכתיב (יחזקאל כ כ) ואת שבתותי קדשו, אלא אין עונתן של תלמידי חכמים אלא משבת לשבת, ומזהר להו, דהואיל דתשמיש המטה דמצוה הוא קדשו, כלומר קדשו עצמכם בשבתותי, בההוא תשמיש דמצוה.

אמר רב יהודה אמר רב, האי מאן דעייל לקרתא, וחמי נשי שפירן, ירכין עינוי ויימא הכי, בך (נ״א, סך) ספאן איגר איגזרנא, (קרדינא) קרדיטא תקיל פוק פוק, דאבוי קדישא דשבתא הוא, מאי טעמא, דחמימות דארחא שלט ביה, ויכיל יצר הרע לשלטא עלוי. (עד כאן מדרש הנעלם)

דף קיב עמוד ב

יהו״ה, מאי את, דא דרגא קדמאה אתר דחלא דקב״ה, ובגין כך כתיב תירא, דתמן בעי בר נש לדחלא קמי מאריה (קב״ה), בגין דאיהו (בי) דינא.

ואותו תעבוד-- דא דרגא עלאה דקיימא על האי דרגא תתאה ולא מתפרשאן לעלמין, את ואותו דא בדא דבקין ולא אתפרשן, מאי ואותו, דא אתר ברית קדישא אות לעלמין, דהא פולחנא לא שריא באת, ולאו איהו למפלח אלא למדחל, אבל פולחנא איהו לעילא, ובגין כך ואותו תעבוד.

ובו תדבק-- באתר דאיהו דבקותא לאתדבקא, דאיהו גופא דשרי באמצעיתא, ובשמו תשבע אתר שביעאה דדרגין וסימניך (ירמיה ל ט) ואת דוד מלכם אשר אקים להם.

בגין כך אתדבק אברהם במהימנותא כד נחת למצרים, וכד אזל לארעא דפלשתים, לבר נש דבעא לנחתא גו גובא עמיקא, דחיל דלא יכיל לסלקא מגו גובא, מה עבד קשר חד קשרא דחבל לעילא מן גובא, אמר הואיל דקשירנא קשרא דא, מכאן ולהלאה אעול תמן, כך אברהם בשעתא דבעא לנחתא למצרים, עד לא ייחות תמן, קשר קשרא דמהימנותא בקדמיתא לאתתקפא ביה, ולבתר נחת, אוף הכי נמי כד עאל לארעא דפלשתים, בגין כך (משלי יב יט) שפת אמת תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר, דא אבימלך, דאמר בתם לבבי ובנקיון כפי, וכד אהדרו ליה מה כתיב, גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת, ולא כתיב נקיון כפים:

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא -- רבי יהודה פתח ואמר, (ש״א ב ט) רגלי חסידיו ישמור וגו׳, חסידו כתיב חד, ודא אברהם, דקב״ה נטיר ליה תדיר ולא אעדי נטירו מניה לעלמין, ומה דאמר רגלי, דא אתתיה דקב״ה שדר שכינתיה עמה ונטר לה תדיר. דבר אחר: רגלי חסידו ישמור, חד, דא אברהם, דקב״ה אזיל עמיה תדיר בגין דלא ייכלון לנזקא ליה, ורשעים בחשך ידמו, אלין אינון מלכין דקטל קב״ה בההוא ליליא דרדף בתרייהו, הה״ד בחשך ידמו, דא ליליא דאתקשר בחשוכא וקטל לון, ואברהם רדיף וליליא קטיל לון, הה״ד ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם, ויחלק עליהם לילה, דא קב״ה דפליג רחמי מן דינא, בגין למעבד נוקמין לאברהם, ובגין כך ורשעים בחשך ידמו, ויכם, ויכום מבעי ליה, אלא דא קב״ה, כי לא בכח יגבר איש, דאיהו ואליעזר הוו בלחודייהו.

רבי יצחק אמר, והא תנינן באתר דנזקא שכיח לא יסמוך בר נש על ניסא, ולא הוה אתר דנזקא אשתכח כהאי, דאברהם אזיל בתר חמשה מלכין למרדף בתרייהו ולאגחא קרבא, אמר רבי יהודה, כד אזיל אברהם להאי, לא אזל לאגחא קרבא, ולא סמך על ניסא, אלא צערא דלוט אפקיה מביתיה, ונטיל ממונא למפרק ליה, ואי לאו, דימות בהדיה גו שביה, כיון דנפק, חמא שכינתא דנהרא קמיה, וכמה חילין סחרניה, בההיא שעתא רדף בתרייהו, וקב״ה קטיל לון, הה״ד ורשעים בחשך ידמו.

רבי שמעון אמר, רזא איהו, רגלי חסידו ישמור, דא אברהם, וכד נפק אשתתף יצחק בהדיה ונפלו קמיה, ואי לאו דאשתתף יצחק בהדיה דאברהם לא אשתציאו, הה״ד ורשעים בחשך ידמו, כי לא בכח יגבר איש, אע״ג דחילא אשתכח תדיר בימינא, אי לא הוה בסטרא דשמאלא, לא אתדחיין קמיה.

דבר אחר רגלי חסידו ישמור, בשעתא דבר נש רחים ליה לקב״ה, קב״ה רחים ליה בכל מה דאיהו עביד, ונטיר ארחוי, כמה דאת אמר (תהלים קכא ח) יהו״ה ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, תא חזי כמה חביבותיה דאברהם לגבי קב״ה, דבכל אתר דהוה אזיל לא הוה חייש על דיליה כלום

דף קיג עמוד א

אלא בגין לאתדבקא ביה בקב״ה, ובגין כך רגלי חסידיו ישמור, ודא היא אתתיה, דכתיב ואבימלך לא קרב אליה, וכתיב כי על כן לא נתתיך לנגוע אליה, בפרעה מה כתיב, (בראשית יב יז) וינגע יהו״ה את פרעה וגו׳, על דבר, איהי אמרה, וקב״ה הוה מחי, ובגין כך רגלי חסידיו ישמור, ורשעים בחשך ידמו, אלין פרעה ואבימלך, דקודשא בריך הוא עבד בהו דינין בליליא, כי לא בכח יגבר איש, מאן איש דא אברהם, דכתיב ועתה השב אשת האיש וגו׳:

ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר וגו׳ -- רבי חייא פתח ואמר, (זכריה ג א) **ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך יהו״ה והשטן עומד על ימינו לשטנו** - האי קרא אית לאסתכלא ביה, ויראני את יהושע הכהן הגדול, דא יהושע בן יהוצדק, עומד לפני מלאך יהו״ה, מאן מלאך יהו״ה, דא אתר צרורא (ס״א דנשמתין דצדיקיא צרירן) דנשמתיה דצדיק צרירא ביה, וכל אינון נשמתין דצדיקיא קיימין תמן, ודא הוא מלאך יהו״ה.

והשטן עומד על ימינו לשטנו-- דא יצר הרע דאיהו משוטט ואזיל בעלמא, לנטלא נשמתין ולאפקא רוחין, ולמסטי לון לברייתא לעילא ותתא, ודא הוא בשעתא דאטיל ליה נבוכדנצר לאשא עם אינון נביאי השקר, והאי הוה מסטין לעילא בגין דיתוקד עמהון, דהכי הוא אורחוי, דלאו איהו מקטרג אלא בזמנא דסכנה, ובזמנא דצערא שריא בעלמא, ואית ליה רשו למסטי ולמעבד דינא אפילו בלא דינא, כמה דאת אמר (משלי יג כג) ויש נספה בלא משפט.

מהו **לשטנו**? דהוה אמר או כלהו ישתזבון או כלהו יתוקדון, דהא בשעתא דאתייהיב רשותא למחבלא לחבלא, לא אשתזיב זכאה מן חייבא, ובגין כך בשעתא דדינא שרייא במתא, בעי בר נש לערקא עד לא אתפס תמן, דהא מחבלא כיון דשרי, הכי נמי עביד לזכאה כחייבא, וכל שכן דהוו תלתיהון כחד, והוה תבע דיתוקדון כלהו, או ישתזבון כלהו, בגין דכד אתעביד

מדרש הנעלם

מדרש הנעלם:ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר -- רבי יוחנן פתח בהאי קרא, (שיר ז ו) ראשך עליך ככרמל, ודלת ראשך כארגמן, מלך אסור ברהטים, עשה קודשא בריך הוא שלטונים למעלה ושלטונים למטה, כשנותן קודשא בריך הוא מעלה לשרים של מעלה, נוטלים מעלה המלכים של מטה, נתן מעלה לשרו של בבל, נטל מעלה נבוכדנצר הרשע, דכתיב ביה (דניאל ב לט) אנת הוא רישא די דהבא, והיו כל העולם משועבדים תחת ידו, ובנו ובן בנו, הה״ד ראשך עליך ככרמל, זהו נבוכדנצר, הה״ד (שם ד ט) תחותוהי תטלל חיות ברא. ודלת ראשך כארגמן, זהו בלשצר, דאמר ארגוונא ילבש. מלך אסור ברהטים, זהו אויל מרודך, שהיה אסור עד שמת אביו נבוכדנצר ומלך תחתיו.

אמר רבי יהודה, למאי אתא האי טעם בשיר השירים, אלא אמר רבי יהודה, שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן וכו׳ כסא הכבוד, שנאמר (תהלים צג ב) נכון כסאך מאז מעולם אתה, וכתיב (ירמיה יז יב) כסא כבוד מרום מראשון, שהוא היה ראש הנקדם לכל, ונטל הקדוש ברוך הוא את הנשמה הטהורה מכסא הכבוד להיות מאירה לגוף, הה״ד ראשך עליך ככרמל, זהו כסא הכבוד שהוא ראש על הכל, ודלת ראשך כארגמן, זו היא הנשמה הנטלת ממנו, מלך אסור ברהטים, זהו הגוף שהוא אסור בקבר וכלה בעפר, ולא נשאר ממנו אלא כמלא תרוד רקב, וממנו יבנה כל הגוף, וכשפוקד הקדוש ברוך הוא את הגוף, הוא אומר לארץ שתפליט אותו לחוץ, דכתיב (ישעיה כו יט) וארץ רפאים תפיל.

אמר רבי יוחנן, המתים שבארץ הם חיים תחלה, הה״ד (שם) יחיו מתיך, נבלתי יקומון אלו שבחוצה לארץ, הקיצו ורננו

דף קיג עמוד ב

ניסא, לא אתעביד פלגו ניסא ופלגו דינא, אלא כלא כחדא, או ניסא או דינא.

אמר לו רבי יוסי, ולא, והא בזמנא דבקע קב״ה ימא לישראל, הוה קרע ימא לאלין ואזלין ביבשתא, ומייא הוו תבין מסטרא אחרא וטבעין לאלין ומתין, ואשתכח ניסא הכא ודינא הכא כלא כחדא, א״ל ודא הוא דקשיא קמיה, דכד קב״ה עביד דינא וניסא כחדא, לאו באתר חד ולא בביתא חדא, (דאשתכח כלא כחדא), ואי אתעביד, קשיא קמיה, דהא לעילא לא אתעביד כלא אלא בשלימו כחדא, או ניסא או דינא באתר חד ולא בפלגו.

בגין כך לא עביד קב״ה דינא בחייביא, עד דאשתלימו בחובייהו, הה״ד (בראשית טו טז) כי לא שלם עון האמורי עד הנה וכתיב (ישעיה כז ח) בסאסאה בשלחה תריבנה, ועל דא הוה אסטין ליה ליהושע דיתוקד בהו, עד דאמר ליה (זכריה ג ב) יגער יהו״ה בך השטן, מאן אמר ליה, דא מלאך יהו״ה (ואתמר ויאמר יהו״ה אל השטן), ואי תימא ויאמר יהו״ה אל השטן יגער יהו״ה בך וגו׳, תא חזי, הכי נמי למשה בסנה, דכתיב (שמות ג ב) וירא מלאך יהו״ה אליו בלבת אש, וכתיב וירא יהו״ה כי סר לראות, לזמנין מלאך יהו״ה, ולזמנין מלאך, ולזמנין יהו״ה, ובגין כך א״ל יגער יהו״ה בך השטן, ולא אמר הנני גוער בך. תא חזי, כגוונא דא ביומא דאשתכח דינא בעלמא, וקב״ה יתיב על כרסייא דדינא, כדין אשתכח האי שטן דאסטי לעילא ותתא, ואשתכח איהו לחבלא עלמא, וליטול נשמתין.

רבי שמעון הוה יתיב ולעי באורייתא, והוה משתדל בהאי קרא (דברים כא ג) ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר וגו׳, וערפו שם את העגלה בנחל, ודינא איהו בקופיץ לערפא לה, א״ל רבי אלעזר, האי למאי אצטריך בכה רבי שמעון ואמר, ווי לעלמא דאתמשך בתר דא דהא מן ההוא יומא דההוא חויא

מדרש הנעלם

שוכני עפר, אלו המתים שבמדבר, דאמר רבי יוחנן, למה מת משה בחוצה לארץ, להראות לכל באי עולם, כשם שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות למשה, כך עתיד להחיות לדורו, (למה) שהם קבלו התורה, (דאמר רבי יוחנן) ועליהם נאמר (ירמיה ב ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. דבר אחר הקיצו ורננו שוכני עפר אלו הם האבות. והמתים בחוצה לארץ, יבנה גופם, ומתגלגלים תחת הארץ עד ארץ ישראל, ושם יקבלו נשמתם ולא בחוצה לארץ, הה״ד (יחזקאל לז ג) לכן הנבא ואמרת אליהם, הנה אנכי פותח את קברותיכם, והעליתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, מה כתיב אחריו ונתתי רוחי בכם וחייתם.

רבי פנחס אמר, הנשמה נטלה מכסא הכבוד שהוא הראש, כדקאמר ראשך עליך ככרמל, ודלת ראשך כארגמן זו היא הנשמה שהיא דלת הראש, מלך אסור ברהטים הוא הגוף שהוא אסור בקברים, זהו הגוף וזהו שרה וזהו מלך, וקודשא בריך הוא פוקדה למועד אשר דבר אליו, הה״ד ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר, פוקד את הגוף לזמן הידוע שבו יפקוד הצדיקים. אמר רבי פנחס, עתיד הקדוש ברוך הוא ליפות לגוף הצדיקים לעתיד לבא, כיופי של אדם הראשון כשנכנס לגן עדן, שנאמר (ישעיה נח יא) ונחך יהו״ה תמיד וגו׳ והיית כגן רוה.

אמר רבי לוי, הנשמה בעודה במעלתה ניזונת באור של מעלה, ומתלבשת בו, וכשתכנס (ונשתרש) לגוף לעתיד לבא, באותו האור ממש תכנס, ואזי הגוף יאיר כזוהר הרקיע, הה״ד (דניאל יב ג) והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, וישיגו בני אדם דעה שלימה, שנאמר (ישעיה יא ט) כי מלאה הארץ דעה את יהו״ה, מנא לן הא, ממה דכתיב (ישעיה נח יא) ונחך יהו״ה תמיד והשביע בצחצחות נפשך, זה אור של

דף קיד עמוד א

בישא דאתפתה ביה אדם, שליט על אדם, ושליט על בני עלמא, איהו קאים למסטי עלמא, ועלמא לא יכיל לנפקא מעונשיה עד דייתי מלכא משיחא, ויוקים קב״ה לדמיכי עפרא, דכתיב (ישעיה כה ח) בלע המות לנצח וגו׳, וכתיב (זכריה יג ב) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ואיהו קאים על עלמא דא למיטל נשמתין דכל בני נשא.

ותא חזי, הא כתיב (דברים כא א) כי ימצא חלל וגו׳, תא חזי כל בני עלמא ע״י מלאך המות נפקת נשמתייהו, אי תימא דבר נש דא על ידא דההוא מלאך המות נפק נשמתיה, לאו הכי, אלא מאן דקטיל ליה אפיק נשמתיה, עד לא מטא זמניה לשלטאה ביה ההוא מלאך המות, ובגין כך ולארץ לא יכופר וגו׳, ולארץ דילן, ולא די לון דקאים איהו למסטי עלמא למגנא ולקטרגא תדיר, כל שכן דגזלין מיניה מה דאית ליה לנטלא, וקב״ה חייס על בנוי, ובגין כך קרבין על האי, עגלה בגין לתקנא עמיה מה דאתנטיל ההיא נשמתא דבר נש מניה, ולא ישתכח מקטרגא על (ד״א ל״ג קריבין בהאי) עלמא. ורזא עלאה תנינן הכא, שור פרה עגל עגלה כלהו ברזא עלאה אשתכחו, ובגין כך בדא מתקנין ליה, ודא הוא דכתיב, ידינו לא שפכה את הדם הזה וגו׳, לא שפכה ולא גרימנא מיתתיה, ובדא לא אשתכח מקטרגא עלייהו, ובכלא יהיב קב״ה עיטא לעלמא.

תא חזי, כגוונא דא ביום ר״ה ויום הכפורים, דדינא אשתכח בעלמא, איהו קאים לקטרגא, וישראל בעיין לאתערא בשופר, ולאתערא קול דכליל באשא ומיא ורוחא ואתעבידו חד, ולאשמעא ההוא קול מגו שופר, וההוא קול סלקא עד אתר דכרסייא דדינא יתבא, ובטש בה וסלקא, כיון דמטא האי קול מתתא, קול דיעקב אתתקן לעילא, וקב״ה

מדרש הנעלם

מעלה, ועצמותיך יחליץ זה פקידת הגוף, והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו, זהו דעת הבורא יתברך, ואזי ידעו הבריות שהנשמה הנכנסת בהם שהיא נשמת החיים, נשמת התענוגים, שהיא קבלה תענוגים מלמעלה, ומעדנת לגוף, והכל תמהים בה ואומרים, (שיר ז ז) מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים, זו היא הנשמה לעתיד לבא. אמר רבי יהודה, תא חזי שכך הוא, דכתיב מלך אסור ברהטים, וכתיב בתריה מה יפית ומה נעמת.

ואמר רבי יהודה, באותו זמן, עתיד הקדוש ברוך הוא לשמח עולמו ולשמוח בבריותיו, שנאמר (תהלים קד לא) ישמח יהו״ה במעשיו, ואזי יהיה שחוק בעולם, מה שאין עכשיו, דכתיב (שם קכו ב) אז ימלא שחוק פינו וגו׳, הה״ד ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהי״ם, שאזי עתידים בני אדם לומר שירה, שהוא עת שחוק.

רבי אבא אמר, היום שישמח הקדוש ברוך הוא עם בריותיו, לא היתה שמחה כמותה מיום שנברא העולם, והצדיקים הנשארים בירושלם, לא ישובו עוד לעפרם, דכתיב (ישעיה ד ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו, הנותר בציון ובירושלם דייקא, אמר רבי אחא, אם כן זעירין אינון, אלא כל אינון דאשתארו בארעא קדישא דישראל, דינא דילהון כירושלם וכציון לכל דבר, מלמד דכל ארץ ישראל בכלל ירושלים היא, ממשמע דכתיב (ויקרא יט כג) וכי תבאו אל הארץ הכל בכלל.

רבי יהודה ברבי אלעזר, שאל לרבי חזקיה, אמר לו מתים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותם, למה לא יהיב נשמתהון באתר דאתקברו תמן, וייתון לאחייא בארעא דישראל, אמר לו, נשבע הקדוש ברוך הוא לבנות ירושלם, ושלא תהרס לעולמים, דאמר רבי ירמיה, עתיד הקדוש ברוך הוא לחדש עולמו, ולבנות ירושלם ולהורידה בנויה מלמעלה, בגין (ס״א בנין) שלא תהרס, ונשבע שלא תגלה עוד כנסת ישראל, ונשבע שלא יהרס בנין ירושלים,

דף קיד עמוד ב

אתער רחמי, דהא כגוונא דישראל מתערי לתתא קול חד כליל באשא ורוחא ומיא דנפקי כחדא מגו שופר, הכי נמי אתער לעילא שופר, וההוא קול דכליל באשא ומיא ורוחא אתתקן, ונפק דא מתתא ודא מעילא, ואתתקן עלמא ורחמי אשתכחו, וההוא מקטרגא אערבב דחשיב לשלטאה בדינא ולקטרגא בעלמא, וחמי דמתערי רחמי, כדין אערבב ואתשש חיליה, ולא יכיל למעבד מידי, וקב״ה דאין עלמא ברחמי, דאי תימא דדינא אתעביד לאו הכי, אלא אתחברו רחמי בדינא ועלמא אתדן ברחמי.

תא חזי כתיב, (תהלים פא ד) **תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו**-- דאתכסיא סיהרא דהא כדין שלטא האי חיויא בישא ויכיל לנזקא עלמא, וכד מתערי רחמי סלקא סיהרא ואתעברת מתמן ואיהו אתערבב ולא יכיל לשלטאה, ואתעבר דלא יתקרב תמן, ועל דא ביום ר״ה בעינן לערבבא ליה, כמאן דאתער משנתיה ולא ידע כלום. ביום הכפורים בעינן לנייחא, ולמעבד ליה נייחא דרוחא בשעיר דקרבין ליה, וכדין אתהפך סניגוריא עלייהו דישראל.

אבל ביומא דר״ה אתערבב דלא ידע, ולא יכיל למעבד כלום, חמי אתערותא דרחמי סלקין מתתא, ורחמי מלעילא, וסיהרא סלקא ביניהו, כדין אתערבב ולא ידע כלום, ולא יכיל לשלטאה, וקב״ה דן להו לישראל ברחמי וחייס עלייהו, ואשתכח להו זמנא כל אינון עשרה יומין דבין ר״ה ליום הכפורים לקבלא כל אינון דתייבין קמיה, ולכפרא לון מחובייהו, וסליק לון ליומא דכפורי, ועל דא בכלא קב״ה פקיד לון לישראל למעבד עובדא בגין דלא ישלוט עלייהו מאן דלא אצטריך, ולא ישלוט עלייהו דינא, ויהון כלהון זכאין בארעא

מדרש הנעלם

שנאמר (ישעיה סב ד) **לא יאמר לך עוד עזובה ולארצך לא יאמר עוד שממה** ובכל מקום שאתה מוצא לא לא היא שבועה, הה״ד (בראשית ט טו) ולא יהיה עוד המים למבול, ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול, וכתיב (ישעיה נד ט) אשר נשבעתי מעבור מי נח, מכאן שלא לא שבועה, ומן לאו אתה שומע הן, ועתיד הקדוש ברוך הוא לקיים עולמו קיום, שלא תגלה כנסת ישראל, ולא תהרס בנין בית המקדש, לפיכך אין מקבלין נשמתן אלא במקום קיים לעולמים, כדי שתהיה הנשמה קיימת בגוף לעולמים, ודא הוא דכתיב הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו וגו׳.

אמר רבי חזקיה, מהכא (מקרא הוא) הוא קדוש, ירושלם קדוש, הנותר בה קדוש, הוא קדוש דכתיב (ישעיה ו ג) קדוש יהו״ה צבאות, וכתיב (הושע יא ט) בקרבך קדוש, ירושלם קדוש, דכתיב (קהלת ח י) וממקום קדוש יהלכו, הנותר בה קדוש, דכתיב (ישעיה ד ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו, מה קדוש הראשון קיים, אף השאר קדוש קדוש קיים.

אמר רבי יצחק, מאי דכתיב, (זכריה ח ד) עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם ואיש משענתו בידו מרוב ימים, מאי טיבותא דא (כדי) למיזל כדין, דכתיב ואיש משענתו בידו, אלא אמר רבי יצחק, עתידים הצדיקים לעתיד לבא להחיות מתים כאלישע הנביא, דכתיב (מ״ב ד לא) וקח משענתי בידך

ולך, וכתיב ושמת משענתי על פני הנער, אמר ליה קודשא בריך הוא, דבר שעתידים לעשות הצדיקים לעתיד לבא אתה רוצה עכשיו לעשות, מה כתיב וישם את המשענת על פני הנער ואין קול ואין עונה ואין קשב, אבל הצדיקים לעתיד לבא עלה בידם הבטחה זו, דכתיב ואיש משענתו בידו, כדי להחיות בו את המתים, (מאן מתים אותם) מהגרים שנתגירו מאומות העולם, דכתיב בהו

דף קטו עמוד א

כרחימו דאבא על בנין, וכלא בעובדא ובמלין תליא והא אוקימנא מלין.

ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר -- דכתיב למועד אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן, ותנינן פקד את שרה, פקידה לנוקבא זכירה לדכורא ובגין כך ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר, דכתיב שוב אשוב אליך כעת חיה וגו׳, מהכא משמע דאמר ויאמר שוב אשוב אליך, ויאמר סתם דאיהו הוה, ולא שליחא אחרא:

ויעש יהו״ה לשרה וגו׳ -- כיון דאמר ויהו״ה פקד את שרה, מהו ויעש יהו״ה לשרה, אלא הכי תנינן, דאיבא דעובדוי דקב״ה, מההוא נהר דנגיד ונפיק מעדן איהו, ואיהו נשמתהון דצדיקיא, ואיהו מזלא דכל ברכאן טבאן וגשמי ברכאן נזלי מניה, ומתמן נפקי, דכתיב להשקות את הגן, דאיהו מזיל ומשקה מעילא לתתא, בגין דבני (נשא) בהאי מזלא תליין, ולא באתר אחרא, ועל דא כתיב ויהו״ה פקד את שרה, פקידה בלחודוי, ויעש יהו״ה לשרה, עשייה איהו לעילא מהאי דרגא כמה דאתמר דהא במזלא תלייא, ועל דא כאן פקידה, וכאן עשייה, ובגין כך אמר יהו״ה ויהו״ה וכלא חד.

רבי אלעזר פתח ואמר, (תהלים קכז ג) הנה נחלת יהו״ה בנים שכר פרי הבטן, הנה נחלת יהו״ה, אחסנתא לאתאחדא ביהו״ה, דלא יתעבר מינה לעלמין, דבר נש דזכי לבנין בהאי עלמא, זכי בהו למיעל לפרגודא בעלמא דאתי, בגין דההוא ברא דשביק בר נש וזכי ביה בעלמא דא, איהו יזכי ליה לעלמא דאתי, וזכי לאעלא ביה לנחלת יהו״ה. מאן נחלת יהו״ה, דא ארץ החיים, והכי קרא לה לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים דוד מלכא (קרא ליה) נחלת יהו״ה, דכתיב (ש״א כו יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יהו״ה, לאמר לך עבוד אלהי״ם אחרים, ובגין כך הנה נחלת יהו״ה

מדרש הנעלם

(ישעיה סה כ) כי הנער בן מאה שנה ימות, והחוטא בן מאה שנה יקולל, אמר רבי יצחק סיפיה דקרא מוכח, דכתיב מרוב ימים.

דבר אחר: **ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהי״ם** כתיב (ישעיה סו י) שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, אמר רבי יהודה, לא היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא מיום שנברא העולם, כאותה שמחה שעתיד לשמוח עם הצדיקים לעתיד לבא, וכל אחד ואחד מראה באצבע ואומר, (שם כה ט) הנה אלהינ״ו זה קוינו לו ויושיענו זה יהו״ה קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו, וכתיב (שם יב ה) זמרו יהו״ה כי גאות עשה מודעת זאת בכל הארץ.

רבי יוחנן אמר, לא חזינן מאן דפריש האי מלה כדוד מלכא, דאמר (תהלים קד כט) תסתיר פניך יבהלון וגו׳, מכאן שאין הקדוש ברוך הוא עושה רעה לשום אדם, אלא כשאינו משגיח בו הוא כלה מאליו, דכתיב תסתיר פניך יבהלון, תוסף רוחם יגועון וגו׳, ואחר כך (שם ל) תשלח רוחך יבראון וגו׳, ואחר כך (שם לא) יהי כבוד יהו״ה לעולם ישמח יהו״ה במעשיו, ואזי השחוק בעולם, דכתיב (שם קכו ב) אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה, הה״ד ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהי״ם לשמוח בישועתו.

רבי חייא אמר, תא חזי עד שהגוף עומד בעולם הזה, הוא חסר מן התשלום, לאחר שהוא צדיק והולך בדרכי יושר ומת ביושרו, נקרא שרה בתשלומו, הגיע לתחיית המתים הוא שרה, כדי שלא יאמרו שאחר הוא שהחיה קודשא בריך הוא, לאחר שהוא חי ושמח עם השכינה, ומעביר הקדוש ברוך הוא היגון מן העולם, דכתיב (ישעיה כה ח) בלע המות לנצח ומחה יהו״ה אלהי״ם דמעה מעל כל פנים וגו׳, אזי נקרא יצחק, בשביל הצחוק והשמחה שיהיה לצדיקים לעתיד לבא.

רבי יהודה אתא להההוא אתר דכפר חנן, שדרו ליה תקרובתא כל בני מאתא, עאל לגביה רבי אבא, אמר ליה אימתי ליזיל מר, אמר ליה אפרע מה דיהבו לי

דף קטו עמוד ב

בנים מאן אזכי ליה לבר נש, בנין, אי זכי בהו בהאי עלמא, שכר פרי הבטן, אגרא וחולקא טבא בההוא עלמא בההוא איבא דמעוי איהו, דזכי בר נש בההוא עלמא בהו.

תא חזי, הנה נחלת יהו״ה בנים, ירותא ואחסנתא דאיבין דעובדוי דקב״ה, מלעילא איהו מאילנא דחיי, דהא מתמן זכי בר נש לבנין, כמה דאת אמר (הושע יד ט) ממני פריך נמצא, מה כתיב (תהלים קכז ה), אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו וגו׳, אשרי בעלמא דין ואשרי בעלמא דאתי, לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, מאן אויבים בשער, אלין מאריהון דדינין, דכד נשמתא נפקת מהאי עלמא, כמה אינון מריהון דדינין דזמינין קמיה עד לא ייעול לדוכתיה, בשער, בההוא תרעא דייעול תמן, בגין דמשכונין שביק בהאי עלמא, ובגיניהון יזכי בההוא עלמא, ועל דא לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער.

רבי יהודה ורבי יוסי הוו אזלי בארחא, א״ל רבי יהודה לרבי יוסי, פתח פומך ולעי באורייתא, דהא שכינתא אשתכחת גבך, דכל זמן דבמלי דאורייתא לעאן, שכינתא אתיא ומתחברא, וכל שכן באורחא דשכינתא קדמא ואתיא, ואזלא קמייהו דבני נשא דזכאן במהימנותא דקב״ה. פתח רבי יוסי ואמר, (תהלים קכח ג) **אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך** -- אשתך כגפן פוריה, כל זמנא דאתתא בירכתי ביתא ולא נפקא לבר, היא צנועה ואתחזי לאולדא בנין דכשרן, כגפן, מה גפן לא אתנטעא אלא בזינה ולא בזינא אחרא, כך אתתא דכשרא לא תעבד נטיען בבר נש אחרא, מה גפן לא אית ביה רכיבה מאילנא אחרא, אוף הכי אתתא דכשרא הכי נמי, חמי מה אגרה בניך כשתילי זיתים, מה זיתים לא נפלי טרפייהו כל יומי שתא, וכלהו קשורין (נ״א בסירי) תדיר, אוף הכי בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך.

מה כתיב בתריה הנה כי כן יבורך גבר ירא יהו״ה, מאי הנה כי כן יבורך גבר, הנה כן מבעי ליה, אלא לאסגאה מלה אחרא, דאוליפנא דא מנה, דכל זמנא דשכינתא הות צניעא באתרה כדקא חזי לה, כביכול בניך כשתילי זיתים, אלין ישראל כד שראן בארעא, סביב לשלחנך, דאכלי ושתאן וקרבין קרבנין וחדאן קמי קב״ה, ומתברכן עלאין ותתאין בגינייהו, לבתר דשכינתא נפקת, אתגלו ישראל מעל פתורא דאבוהון, והוו ביני עממיא, וצווחין כל יומא, ולית דאשגח בהו בר קב״ה, דכתיב (ויקרא כו מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו׳, וחמינן כמה קדישין עלאין מיתו בגזרין תקיפין, וכל דא בגין עונשא דאורייתא, דלא קיימו ישראל כד הוו שראן בארעא קדישא.

חמי מה כתיב, (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את יהו״ה אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, האי קרא איהו רזא, תחת אשר לא עבדת בשמחה בזמן דכהני הוו קרבין קרבנין ועלוון, ודא הוא בשמחה, ובטוב לבב אלין ליואי, מרוב כל אלו ישראל דהוו אמצעיים בינייהו, ונטלי ברכאן מכל סטרין, דכתיב (ישעיה ט ב) הרבית הגוי, לו הגדלת השמחה, אלין כהני, שמחו לפניך כשמחת בקציר, אלו ישראל דקב״ה בריך לון עבורא דחקלא, ויהבי מעשרא מכלא, כאשר יגילו בחלקם שלל, אלין ליואי דנטלא מעשרא מגו אדרא.

דבר אחר הרבית הגוי, אלין ישראל דמהימנותא דקב״ה עלייהו כדקא חזי, לו הגדלת השמחה, דא איהו דרגא רישא עלאה דאברהם דאתדבק בה דאיהו גדול, וחדוה ביה אשתכח, שמחו לפניך

מדרש הנעלם

בני מאתא ואיזיל, אמר ליה לא ליחוש מר להאי תקרובתא, לאורייתא הוא דעבדו, ולא יקבלו מנך כלום, אמר ליה ולא מקבלי מלי דאורייתא, אמר אין, אתו כל בני מאתא, אמר ליה רבי יהודה, כלהון מארי מתיבתא, אמר ליה, אי אית מאן דלא יאות למיתב הכא ליקום וליזיל, קם רבי אבא ואבדיל מנייהו עשרה די יקבלון מניה, א״ל תיבו בהדי גברא רבא דנא, ואנא ואינון נקבל למחר, ונתיב עמיה, אזלו, ואינון עשרה דאשתארו עמיה יתיבו (אינון עשרה), ולא אמר להו כלום, אמרו ליה אי רעותיה דמר נקבל אפי שכינתא, אמר להו והא רבי אבא לית הכא, שדרו בהדיה ואתא.

פתח ואמר, ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר, מאי שנויא הוה הכא, הוה ליה למימר ויהו״ה זכר את שרה, כמה דאמר (בראשית ל כב) ויזכור אלהי״ם את רחל, דאין פקידה אלא על מה דהוה בקדמיתא אלא בקדמיתא הוה, דכתיב שוב אשוב אליך כעת חיה, ועל אותו ענין נאמר שפקד עכשיו, משמע דכתיב כאשר אמר, דאלמלא לא נאמר כאשר אמר, לימא זכירה, אבל פקד ההיא מלה דאמר למועד אשוב אליך.

לבתר אמר הכי, האי צדיק דזכי למיסק להההוא יקר עלאה דיוקניה מתפתח בכרסי יקריה, וכן לכל צדיק וצדיק, דיוקניה לעילא כדהוה לתתא, לאבטחא להההיא נשמתא קדישא והיינו דאמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (חבקוק ג יא) שמש ירח עמד זבולה, דזהרן גופא ונשמתא דקיימין באדרא קדישא עלאה דלעילא, כדיוקנא דהוה קאים בארעא, וההיא דיוקנא מתזנא מהנאת נשמתא, וההיא עתידה לאתלבש בהאי גרמא דאשתאר בארעא, וארעא מתעבר

מניה וטפל טיניה לברא, ודא הוא דאתקרי קדישא, וכד קיימא בההיא דיוקנא דלעילא, אתא בכל ירחא לסגדא קמי מלכא קדישא בריך הוא, דכתיב (ישעיה סו כג) והיה מדי חדש בחדשו, והוא מבשר ליה, ואמר למועד אשוב אליך, להההוא זמן דעתיד לאחיא מיתיא, עד דאתפקדת להההוא זמנא כמה דאתבשר, הה״ד ויהו״ה פקד את שרה כאשר אמר, וההוא יומא דחדי קודשא בריך הוא בעובדוי, הה״ד (תהלים קד לא) ישמח יהו״ה במעשיו.

אמר ליה רבי אבא, לימא לן מר על פרשתא, לבתר אמר יאות לכון למפתח פרשתא דא, פתח ואמר, ויהי אחר הדברים האלה והאלהי״ם נסה את אברהם וגו׳, ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת וגו׳, הכא אית לאסתכלא, האי אומנא דאפיק כספא ממקורא דארעא, מאי עבד, בקדמיתא מעייל ליה בנור דליק, עד דנפיק מניה כל זוהמא דארעא, והא אשתארת כספא, אבל לא כספא שלימתא, לבתר מאי עביד, מעייל ליה בנורא כדבקדמיתא, ומפיק מניה סטייפי כמה דאת אמר (משלי כה ד) הגו סיגים מכסף וגו׳, וכדין הוא כספא שלימתא בלא ערבוביא.

כך הקדוש ברוך הוא מעייל האי גופא תחות ארעא, עד דמתרקב כוליה, ונפיק מניה כל זוהמא בישא, ואשתאר ההוא תרווד רקב, ואתבני גופא מניה, ועד כען ההוא גופא לא שלים, לבתר ההוא יומא רבא, דכתיב (זכריה יד ז) והיה יום אחד הוא יודע ליהו״ה לא יום ולא לילה, מתטמרן כלהו בעפרא כדבקדמיתא, מן קדם דחילו ותקיפו דקודשא בריך הוא, הה״ד (ישעיה ב יט) ובאו במערות צורים ובמחלות עפר מפני פחד יהו״ה ומהדר גאונו וגו׳, ונפיק נשמתייהו, ומתעכל ההוא תרווד רקב, ואשתאר גופא דאתבני תמן, דנהורא דיליה כנהורא דשמשא וכזהרא דרקיעא, דכתיב (דניאל יב ג) והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע וגו׳, וכדין כספא שלים, גופא שלימא בלא ערבוביא אחרניתא.

דף קטז עמוד א

בשעתא דסלקין לאתדבקא בך, כשמחת בקציר, דא כנסת ישראל דשמחת בקציר דיליה הוה, כאשר יגילו בחלקם שלל, כאשר יגילו אלין שאר חילין ורתיכין לתתא, בזמנא דמחלקי שלל וטרפי טרפא בראשיתא דכלא.

רבי יהודה פתח ואמר, (תהלים קיט קכו) עת לעשות ליהו״ה הפרו תורתך, עת לעשות ליהו״ה מהו, אלא הא אוקמוה, אבל עת דא כנסת ישראל דאקרי עת, כמה דאת אמר (ויקרא טז ב) ואל יבא בכל עת אל הקדש, מאי ואל יבא בכל עת, כמה דאת אמר (משלי ז ה) לשמרך מאשה זרה ודא הוא (ויקרא י א) ויקריבו לפני יהו״ה אש זרה וגו׳, מאי טעמא עת, בגין דאית לה עת וזמן לכלא לקרבא לאתנהרא לאתחברא כדקא יאות כמה דאת אמר (תהלים סט יד) ואני תפלתי לך יהו״ה עת רצון.

לעשות ליהו״ה, כמה דכתיב (ש״ב ח יג) ויעש דוד שם, דכל מאן דאשתדל באורייתא, כאילו עביד ותקן האי עת לחברא לה בקב״ה, וכל כך למה, בגין דהפרו תורתך, דאילו לא הפרו תורתך, לא אשתכח פרודא דקב״ה מישראל לעלמין, אמר רבי יוסי, כגוונא דא כתיב, (ישעיה ס כב) אני יהו״ה בעתה אחישנה, מהו בעתה, בעת ה׳ דתקום מעפרא, כדין אחישנה.

אמר רבי יוסי, ועם כל דא יומא חד איהי כנסת ישראל גו עפרא ולא יתיר, אמר רבי יהודה הכי אמרו, אבל תא חזי רזא דאוליפנא, בשעתא דכנסת ישאל אתגלייא מאתרה, כדין אתוון דשמא קדישא כביכול אתפרשו, דאתפרשת ה״א מן וא״ו, ובגין דאתפרשו, מה כתיב (תהלים לט ד) נאלמתי דומיה, בגין דאסתלק וא״ו מן ה״א, וקול לא אשתכח, וכדין דבור אתאלם, ובגין כך היא שכיבת בעפרא כל ההוא יומא (דנא) דה״א, ומאן איהו אלף חמשאה, ואע״ג דאקדימת בגלותא עד לא ייעול ההוא אלף חמשאה רזא דה״א, וכד ייתי אלף שתיתאה דאיהו רזא

מדרש הנעלם

דאמר רבי יעקב גופא דנהיר ירמי קודשא בריך הוא מלעילא, דכתיב (ישעיה כו יט) כי טל אורות טלך, וכתיב (שם כב יז) הנה יהו״ה מטלטלך וגו׳, וכדין יתקרון קדישין עלאין, דכתיב (שם ד ג) קדוש יאמר לו, ודא הוא דאתקרי תחיית המתים דבתרייתא, ודא הוא (כספא שלים גופא שלימא) (נ״א, נסיונא) בתרייתא, ולא יטעמון עוד טעמא דמותא, דכתיב בי נשבעתי נאם יהו״ה כי יען אשר עשית וגו׳ כי ברך אברכך וגו׳, ובההוא זמנא מצלו צדיקיא דלא יתנסון בדא יתיר.

מה כתיב **וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל וגו׳** - אלין שאר חייבי עלמא דאתקרון אילים, כמה דאת אמר (ישעיה ס ז) אילי נביות ישרתונך, ומתרגמינן רברבי נביות, אחר נאחז בסבך וגו׳, כמה דאת אמר (תהלים עה יא) וכל קרני רשעים אגדע, (וישלח אברהם וגו׳) וילך אברהם ויקח את האיל וגו׳, דאינון מזומנין לאתנסאה בכל נסיונא בישא, וישתארון הצדיקים לעלמא דאתי כמלאכין עלאין קדישין, ליחדא שמיה, ובגין כך כתיב (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה יהו״ה אחד ושמו אחד וגו׳, א״ל (נ״א אמר לון) רבי יהודה, מכאן ולהלאה אצלחו פתחא.

עאל יומא אחרא, עאלו קמיה כל בני מתא, אמרו ליה לימא לן מר מלייא דאורייתא בפרשתא דקרינן בה יומא דשבתא, ויהו״ה פקד את שרה, קם ביני עמודי, פתח ואמר ויהו״ה פקד את שרה וגו׳, שלש מפתחות בידו של הקדוש ברוך הוא, ולא מסרם לא ביד מלאך ולא ביד שרף, מפתח של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים, בא אליהו ונטל השנים, של גשמים ושל תחית המתים, ואמר רבי יוחנן, לא נמסר ביד אליהו אלא אחת, דאמר רבי יוחנן, כשבקש אליהו להחיות בן הצרפית, אמר ליה קודשא בריך הוא, לא יאות לך למיסב בידך שתי מפתחות, אלא תן לי מפתח הגשמים ותחיה המת, והיינו דכתיב (מ״א יח א) לך הראה אל אחאב וגו׳ ואתנה מטר, לא אמר ותן מטר, אלא ואתנה, והא אלישע

דף קטז עמוד ב

דוא״ו, כדין וא״ו יוקים לה״א, בזמנא שית זמנין עשר, כדין שלימו שתין נפש וא״ו, עשר זמנין וא״ו, שי״ת זמנין עשר (דוא״ו) וא״ו סלקא (בעשר) בי׳, וא״ו נחתא בה״א, אשתלים וא״ו גו עשר שית זמנין, כדין הוו שתין לאקמא מעפרא, ובכל שתין ושתין מההוא אלף שתיתאה, אתתקף ה״א וסלקא בדרגוי לאתתקפא.

ובשית מאה שנין לשתיתאה, יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא, ומבועי דחכמתא לתתא, ויתתקן עלמא לאעלא בשביעאה, כבר נש דמתתקן ביומא שתיתאה מכי ערב שמשא לאעלא בשבתא, אוף הכי נמי, וסימניך (בראשית ז יא) בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו׳, נבקעו כל מעיינות תהום רבה.

א״ל רבי יוסי, כל דא אריכו זמנא יתיר מכמה דאוקמוה חברייא, דאיהו יומא חד, גלותא דכנסת ישראל ולא יתיר, דכתיב (איכה א יג) נתנני שוממה כל היום דוה, א״ל הכי אוליפנא מאבא, ברזין דאתוון דשמא קדישא, וביומי דשני עלמא, וביומי דבראשית, וכלא רזא חדא איהו.

וכדין יתחזי קשתא בעננא בגווני נהירין, כאתתא דמתקשטא לבעלה, דכתיב (בראשית ט טו) וראיתיה לזכור ברית עולם, והא אוקמוה ושפיר הוא, וראיתיה בגוונין נהירין כדקא יאות, וכדין לזכור ברית עולם, מאן ברית עולם, דא כנסת ישראל. ויתחבר וא״ו בה״א ויוקים לה מעפרא, כמה דאת אמר (שמות ב כד) ויזכור אלהי״ם את בריתו, דא כנסת ישראל דאיהי ברית, כמה דאת אמר והיתה לאות ברית וגו׳.

כד יתער וא״ו לגבי ה״א, כדין אתין עלאין יתערון בעלמא, ובנוי דראובן זמינין דיתערון קרבין בכל עלמא, וכנסת ישראל יוקים לה מעפרא וידכר לה קב״ה, וישתכח קב״ה לגבה גו גלותא, כחושבן וא״ו שית זמנין י׳ (עשר), עשר זמנין שית שנין, וכדין תיקום ויתפקד עלמא למעבד נוקמין, ומאן דאיהו מאיך יתרמי.

א״ל רבי יוסי שפיר קאמרת, בגין

מדרש הנעלם

הוו ליה, אין לקיים פי שנים ברוחו של אליהו, אלא שלשתם לא מסרם הקדוש ברוך הוא ביד שליח, דאמר רבי סימון, בא וראה כחו של הקדוש ברוך הוא, בפעם אחת מחיה מתים, מוריד שאול ויעל, מזריח מאורות, ומוריד גשמים, מצמיח חציר, מדשן יבולים, פוקד עקרות, נותן פרנסה, עוזר דלים, סומך נופלים, זוקף כפופים, מהעדא מלכין, ומהקם מלכין, והכל בזמן אחד וברגע אחד ובבת אחת, מה שאין שליח לעולם יכול לעשותו.

תניא אמר רבי יוסי, כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא, אינו צריך לעשות אלא בדבור, דכיון דאמר ממקום קדושתו יהא כך מיד נעשה, בא וראה כח גבורתו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב (תהלים לג ו) בדבר יהו״ה שמים נעשו, דאמר רבי יוחנן (יהודה) מאי דכתיב (שמות יב יב) ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וגו׳, אי הכי יקרא סגיאה הוא למצראי, דלא דמי מאן דתפש מלכא למאן דתפש הדיוטא, ועוד אין לך אומה מזוהמת בכל טומאה כמו המצרים, דכתיב בהו (יחזקאל כג כ) אשר בשר חמורים בשרם וגו׳, שהם חשודים על משכב זכור, והם באים מחם, שעשה מה שעשה לאביו, וקלל אותו ולכנען בנו, וכי לא היה להקדוש ברוך הוא מלאך או שליח לשגר לעשות נקמה במצרים, כמו שעשה באשור שהיה בנו של שם, דכתיב (בראשית י כב) בני שם עילם ואשור, ושם היה כהן גדול ונתברך, שנאמר (שם ט כו) ברוך יהו״ה אלהי שם, והיה לשם הגדולה והברכה על אחיו, וכתיב בם (ישעיה לז לו) ויצא מלאך יהו״ה ויכה במחנה אשור, ועל ידי שליח נעשה, כל שכן המצרים שהם מזוהמים יותר מכל אומה, ואמר אני ולא מלאך.

אלא אמר רבי יהודה, מכאן למדנו כח גבורתו של הקדוש ברוך הוא, ומעלתו שהוא גבוה על הכל, אמר הקדוש ברוך הוא, אומה זו של מצרים מזוהמת ומטונפת, ואין ראוי לשגר מלאך ולא שרף, דבר קדוש בין רשעים ארורים מטונפים, אלא אני

דף קיז עמוד א

דאיהו גו רזא דאתוון, ולית לן לאתערא חושבן וקצין אחרנין, דהא בספרא דרב ייבא סבא אשכחן חושבן דא, דכתיב (ויקרא כו לד) אז תרצה הארץ, והוא רזא דוא״ו, דכתיב (שם מב) וזכרתי את בריתי יעקוב, ודא הוא וא״ו כלא כחדא, ועל דא אזכור, ולבתר והארץ אזכור דא כנסת ישראל, תרצה, תתרעי ארעא לגבי קב״ה. אבל יומא חד דאמרו חברייא, ודאי כלא הוא גניז קמי קב״ה, וכלא אשתכח ברזא דאתוון דשמא קדישא, דהא גלותא באינון אתוון גלי לון רבי ייסא הכא, והשתא באינון אתוון אתגליין וגלי לון.

א״ל תא חזי, דאפילו כד אתפקדא שרה מהאי דרגא לא פקיד לה אלא ברזא דוא״ו דכתיב ויהו״ה פקד את שרה וגו׳, בגין דכלא ברזא דוא״ו איהו, ובהא כליל כלא וביה אתגליא כלא בגין דכל מלה דאיהי סתימא איהו גלי כל סתים ולא אתי מאן דאיהו באתגליא ויגלי מה דאיהו סתים.

א״ר יוסי כמה אית לן לאתמשכא גו גלותא עד ההוא זמנא, וכלא תלי ליה קב״ה כד יתובון בתיובתא, אי יזכו ואי לא יזכו, כמה דאתמר בהאי קרא דכתיב אני יהו״ה בעתה אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה.

אזלו, עד דהוו אזלי א״ר יוסי, אדכרנא השתא, דהא באתר דא יתיבנא יומא חד עם אבא, ואמר לי, ברי, זמין אנת כד מטון יומך לשיתין שנין, לאשכחא בהאי אתר סימא דחכמתא עלאה, והא זכינא לאינון יומין ולא אשכחנא, ולא ידענא אי הני מלין דקאמרן, או ההיא חכמתא דאיהו אמר, ואמר לי כד ימטון קולפין דנורא גו טהירי ידך אתאביד מינך, אמינא ליה אבא במה ידעת, א״ל בהני תרין צפורין דאעברו על רישך ידענא.

אדהכי אתפרש רבי יוסי ועאל גו מערתא

מדרש הנעלם

עושה מה שאין יכול לעשות מלאך ולא שרף ולא שליח, שאני אומר ממקום קדושתי יהא כך, ומיד נעשה, מה שאין המלאך יכול לעשותו, אבל הקדוש ברוך הוא ממקום קדושתו אומר יהא כך, ומיד נעשה מה שהוא רוצה לעשות, ולפיכך לא נעשית נקמה זו ע״י מלאך ושליח בשביל קלון המצרים, ולהראות גדולתו של מקום שלא רצה שיכנסו ביניהם דבר קדוש, ועל הדרך הזה נאמר אני ולא מלאך, אני יכול לעשותו ולא מלאך.

וכיוצא בו אמר רבי יהודה, מאי דכתיב (יונה ב י) ויאמר יהו״ה לדג, וכמה צדיקים וחסידים מישראל שלא דבר עמהם הקדוש ברוך הוא, ובא לדבר עם הדג דבר שאינו מכיר ויודע, אלא אמר רבי יהודה, כיון שעלתה תפלתו של יונה לפני הקדוש ברוך הוא, ממקום קדושתו אמר בשביל שיקיא הדג את יונה אלא היבשה, למ״ד לדג כמו בשביל, כלומר ויאמר יהו״ה בשביל הדג שיקיא את יונה אל היבשה, ממקום קדושתו אמר הקדוש ברוך הוא יהא כך ומיד נעשה, מה שאין שליח יכול לעשותו.

תניא אמר רבי שמעון, מפתח של חיה בידו של הקדוש ברוך הוא, הוא, ובעוד שהיא יושבת על המשבר, הקדוש ברוך הוא מעיין באותו הולד אם ראוי הוא לצאת לעולם, (יוצא ו) פותח דלתות בטנה ויוצא, ואם לאו סוגר דלתותיה ומתו שניהם, אי הכי לא יצא רשע לעולם, אלא הכי תנינן, על שלש עבירות נשים מתות וכו׳, (אמר רבי שמעון והא) ואמר רבי יצחק, למה אשה מפלת פרי בטנה, אלא אמר רבי יצחק, הקדוש ברוך הוא רואה אותו העובר שאינו ראוי לצאת לעולם, ומקדים להמיתו במעי אמו, שנאמר (בראשית ו ד) הנפילים היו בארץ בימים ההם, נפלים כתיב בלא יו״ד ראשונה, ולמה בשביל שאחרי כן באו בני האלהי״ם אל בנות האדם וילדו להם בזנות, וירבו

דף קיז עמוד ב

חדא ואשכח ספרא חד, דהוה נעיץ גו נוקבא דטנרא בסייפי מערתא, נפק ביה, כיון דפתח ליה חמא שבעין ותרין גליפין דאתוון דאתמסרו לאדם הראשון, ובהו הוה ידע כל חכמתא דעלאין קדישין וכל אינון דבתר ריחיא, דמתגלגלן בתר פרוכתא גו טהירין עלאין, וכל אינון מלין דזמינין למיתי לעלמא, עד יומא דיקום עננא דבסטר מערב ויחשיך עלמא.

קרא לרבי יהודה, ושרו למלעי בההוא ספרא, לא ספיקו למלעי תרי או תלתא סטרין דאינון אתוון, עד דהוו מסתכלין בההיא חכמה עלאה, כיון דמטו למלעי בסתירו דספרא, ומשתעו דא עם דא נפק שביבא דאשא ועלעולא דרוחא, ובטש בידיהון ואתאביד מנייהו, בכה רבי יוסי ואמר, דילמא ח״ו חובה איהו גבן, או דלאו אנן זכאין למנדע ליה.

כד אתו לגבי דרבי שמעון אשתעו ליה עובדא דא, אמר לון דילמא בקץ משיחא דאינון אתוון הויתון משתדלי, אמרו ליה דא לא ידעינן, דהא כלא אתנשי מינן, אמר לון רבי שמעון, לית רעותא דקב״ה בדא דיתגלי כל כך לעלמא, וכד יהא קריב ליומי משיחא, אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא, ולמנדע ביה קצין וחושבנין, ובההוא זמנא אתגליא לכלא, הה״ד (צפניה ג ט) כי אז אהפוך אל עמים וגו׳, מהו אז, בזמנא דתיקום כנסת ישראל מעפרא ויוקים לה קב״ה, כדין אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם יהו״ה ולעבדו שכם אחד.

תא חזי אע״ג דאברהם כתיב ביה ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה, וכל מטלנוי הוו לדרומא ואתקשר ביה, לא סליק לדוכתיה כדקא יאות עד דאתיליד יצחק, כיון דאתיליד יצחק, אסתלק לאתריה, ואיהו אשתתף בהדיה, ואתקשרו

דף קיח עמוד א

מדרש הנעלם

ממזרים בעולם, המה הגבורים אשר מעולם, שאין גבור ופריץ ועריץ כמו הממזר, אנשי השם, שהכל יכירו לקרותו השם הידוע ממזר, דכיון שרואים מעשיו שהוא פריץ ועריץ וגבור, הכל יקראוהו אותו שם.

ומה דאמר רבי שמעון, הקדוש ברוך הוא מעיין באותו הולד, אין לך רשע בעולם מאותם הרשעים היוצאים לעולם, שאין הקדוש ברוך הוא מעיין בו, ורואה אם אותו הגוף יניח בן צדיק וכשר, או שיציל לאדם מישראל ממיתה משונה, או שיעשה טובה אחת, ובשביל כך הקדוש ברוך הוא מוציאו לעולם.

ביומוי דרבי יוסי, הוו אינון פריצי דהוו משדדי בטורייא, עם פריצי אומות העולם, וכד משכחי בר נש ותפסי ליה לקטליה, הוו אמרין ליה מה שמך, אי הוה יודאי הוו אזלין עמיה ומפקין ליה מן טוריא, ואי הוה בר נש אחרינא קטלי ליה, (והא) והוה אמר רבי יוסי, אתחזון אינון בכל האי למיעל לעלמא דאתי.

תנו רבנן, ג׳ דברים הללו אינן באין לעולם אלא בקולות, קול חיה דכתיב (בראשית ג טז) בעצב תלדי בנים, וכתיב (שם ל כב) וישמע אליה אלהי״ם, קול גשמים דכתיב (תהלים כט ג) קול יהו״ה על המים, וכתיב (מ״א יח מא) כי קול המון הגשם, קול תחית המתים, דכתיב (ישעיה מ ג) קול קורא במדבר, מאי בעי הכא קלא במדברא, אלא אמר רבי זריקא, אלין אינון קלייא לאתערא מתי מדבר, ומכאן דהוא הדין לכל העולם, אמר רבי יוחנן, הא תנן כשנכנס אדם לקבר נכנס בקולות, כשיקומו בתחיית המתים אינו דין שיקומו בקולי קולות, אמר רבי יעקב, עתידה בת קול להיות מתפוצצת בבתי קברות, ואומרת הקיצו ורננו שוכני עפר, ועתידים לחיות בטל של אור גדול של מעלה, דכתיב (ישעיה כו יט) כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל. אמן כן יהי רצון. (ע״כ מדרש הנעלם):

דף קיח עמוד ב

דא בדא בגין כך איהו קרי ליה יצחק ולא אחרא, בגין לשתפא מיא באשא, דכתיב ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק, מאן הנולד לו, אש ממים:

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק - אמר רבי חייא, מיומא דאתיליד יצחק והוה ישמעאל בביתא דאברהם, לא אסתלק ישמעאל בשמא, באתר דדהבא שריא, סוספיתא לא אדכר קמיה, ובגין כך את בן הגר המצרית, גבר דלא יתחזי לאדכרא קמיה דיצחק, אמר רבי יצחק, ותרא שרה, בעינא דקלנא חמאת ליה שרה, דלא חמאת ליה בעינא דאיהו ברא דאברהם, אלא דאיהו ברא דהגר המצרית, ובגין כך ותרא שרה, דשרה חמאת ליה בעינא דא, ולא אברהם, דאילו באברהם לא כתיב את בן הגר, אלא את בנו, תא חזי לבתר מה כתיב וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו, ולא כתיב על אודות בן הגר המצרית, בגין כך ותרא שרה את בן הגר המצרית, ולא חמאת דאיהו בריה דאברהם.

רבי שמעון אמר, האי קרא תושבחתא דשרה איהו, בגין דחמאת ליה דקא מצחק לעכו״ם, אמרה ודאי לאו ברא דא ברא דאברהם, למעבד עובדוי דאברהם, אלא ברא דהגר המצרית איהו, אהדר לחולקא דאמיה, בגין כך ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה, כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק, וכי ס״ד דקני לה שרה או לברה, אי הכי לא אודי קב״ה עמה, דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, אלא בגין דחמאת ליה

בעכו״ם, ואמיה אולפא ליה נמוסי דעכו״ם, בגין כך אמרת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת, אנא ידענא דלא ירית לעלמין חולקא דמהימנותא ולא יהא ליה עם ברי חולקא, לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי, ובגין כך אודי עמה קב״ה.

וקב״ה בעא לאפרשא בלחודוי זרעא קדישא כדקא יאות, דבגין כך ברא עלמא, דהא ישראל סליק ברעותא דקב״ה עד לא יברי עלמא, ובגין כך נפק אברהם לעלמא, ועלמא מתקיים בגיניה, ואברהם ויצחק (לא) קיימו ולא אתיישבו בדוכתייהו עד דנפק יעקב לעלמא, כיון דנפק יעקב לעלמא אתקיימו אברהם ויצחק ואתקיים כל עלמא, ומתמן נפק עמא קדישא לעלמא, ואתקיים כלא כגוונא קדישא כדקא יאות, ובגין כך א״ל קב״ה כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, כי ביצחק יקרא לך זרע, ולא בישמעאל.

מה כתיב לבתר, **ותלך ותתע במדבר באר שבע**. כתיב הכא ותתע, וכתיב התם (ירמיה י טו) הבל המה מעשה תעתועים וקב״ה בגיניה דאברהם לא שביק לה ולברה, תא חזי בקדמיתא כד אזלת מקמה דשרה מה כתיב, כי שמע יהו״ה אל ענייך, והשתא דטעאת בתר עכו״ם, אע״ג דכתיב ותשא את קולה ותבך, מה כתיב כי שמע אלהי״ם אל קול הנער, ולא כתיב כי שמע אלהי״ם את קולך.

באשר הוא שם -- הא אוקמוה דלאו בר עונשא הוא לגבי בי דינא דלעילא, דהא בי דינא דלתתא ענשין מתליסר שנין ולעילא, ובי דינא דלעילא מעשרים שנין ולהלאה, ואע״ג דחייבא הוה, לאו בר עונשא איהו והא אוקמוה, ודא הוא דכתיב באשר הוא שם.

א״ר אלעזר, אי הכי מאן דאסתלק מעלמא עד לא מטון יומוי לעשרין שנין, מאן אתר אתענש, בגין דהא מתליסר שנין ולתתא לאו בר עונשא איהו אלא בחטאוי דאבוי, אבל מתליסר שנין ולעילא מהו, א״ל קב״ה חס עליה דלימות זכאי (ולא לימות חייב), ויהיב ליה אגר טב בההוא עלמא, ולא לימות חייב דיתענש בההוא עלמא ואוקמוה, א״ל אי חייבא הוא ולא מטון יומוי

דף קיט עמוד א

לעשרין שנין מהו, כיון דאסתלק מעלמא במאי הוא עונשיה, א״ל בדא אתקיים (משלי יג כג) ויש נספה בלא משפט דכד עונשא נחית לעלמא, איהו (דינא) אערע בלא כונה לעילא ותתא בההוא מחבלא, ויתענש כד לא אשגחו עליה מלעילא ועליה כתיב (שם ה כב) עונותיו ילכדנו את הרשע, א״ת לאסגאה מאן דלא מטון יומוי לאתענשא, עונותיו ילכדנו (את הרשע), ולא בי דינא דלעילא, ובחבלי חטאתו יתמך ולא בי דינא דלתתא, בגין כך כתיב כי שמע אלהי״ם אל קול הנער באשר הוא שם.

רבי שמעון פתח ואמר, (ויקרא כו מב) וזכרתי את בריתי יעקוב, מלא בוא״ו אמאי, אלא בתרין סטרין איהו (אינון) רזא דחכמתא, חדא דאיהו רזא דרגא דחכמתא, אתר דשרי ביה יעקב אבל האי קרא על גלותא דישראל אתמר, דכד אינון גו גלותא, ההוא זמנא דיתפקדון (בית יעקב) יתפקדון ברזא דוא״ו, ואיהו באלף שתיתאה, ופקידה ברזא דוא״ו, שית רגעי ופלג עידן ובזמנא דשתין שנין לעבורא דדשא באלף שתיתאה, יקים אלה שמיא פקידו לברתיה דיעקב, ומההוא זמנא עד דיהא לה זכירה שית שנין ופלגא ומההוא זמנא שית שנין אחרנין, ואינון שבעין (ותלת) ותרין ופלגא, בשיתין ושית יתגלי מלכא משיחא בארעא דגליל. וחד כוכבא דבסטר מזרח יבלע שבע ככביא מסטר צפון, ושלהובא דאשא אוכמא תהא תליא ברקיעא שיתין יומין, וקרבין יתערון בעלמא לסטר צפון, ותרין מלכין יפלון באינון קרבין, ויזדווגון כלהון עממיא על ברתיה דיעקב, לאדחייא לה (לון) מעלמא, ועל ההוא זמנא כתיב, (והיתה) (ירמיה ל ז) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע.

וכדין יסתיימון נפשין מגופא, ובעיין לאתחדשא, וסימניך (כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, וכתיב) (בראשית מו כו) כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה וגו׳ כל נפש ששים ושש, בשבעין ותלת, כל מלכי עלמא יתכנשון לגו קרתא רבתא דרומי, וקב״ה יתער עלייהו אשא וברדא ואבני אלגביש ויתאבדון מעלמא, בר אינון מלכין דלא ימטון לתמן, ויהדרון לאגחא קרבין אחרנין, ומההוא זמנא מלכא משיחא יתער בכל עלמא, ויתכנשון עמיה כמה עמין וכמה חיילין מכל סייפי עלמא, וכל בני ישראל יתכנשון בכל אינון אתרי, עד דאשתלימו אינון שנין למאה, כדין וא״ו יתחבר בה״א, וכדין (ישעיה סו כ) והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה ליהו״ה וגו׳.

ובני ישמעאל (ישראל) זמינין בההוא זמנא לאתערא (עליהון) עם כל עמין דעלמא למיתי על ירושלם, דכתיב (זכריה יד ב) ואספתי את כל הגוים אל ירושלם למלחמה וגו׳, וכתיב (תהלים ב ב) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על יהו״ה ועל משיחו, וכתיב יושב בשמים ישחק יהו״ה ילעג למו, לבתר וא״ו זעירא יתער לאתחברא, ולחדשא נשמתין דהוו עתיקין, בגין לחדתא עלמא, כמה דכתיב (שם קד לא) ישמח יהו״ה במעשיו, וכתיב יהי כבוד יהו״ה לעולם, לאתחברא כדקא יאות, ישמח יהו״ה במעשיו, לנחתא לון לעלמא, ולמהוי כלהון בריין חדתין, לחברא עלמין כלהו כחד, זכאין אינון כל

אינון דישתארון בעלמא בסייפי אלף שתיתאה, למיעל בשבתא, דהא כדין איהו יומא חד לקב״ה בלחודוי לאזדווגא כדקא יאות, ולמלקט נשמתין חדתין, למהוי בעלמא עם אינון דאשתארו בקדמיתא, דכתיב (ישעיה ד ג) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם:

ויהי אחר הדברים האלה והאלהי״ם נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני -- רבי יהודה פתח ואמר, (תהלים מד ה) אתה הוא מלכי וגו׳, דא הוא שלימו דכל דרגין כחדא דא בדא, צוה ישועות יעקב כל אינון שליחן דעבדי שליחותא

דף קיט עמוד ב

בעלמא, דליהוו כלהו מסטרא דרחמי, ולא להוו מסטרא דדינא, בגין דאית מארי שליחן מסטרא דרחמי, ומסטרא דדינא קשיא, אינון שליחן דאתיין מסטרא דרחמי לא עבדי שליחותא דדינא בעלמא כלל, ואי תימא הא מלאכא דאתגלי ליה לבלעם, הא תנינן שליחא דרחמי הוה ואתהפך לדינא, לא, לעולם לא אשתני, אלא שליחא דרחמי הוה לאגנא עלייהו דישראל ולמהוי סניגוריא עלייהו, ולקבליה הוא דינא, וכך אורחוי דקב״ה כד אוטיב לדא, ההוא טיבו דינא לדא, כך הא שליחא דרחמי הוה להו לישראל, ולבלעם אתהפך לדינא, בגין כך צוה ישועות יעקב, אמר דוד פקיד על עלמא כד ישתלחון שלוחי, די להויין מסטרא דרחמי.

רבי אבא אמר, צוה ישועות יעקב דאינון גו גלותא, וישתכח פורקנא להון גו גלותהון, תא חזי תושבחן דאבהן יעקב הוה, ואלמלא יצחק לא אתא יעקב לעלמא, ובגין כך צוה ישועות יעקב דא יצחק דכיון דאשתזיב יצחק, ישועות יעקב הוו.

ויהי אחר הדברים האלה -- רבי שמעון אמר, הא תנינן, ויהי בימי על צערא אתמר, ויהי, אע״ג דלא כתיב בימי, טפסי דצערא אית ביה, ויהי אחר, בתר דרגא תתאה דכל דרגין עלאין, ומאן איהו דברים כמה דאת אמר (שמות ד י) לא איש דברים אנכי, ומאן הוה בתר דרגא דא, והאלהי״ם נסה את אברהם, דאתיא יצר הרע לקטרגא קמי קב״ה. הכא אית לאסתכלא, והאלהי״ם נסה את אברהם, את יצחק מבעי ליה, דהא יצחק בר תלתין ושבע שנין הוה, והא אבוי לאו בר עונשא דיליה הוה, דאלמלא אמר יצחק לא בעינא, לא אתענש אבוי עליה, מאי טעמא והאלהי״ם נסה את אברהם, ולא כתיב נסה את יצחק, אלא את אברהם ודאי, דבעי לאתכללא בדינא דהא אברהם לא הוה ביה דינא כלל מקדמת דנא, והשתא אתכליל מייא באשא, ואברהם לא הוה שלים עד השתא, דאתעטר למעבד דינא, ולאתקנא ליה באתריה וכל יומוי לא הוה שלים עד השתא, דאתכליל מיא באשא ואשא במיא, ובגין כך והאלהי״ם נסה את אברהם, ולא את יצחק, דאזמין אברהם לאתכללא בדינא, וכד עביד דא, עאל אשא במיא, ואשתלים דא עם דא, ודא עביד דינא לאתכללא דא בדא, וכדין יצר הרע אתא לקטרגא עליה דאברהם דלא אשתלים כדקא יאות, עד דיעביד דינא ביצחק, דיצר הרע אחר הדברים איהו, ואתא לקטרגא. ותא חזי רזא דמלה, אע״ג דקאמרן דאברהם כתיב ולא יצחק, יצחק נמי אתכליל ביה בהאי קרא, רזא דכתיב והאלהי״ם נסה את אברהם, נסה לאברהם לא כתיב, אלא את אברהם, את דייקא, ודא יצחק, דהא בההיא שעתא בגבורה תתאה שריא, כיון דאתעקד ואזדמן בדינא על ידא דאברהם כדקא יאות, כדין אתעטר באתריה בהדיה דאברהם, ואתכלילו אשא במיא, וסליקו לעילא, וכדין אשתכח מחלוקת כדקא יאות מיא באשא, מאן (עבד) חמא אבא רחמנא דאתעביד אכזר, אלא בגין לאשתכחא מחלוקת מיא באשא, ולאתעטרא באתרייהו (ד״א ל״ג כדקא יאות), עד דאתא יעקב ואתתקן כלא כדקא יאות, ואתעבידו תלתא אבהן שלמין, ואתתקנו עלאי ותתאי:

ויאמר קח נא את בנך -- וכי היאך יכיל אברהם דאיהו סבא, אי תימא בגין דיצחק לא נפיק מרשותיה כלל, יאות, אבל כמה דאת אמר (במדבר כ כה) קח את אהרן ואת אלעזר בנו, אלא בגין לאמשכא לון במלין, ולאדברא לון לרעותא דקב״ה, אוף הכא קח במלין, את בנך את יחידך אשר אהבת, והא

דף קכ עמוד א

אוקמוה, ולך לך אל ארץ המוריה, כמה דאת אמר (שיר ד ו) אלך לי אל הר המור לאתקנא באתרא דיתחזי:

ביום השלישי ויש׳א אברה׳ם א׳ת עיניו וירא את המקום מרחוק, ביום השלישי, הא אוקמוה, אלא כיון דאתמר ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהי״ם, מאי טעמא ביום השלישי וירא את המקום מרחוק, אלא בגין דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע, ודא הוא יעקב דנפק מניה, והאי הוא ביום השלישי וירא את המקום מרחוק כמה דאת אמר (ירמיה לא ג) מרחוק יהו״ה נראה לי, וירא את המקום, דא הוא יעקב, דכתיב (בראשית כח יא) ויקח מאבני המקום, אסתכל אברהם ביום השלישי דאיהו דרגא תליתאה, וחמא ליה ליעקב דזמין למיפק מניה, מרחוק כמה דאמרן, מרחוק ולא לזמן קריב.

אמר ליה רבי אלעזר, מאי שבחא איהו לאברהם כד אסתכל וחמא דזמין למיפק מניה יעקב, דהא כד אזיל למיעקד ליה ליצחק, לאו שבחא כל כך איהו דיליה, א״ל ודאי (והא) חמא ליה ליעקב, דהא מקדמת דנא ידע אברהם חכמתא, ואסתכל השתא ביום השלישי דאיהו דרגא תליתאה, למעבד שלימו, וכדין חמא ליה ליעקב, דכתיב וירא את המקום, אבל השתא קיימא ליה מלה מרחוק בגין דאזיל למיעקד ליה ליצחק, ולא בעא להרהר אבתריה דקב״ה, מרחוק חמא ליה גו אספקלריאה דלא נהרא בלחודוי, ובגין כך חמא ליה ולא אתגלי כלא, דאלו אספקלריאה דנהרא הוה שכיח על האי אספקלריאה דלא נהרא, אתקיים עליה אברהם כדקא יאות, אבל מרחוק בלחודוי הוה, מרחוק, מאי טעמא אסתלק מהאי מלה אספקלריאה דנהרא, בגין דהאי דרגא דיעקב הוה, ובגין דיעקב עד לא אתייליד, לא אשתכח השתא על האי דרגא, ותו בגין דיהך ויקבל אגרא, וירא את המקום מרחוק, דא יעקב כמה דאתמר, מרחוק דלא זכה ביה (ראייה בעינוי בהאי עלמא, אלא מרחוק מגו האי דרגא, דהא כד אתא יעקב מית הוה אברהם ואסתלק מעלמא, וירא את המקום מרחוק, אבל לא בראייה אחרא):

ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהי״ם וגו׳, רמיז (חמא) הכא, דאע״ג דאתו להחיא ראייה וחמא ליעקב, אמר אברהם ודאי קב״ה ידע בגוונא אחרא דאתחזי, מיד ויבן שם אברהם את המזבח וגו׳, מה כתיב לעילא, ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי, הא אוקמוה, אבל מאי טעמא לא אתיב ליה (מדי) מיד, אלא בגין דהא אסתלק מרחמי דאבא על ברא, ובגין כך כתיב הנני בני, הנני דאסתלקו רחמי ואתהפך לדינא:

ויאמר אברהם, ולא כתיב ויאמר אביו, דהא לא קאים עליה כאבא, אלא בעל מחלוקת הוה ביה, אלהי״ם יראה לו השה, יראה לנו מבעי ליה, מאי יראה לו, אלא א״ל אלהי״ם יראה לו לגרמיה כד איהו יצטריך, אבל השתא בני, ולא אמרא, מיד וילכו שניהם יחדו. רבי שמעון פתח ואמר, (ישעיה לג ז) הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון, הן אראלם, אלין מלאכי עלאי, צעקו בההיא שעתא, ובעו לקיימא על ההיא מלה דכתיב (בראשית טו ה) ויוצא אותו החוצה, בגין כך צעקו חוצה, מלאכי שלום, אלין אינון מלאכין אחרנין דהוו זמינין למיהך קמיה דיעקב, ובגיני דיעקב אבטח לון שלימו קב״ה, דכתיב (שם לב ב) ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהי״ם, ואלין אקרון מלאכי שלום, כלהו בכו כד חמו ליה לאברהם דעקיד ליה ליצחק, ואזדעזעו עלאי ותתאי, וכלהו עליה דיצחק:

ויקרא אליו מלאך יהו״ה וגו׳, פסיק טעמא בגוויהו, דלאו אברהם בתראה כקדמאה, בתראה

דף קכ עמוד ב

שלים קדמאה לא שלים, כגוונא דא שמואל שמואל, בתראה שלים קדמאה לא שלים, בתראה נביא, קדמאה לא נביא, אבל משה משה לא פסיק, בגין דמיומא דאתייליד לא אעדי מניה שכינתא. אברהם אברהם, רבי חייא אמר, בגין לאתערא ליה ברוחא אחרא בעובדא אחרא, בלבא אחרא. רבי יהודה אמר, אתבריר יצחק ואסתליק ברעותא קמי קב״ה, כריחא דקטרת בוסמין דקרבין כהנייא קמיה תרין זמנין ביומא, ואשתלים קרבנא, דהא צערא דאברהם הוה בשעתא דאתמר ליה אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, חשיב דקרבניה לא אשתלים, ולמגנא עבד וסדר כלא ובנה מזבח, מיד וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר וגו׳. הא תנינן, הוא איל דאתברי בין השמשות הוה ובן שנתו היה, כמה דאת אמר (במדבר ז טו) כבש אחד בן שנתו, והכי אצטריך, (נ״א ואת אמרת בין השמשות ותו והא יצחק לא הוה בעלמא אלא אתפקיד וכו׳), (והא יצחק לא הוה בעלמא), ואת אמרת בין השמשות, אלא אתפקד חילא לאזדמנא ההוא אימרא בשעתא דאצטריך ליה לאברהם, כמה דכל אינון מלין דהוו בין השמשות, אתמנא חילא לאזדמנא ההוא מלה (לההוא זמנא) בשעתא דאצטריך ליה, הכי נמי האי איל דאתקריב תחותיה דיצחק. פתח ואמר (ישעיה סג ט) בכל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם וגו׳, תא חזי, בכל צרתם דישראל כד אזדמן לון עאקן, כתיב לא באל״ף וקרי בוא״ו בגין דקב״ה עמהון בעקו, לא באל״ף, אתר עלאה יתיר, אע״ג דלאו בההוא אתר רוגזא ועקו, להתם לעילא מטא עקתא דישראל, לא באל״ף, כמה דאת אמר (תהלים ק ג) הוא עשנו ולא אנחנו, כתיב באל״ף וקרי בוא״ו, ומלאך פניו הושיעם, והא איהו עמהון בההוא עקו, ואת אמרת הושיעם, אלא מושיעם לא כתיב אלא הושיעם מקדמת דנא, דאיהו זמין בההוא עקו למסבל עמהון, תא חזי בכל זמנא דישראל אינון בגלותא, שכינתא עמהון בגלותא, והא אוקמוה דכתיב (דברים ל ג) ושב יהו״ה אלקיך את שבותך ורחמך וגו׳. דבר אחר ומלאך פניו הושיעם דא שכינתא דאיהי עמהון בגלותא, ואת אמרת דאיהו הושיעם, אלא הכי הוא ודאי, דאלין אינון משכונותיו דקב״ה בגלותא, ובגין דשכינתא עמהון, קב״ה אדכר לון לאוטבא לון, ולאפקא לון מן גלותא, דכתיב (שמות ו ה) ואזכור את בריתי בקדמיתא, ולבתר ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי, וגם ראיתי, לאסגאה ראיה אחרא דאיהו קדמאה דכלא, וכתיב (שם ב כד) ויזכור אלהי״ם את בריתו, דא שכינתא, את אברהם, לאברהם מבעי ליה, אלא את אברהם, דא הוא חברותא וזווגא דילה באבהן, את אברהם, דא הוא מערבית דרומית, את יצחק דא הוא צפונית מערבית, ואת יעקב דא הוא זווגא חדא, כללא חדא, זווגא שלים כדקא יאות, כגוונא דא את השמים, דא הוא כללא מדת לילה

ביום, ואת הארץ דא מדת יום בלילה כחדא, אוף הכא בכלהו את, וביעקב ואת, למהוי כלא זווגא חדא דלא מתפרשין דכר ונוקבא לעלמין, וזמין קב״ה לאכרזא בכל עלמא, ולאשמעא קל דיימא, (ישעיה סג ח) ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע:

ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן: